

7712

ՀԱՄԱՐՈՑ

ՄԱՌԻՍԻՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ

ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅ

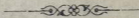
ԱՅԽԱՏՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Գ. ԵՂԻՇԷԻ Վ. ԳԱՖԹԱՆԵԱՆ

Ի ՄԻԻԹ. ՈՒԽՏԷՆ

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

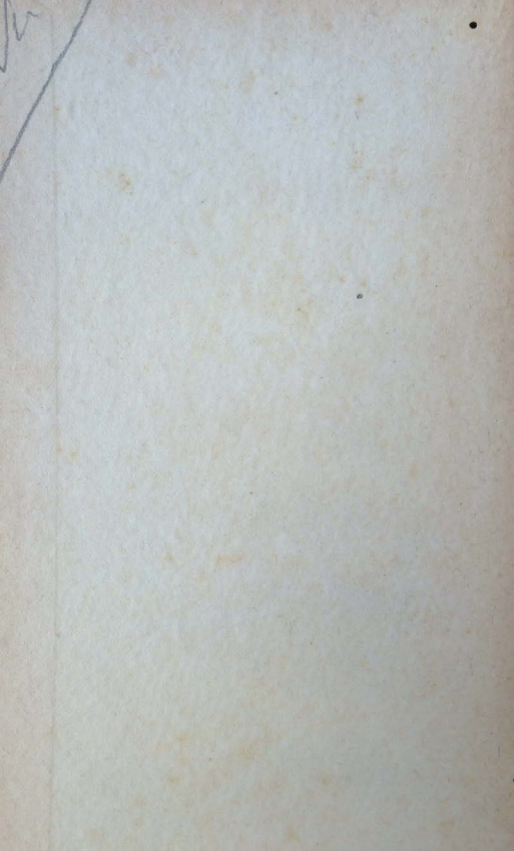
ՎՈՎՈՒԵԱԼ ԵՒ ԵԱՆՎԱԼ

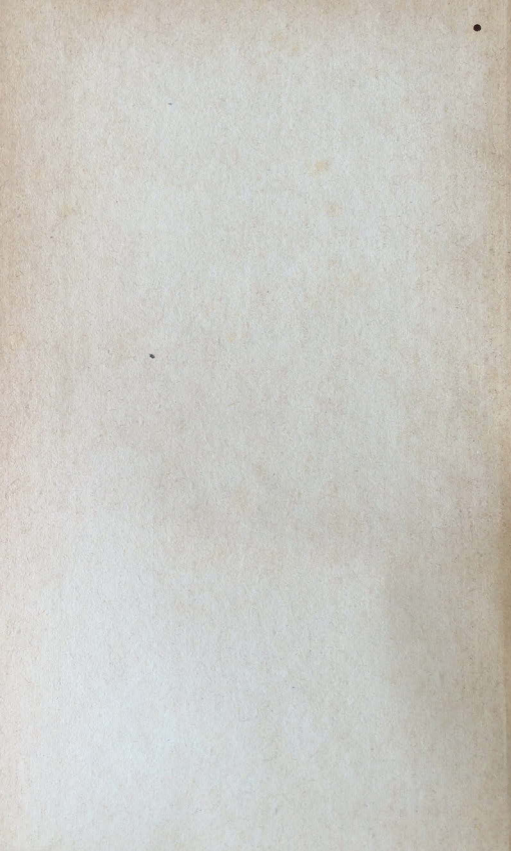
ՎԻԵՆԱ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՅ ՏՊԱՐԱՆ

1883.

ՍՑՈՐԻՆ ԴԱՍ

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մ Ո Ւ Բ Բ Գ Բ Ո Յ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ս Ո Ւ Ր Ր Գ Ի Ր Ո Ց

Հին եի նոր

Կ Տ Ա Կ Ա Բ Ա Ն Ա Ց

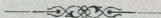
Ա Յ Խ Ա Տ Ս Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հ. Ե Ղ Ի Շ Է Ի Վ. Գ Ա Ֆ Թ Ա Ն Ե Ա Ն

Ի Մ Խ Ի Թ. Ո Ւ Խ Տ Է Ն

Գ. Տ Պ Ա Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

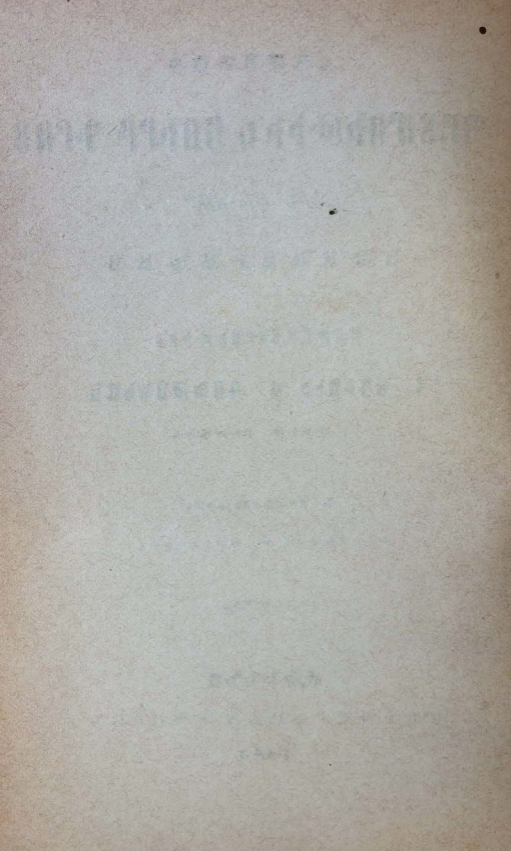
Փ Ո Փ Ո Խ Ե Ա Լ Ե Ի Տ Ա Ի Ա Լ Ե Ա Լ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Ց Տ Պ Ա Ր Ա Ն

1883.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

Հ. Ի՞նչ է Սուրբ Գիրք:

Պ. Սուրբ Գիրք, որ Աստուծոյ խօսքն է, որով յայտնած է Աստուած՝ մեզի ըրածները, ընելիքները, եւ մեր կատարելու պարտքերը. — որ ըսել է՝ 1. Պատմութիւնք, 2. Մարգարէութիւնք, եւ 3. Խրատք:

Հ. Սուրբ Գիրքը քանի՞ գլխաւոր մաս ունի:

Պ. Սուրբ Գիրքն երկու գլխաւոր մաս ունի. 1. Հին Կտակարան, աշխարհիս արարչութենէն մինչեւ Քրիստոսի գալուստը. եւ 2. Նոր Կտակարան, Քրիստոսի գալստենէն մինչեւ Աւետարանի քարոզութիւնը:

Հ. Որո՞նք են Հին Կտակարանի գրքերը:

Պ. Հին Կտակարանի գրքերն են՝ Մովսէսի Հնգամատեանը, ուրիշ 17 պատմական գրքեր, 16 Մարգարէութեանց գրքեր, եւ դարձեալ Սաղմոսք, Առակք եւ այլն. — մէկանց 45 գիրք:

Հ. Որո՞նք են Նոր կտակարանի գրքերը:

Պ. Նոր կտակարանի գրքերն են՝ Չորս Աւետարանք, Գործք առաքելոց, Պօղոսի 14 Թղթերը, (նամակները,) ուրիշ առաքելոց 7 կաթողիկեայ Թղթերն եւ Յովհաննու Յայտնու թիւնը. — մէկանց 27 գիրք:

Հ. Ո՞վ է Սուրբ Գրոց անսխալ մեկնիչը:

Պ. Սուրբ Գրոց անսխալ մեկնիչն է Քրիստոսի սուրբ եւ անսխալ Եկեղեցին:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԷՆ ԿՏԱԿԵՐԱՆ

Աշխարհիս ստեղծումը:

Հ. Ո՛վ ստեղծեց այս աշխարհս:

Պ. Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրն իր մէջի բաներովն ոչընչէ. եւ վեց օրուան (վեց միջոցի) մէջ կատարեց:

Հ. Ի՞նչ կարգաւ կատարեց:

Պ. Առաջին օրն ստեղծեց՝ լոյսը. երկրորդ օրը՝ երկնից հասարակութիւնը. երրորդ օրը՝ ջուրը ցածաւն զատեց, եւ հրամայեց երկրին՝ որ անկեր ու ծառեր յառաջ բերէ. չորրորդ օրն՝ արեւը, լուսինն ու աստղները. հինգերորդ օրը՝ յիւրն ու թռչունները. վեցերորդ օրն՝ ամէն տեսակ շատարաններն ու սողունները:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա.

ԱԳԱՄԱՅ ՍՏԵՂԾՄԱՆԻՆ ՄԻՆՁԵՒ ԶՐՀԵՂԵՂ
(4000—2345 Քր. յռջ.)

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա.

Ադամայ ստեղծումը:

Հ. Աստուած զմարդն երբ եւ ի՞նչպէս ստեղծեց:

Պ. Վեցերորդ օրը՝ բոլոր արարածք ստեղծելէն ետքը, Աստուած զմարդն ստեղծեց՝ գետ-

նէն հող առնելով, ուստի մարմինը կազմեց,
անոր կենդանի հոգի մը տուաւ. եւ անունն
Ադամ դրաւ:

Հ. Կինն ինչպէս ստեղծուեցաւ:

Պ. Երբ որ Ադամ դրախտին մէջ կը
քնանար, Աստուած անոր մէկ կողն առաւ, եւ
անկէ շինեց կինը՝ զորն որ Ադամայ ընկեր ու
օգնական տուաւ: Կնոջ անունն է Եւա:

Հ. Աստուած աշխարհս ստեղծելէն ետեւ՝ եօթ-
ներորդ օրն ինչ բրաւ:

Պ. Աստուած աշխարհս ստեղծելէն ետեւ՝
նոր բան ստեղծելէն դադրեցաւ, եւ պատուի-
րեց որ նոյն օրն հանգիստ ըլլայ ու սուրբ
բռնուի:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Բ .

Ադամայ մեղքն ու պատիժը:

Հ. Աստուած զԱդամ ո՛ւր բնակեցուց:

Պ. Աստուած զԱդամ իրեն համար պա-
տրաստած գեղեցիկ պարտիզի մը մէջ դրաւ, որ
Դրախտ կ'ըսուի, ուր կային ամէն տեսակ պտղա-
տու ծառեր, որոնց մէջ նաեւ կենաց ծառն ու
Քարոյ եւ չարի գիտութեան ծառը:

Հ. Աստուած Ադամայ ինչ ապսպրեց:

Պ. Աստուած հրաման տուաւ Ադամայ՝
դրախտին ամէն ծառերուն պտղէն ուտելու,
միայն բարոյ եւ չարի գիտութեան ծառին

պտղէն ուտելն արգելեց, որպէս զի ասով ցուցընեն թէ Աստուծմէ կախում ունին:

Հ. Ադամ ու Եւա Աստուծոյ հնազանդեցան:

Պ. Ադամ ու Եւա Աստուծոյ չհնազանդեցան: Եւա՛ Աստուծոյ պատուէրը գիտնալով, երբ որ օր մը արգելուած ծառին քով դացած էր, սատանան օձի կերպարանքով երեւցաւ ու զինքը խաբելով ըսաւ. Թէ որ այդ ծառէն ուտէք Աստուծոյ պէս կ'ըլլաք, բարին ու չարը կը ճանչնաք: Եւա այս խօսքերէն խաբուելով, պըտղոյն աղուորութիւնն ալ տեսնելով՝ փրցուց՝ Ադամայ ալ տուաւ ու մէկտեղ կերան:

Հ. Ադամ ու Եւա իրենց անհնազանդութեան համար ի՞նչ պատիժ ընդունեցան:

Պ. Ադամ ու Եւա արգելուած պտղէն ուտելնուն պէս 1. անմեղութիւննին կորսընցուցին, աչուընին բացուեցաւ, իրենց մերկութիւնը տեսնելով՝ սկսան ամչնալ ու տերեւներով իրենք զիրենք ծածկեցին: 2. Եւա պատիժ առաւ որ ցաւով ծնանի, եւ իւր էրկանն իշխանութեան տակ ըլլայ. իսկ Ադամ պատիժ ընդունեցաւ որ ճակտին քրտինքովն իւր կերակուրն ուտէ, եւ ի վախճանի հող դառնան: 3. Գրախտէն մերժուեցան, եւ այսպէս իրենց սերունդն ալ՝ ամէն ներութեանց տակ ձգեցին:

Հ. Այս պատժոց դիմաց Աստուած զիրենք ի՞նչ պէս մխիթարեց:

Պ. Այս պատժոց դիմաց զիրենք մխիթարելու համար՝ Աստուած խոստացաւ, որ իրենց զաւելըններէն Փրկիչ մը պիտի ծնանի, որ զիրենք ու իրենց սերունդն՝ այն նեղութիւններէն ազատէ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Փ . Պ .

Կայէն ու Աբէլ:

Հ. Ադամ ու Եւա դրախտէն մերժուելէն ետքն ինչ պատահեցաւ:

Պ. Ադամ ու Եւա դրախտէն մերժուելէն ետքն՝ երկու որդի ունեցան, Կայէն եւ Աբէլ:

Հ. Կայէն եւ Աբէլ ինչ ըրին:

Պ. Կայէն մշակ էր, իսկ Աբէլ հովիւ: Երկուքն ալ Աստուծոյ պատարագ մատուցին: Աբէլի պատարագն Աստուծոյ հաճելի եղաւ: Կայէն ասոր վրայ նեղանալով ու Աստուծոյ խրատներէն ալ չզգաստանալով՝ օր մ'առաւ զԱբէլ դաշտ տարաւ, եւ հոն մէկէն վրան ինկաւ սպաննեց:

Հ. Աստուած զԿայէն ինչպէս պատժեց:

Պ. Աստուած Կայենի ըրածն երեսը զարկաւ ու զինքն անիծեց, եւ վրան նշան դրաւ որ մէկը զինք չմեռցընէ: Այսպէս Կայէն երկայն ապրեցաւ, բայց վերջապէս՝ Ղամէք իւր թոռը զինքն սպաննեց որսի մէջ երէ կարծելով:

Հ. Ադամ ուրիշ որդի ունեցաւ եւ քանի տարւան մեռաւ:

Պ. Ադամ Աբելին տեղ ուրիշ որդի մը
ունեցաւ երկիւղած Սեթն, եւ անկէ ետքը շատ
տարի ալ ապրելով՝ 930 տարւան քարի մա-
հուամբ մեռաւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա ժ Պ .

Որդիք Աստուծոյ եւ Որդիք մարդկան:

Հ. Որդիք Աստուծոյ որո՞նք են:

Պ. Որդիք Աստուծոյ են՝ Սեթայ զաւկը-
ներն, որ իրենց հօրը պէս առաքինի եւ աստուա-
ծապաշտ էին:

Հ. Որդիք Աստուծոյ ըսուածներուն մէջէն երեւե-
լիներն որո՞նք են:

Պ. Որդիք Աստուծոյ ըսուածներուն մէ-
ջէն երեւելիներն են 1. Ենովք՝ որ 365 տարի
ապրեցաւ, եւ Աստուծոյ շատ հաճոյ ըլլալով՝
ողջ ողջ աշխարհէս վերացաւ: 2. Մաթուսաղա՝
որ 969 տարի ապրեցաւ, եւ իրմէն աւելի եր-
կայն ապրող չեղաւ աշխարհիս վրայ: 3. Նոյ՝
որ մարդկային ազգին երկրորդ հայրն եղաւ:

Հ. Որդիք մարդկան որո՞նք են:

Պ. Որդիք մարդկան կայենի զաւկըներն են,
որ իրենց հօրը պէս ամպարիշտ մարդիկ էին:

Հ. Որդիք մարդկան ըսուածներուն մէջէն երեւե-
լիներն որո՞նք են:

Պ. Որդիք մարդկան ըսուածներուն մէջէն
երեւելիներն են 1. Ենոք՝ որուն անուամբը
կայէն իւր հայրը՝ քաղաք մը շինեց. 2. Ղամէք՝

որ շատ զաւկըններ ունեցաւ, որոնցմէ Յովբէլ՝
 հովուական կենաց սկիզբ ըրաւ. Յովբաղ՝ երգե-
 րու ու երաժշտական գործիքներու գտիչ եղաւ.
 Թովբէլ՝ գարբնութիւն գտաւ. Նոյեմա՝ Թովբե-
 ւայ քոյրը կտաւ գործելու եղանակը հնարեց:

Հ. Որդիք Աստուծոյ միշտ բարի մնացին:

Պ. Որդիք Աստուծոյ միշտ բարի չմնացին.
 Մարդկան որդւոց հետ խնամութիւն ընելով կա-
 մաց կամաց չարացան, մինչեւ աշխարհիս բոլոր
 մարդկան բարքը գէշցաւ: Ասոնցմէ ծնան հըս-
 կայ ու ամպարիշտ մարդիկ որոնք զԱստուած
 մոռցան:

Գ Լ Ո Ի Խ Բ.

ԶՐՀԵՂԵՂԷՆ ՄԻՆՁԵՒ ԱՐԲԱՀԱՄՈՒ ԿՈՉՈՒՄԸ
 (2345—1915)

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա.

Զրհնէղէդ:

Հ. Աստուած մարդկան անկարգութիւնն ինչ-
 պէս պատժեց:

Պ. Աստուած տեսնելով մարդկան բարուց
 գէշութիւնը, միտքը դրաւ որ թէ մարդն ու թէ
 անասուններն երկրիս վրայէն ջնջէ ջրհեղեղով,
 Այս մարդիկներուն մէջ մինակ Նոյ գտնուեցաւ:
 որ արդար ու Աստուծոյ հաճոյ ըլլալուն՝ իր ըն-
 տանիքովը գալու պատուհասէն ազատեցաւ:

Հ. Աստուած իւր միտքը Նոյի ինչպէս յայտնեց:

Պ. Աստուած՝ ըլլալիքն յառաջուց Նոյին իմացուց: Հրամայեց անոր որ մեծ նալ (Տապան) մը շինէ, եւ իւր ընտանիքն ու ամէն տեսակ սուրբ կենդանիներէն՝ եօթնական ջուխտ, ու անսուրբներէն՝ մէյմէկ ջուխտ, եւ թէ իրենց ու թէ կենդանիներուն ապրուստին համար ամէն պէտք եղածը հետն առած մէջը մտնէ: Նոյ այս հրամանը չկատարած՝ 100 տարի գալու ջրհեղեղը մարդկան կը քարոզէր եւ զիրենք ապաշխարութեան կը յորդորէր, բայց անօգուտ:

Հ. Ջրհեղեղն ի՞նչպէս եղաւ:

Պ. Ջրհեղեղն այսպէս եղաւ: Երբ որ որոշեալ ժամանակն եկաւ՝ Նոյ նաւը մտաւ, Աստուած դուռը վրայէն գոցեց: Մէյ մ՛ալ երկրիս անդունդները պատուեցան, եւ երկինքէն սկսաւ սաստիկ անձրեւ մը տեղալ, որ քառասունն օր քառասուն գիշեր տեւեց, եւ ջուրը մինչեւ ամէնէն բարձր լեռները ծածկելով, տապանէն դուրս մնացածները խղզուեցան:

Հ. Ջրհեղեղէն ետքն ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Ջուրը 150 օր երկրին երեսը մնալէն ետեւ՝ Աստուած հով մը խաւրեց, որով ջրերն իջնալու սկսան, ու տապանն Հայաստանի լեռանց վրայ նստաւ: Քառասունն օրէն Նոյ ագռաւ մը թողուց՝ իմանալու համար թէ ջուրը ցամքեր է. գնաց ագռաւն ու ետ չգարձաւ: Եօթն օրէն Նոյ աղաւնի մը թողուց, որ գնաց ու կենալու

քեզ չգտնելով ետ դարձաւ: Եօթն օրէն նորէն
թողուց աղաւնին, որ գնաց եւ իրիկուան դէմ
քերանը ձիթենուոյ ճիւղ մ'առած ետ դարձաւ:
Անցաւ եօթն օր՝ դարձեալ թողուց աղաւնին,
որ գնաց եւ ալ չերեւեցաւ:

Հ. Զրհեղեղէն ետքը Նոյ ինչ ըրաւ:

Պ. Զրհեղեղէն ետքը Նոյ Աստուծոյ հրա-
մանաւը տապանէն դուրս ելաւ, ամբողջ տարի
մը մէջը կենալէն ետեւ, եւ սուրբ կենդանիներէն
Աստուծոյ շնորհակալութեան ողջակէզ
մատոյց, որ Աստուծոյ շատ հաճոյ եղաւ: Անոր
համար Աստուած զինքն եւ իւր որդիքն օրհնեց:

Հ. Զրհեղեղէն ետքն Աստուած ինչ կարգադրեց:

Պ. Զրհեղեղէն ետքն Աստուած Նոյի եւ
անոր որդւոցը հրաման տուաւ անասնոց միս ալ
ուտելու, բայց ապսպրեց միանգամայն որ կեն-
դանուոյ միսն արիւնոտ չուտեն: Նաեւ պատուի-
րեց, որ մարդու արիւն չթափին: Ետքը խոս-
տացաւ՝ որ ասկէ ետքը մէյ մ'ալ մարդկային
ազգը ջրհեղեղով չպատժէ, եւ իւր խոստման
նշան՝ ծիրանի գօտին տուաւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Բ .

Նոյի որդիքը:

Հ. Նոյի որդւոց անունն ինչ է:

Պ. Նոյի երեք որդւոց անունն է՝ Սեմ,
Համ, Յաբէթ:

Հ. Համ ինչու եւ ինչպէս անիծուեցաւ:

Պ. Նոյ երկիր բանիլ սկսելով այգի տընկեց, ու գինւոյ ոյժը չգիտնալուն՝ հեղ մը շատկեկ խմելով՝ գինովցած մերկ պառկեցաւ: Քամ՝ հայրն այս վիճակի մէջ տեսնելով՝ գնաց ծաղըրելով մէկալ եղբարցը պատմեց, բայց Սեմ ու Յաբէթ լաթ մ'առած ետեւ ետեւ երթալով գացին հօրերնուն մերկութիւնը ծածկեցին: Երբ որ Նոյ սթափեցաւ ու Քամայ ըրածն իմացաւ, անոր Քանան որդին անիծեց, որ ծառայ ըլլայ մէկալ երկու եղբարցը: Իսկ Սեմն ու Յաբէթը օրհնեց:

Հ. Նոյ ո՞րչափ ատեն ապրեցաւ:

Պ. Նոյ ջրհեղեղէն ետքը 350 տարի ալ ապրեցաւ, եւ 950 տարւան մեռաւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Պ .

Աշտարակաշիկոսթիւն:

Հ. Սեմ, Քամ, Յաբէթ ջրհեղեղէն ետքը ո՞րչափ ատեն մէկտեղ մնացին:

Պ. Սեմ, Քամ, Յաբէթ ջրհեղեղէն ետքը քիչ ատեն մէկտեղ մնացին, վասն զի Աստուծոյ օրհնութեամբը շուտ մը բազմանալով ու տեղերնին իրենց քիչ գալով՝ հարկադրեցան ուրիշ երկիր փնտռելու ելլել. ուստի Սենաարայ երկիրը դաշտ մ'եկան:

Հ. Սենաարայ դաշտն ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Հոն ուզեցին ցրուելէն յառաջ՝ մինչեւ երկինք հասնող բարձր աշտարակ մը շինել, եւ

անով երկրիս վրայ անմահ յիշատակ մը թողուլ։
բայց Աստուած անոնց ամբարտաւան խորհուրդը
չհաննելով՝ լեզունին խառնակեց, որով իրար
չհասկընալով՝ սկսածնին չկրցան յառաջ տանիլ
ու երկրիս վրայ ասդին անդին ցրուեցան։ Այս
պատճառաւ նոյն տեղը Բաբէլ (խառնակութիւն)
կոչուեցաւ։

Հ. Մարդիկ ցրուելէն ետեւ ինչպէս կեանք ան-
ցուցին։

Պ. Մարդիկ այսպէս ցրուելէն ետեւ,
իրենք զիրենք իրենց ցանկութեան ձեռքը թո-
ղուցին, կամաց կամաց զԱստուած բոլորովին
մոռցան, եւ սկսան ջուրը, հողը, արեւը, լու-
սինը, նոյն իսկ մարդն ու կենդանիները՝ Աստու-
ծոյ տեղ պաշտել։

Հ. Աստուած ինչու իրեն մասնաւոր ազգ
մ'ընտրեց։

Պ. Աստուած՝ անոր համար իրեն մասնաւոր
ազգ մ'ընտրեց, վասն զի խոստացած ըլլալով
թէ աշխարհքս մէյ մ'ալ ջրհեղեղով չի պատ-
ժեր, թէպէտ բոլոր կռապաշտ ազգերը երեսէ
ձգեց, բայց իւր խոստացած Փրկիչը խրկելու հա-
մար այն կռապաշտ մարդկան մէջէն ընտրեց ազգ
մը, զորն որ իրեն սեպհական ժողովուրդ ըրաւ,
եւ առանձին կերպով կը խնամէր։ Այս ազգին
անունը Եբրայեցի կամ Հրեայ է, որ ետքէն
Իսրայելացի ալ կոչուեցաւ. իսկ նախահայրն ե-
ղաւ Աբրահամ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

ԱՐԲԱՀԱՄՈՒ ԿՈՉՄԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ
ԵԳԻՊՑՈՍԷՆ ԵԼԼԵԼԸ:

(1915—1500 կամ 1485)

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Թ Ա.

Արքայաճամբ:

Հ. Ո՞վ է Աբրահամ. Աստուած զինքն ո՞ր կան-
չեց եւ ի՞նչ խոստացաւ:

Պ. Աբրահամ Սեմայ ցեղէն Թարայի որդին
է, որն որ Քաղդէացւոց Ուր քաղաքը ծնաւ: Կռա-
պաշտութիւնը իւր ցեղին մէջն ալ մտած էր,
բայց ինք Աբրահամ ճշմարիտ Աստուածը կը
պաշտէր: Աստուած կանչեց զԱբրահամ, եւ
ըսաւ որ ելլէ Տայրենի երկրէն եւ իւր ցուցը-
նելու երկիրն երթայ: Խոստացաւ միանգամայն
որ զինք մեծ ազգի մը Տայր պիտ'որ ընէ, եւ իւր
զաւկրներէն պիտի ծնանի Փրկիչը:

Հ. Աբրահամ ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Աբրահամ Աստուծոյ հնազանդելով՝
իւր եղբորորդին Ղուլտն եւ իւր Սառա կինը եւ
ծառաններ ու անասուններ հետն առած քանա-
նացւոց երկիրն եկաւ, որ շատ աղուոր ու
պտղաբեր երկիր մըն էր: Հոն Աստուած նորէն
երեւցաւ եւ ըսաւ. Այս երկիրը քեզի ու քու
որդւոցդ պիտ'որ տամ: Աբրահամ (Բեթելի
մօտ) Աստուծոյ սեղան շինեց ու շնորհակալ ե-

ղաւ: Ասկէ ետքը սովի պատճառաւ Եգիպտոս գնաց իւր Սառա կնոջը հետ, ու անկէ պարգեւներով եկաւ նորէն Բեթէլ բնակեցաւ:

Հ. Աբրահամ Ղովտէն ինչո՞ւ բաժնուեցաւ:

Պ. Աբրահամ Ղովտէն անոր համար բաժնուեցաւ, վասն զի իրեն ու Ղովտայ ստացուածները խիստ շատցած ըլլալով ու տեղերնին իրենց նեղ գալով, իրենց հովիւներուն մէջ կռիւն անպակաս էր: Այս կռիւներուն վերջ մը տալու համար, Աբրահամ Ղովտայ աղաչեց որ իրմէ բաժնուի. Նայէ, ըսաւ, եթէ դուն աջ կողմը կ'երթաս, ես ձախ, թէ որ դուն ձախ ես աջ կողմը կ'երթամ: Այսպէս իրարմէ բաժնուեցան: Ղովտ Յորդանան գետին քովի երկիրներուն աղուորութեան համար, այն կողմերն ընտրեց, ու Սոդոմ քաղքին մէջ բնակեցաւ:

Հ. Հոն Ղովտայ ինչ պատահեցաւ, եւ Աբրահամ ինչպէս զինքն ազատեց:

Պ. Չորս թագաւորք, Սոդոմացւոց թագաւորին գէմ պատերազմի ելան: Ասիկայ ուրիշ չորս թագաւորներ օգնութեան կանչեց, բայց անոնց հետ մէկտեղ յաղթուելով՝ Սոդոմ քաղաքն առնուեցաւ, ու Ղովտ իրեններովը գերի ինկաւ: Աբրահամ աս լսելուն պէս, իւր ծառաները ժողովեց 318 հոգւոյ չափ, գնաց զարկաւ թշնամին ու յաղթեց: Ղովտն ու մէկալ գերիներն ազատեց ու բոլոր առածնին ետ դարձուց:

Հ. Աստուած Աբրահամին ինչ եղանակաւ զառ-
ակ խոստացաւ :

Պ. Օր մը Աբրահամ իւր վրանին դրան
առջեւ նստած ատեն՝ հեռուանց երեք հոգի տե-
սաւ, որ դէպ իր կողմը կու գային: Ասոնք հրեշ-
տակ էին մարդու կերպարանքով: Աբրահամ
անոնց դիմացը վազեց, զերենք սիրով ընդունե-
ցաւ, եւ ծառի մը տակ իրենց կերակուր պատ-
րաստել տուաւ: Կերակրէն ետեւ հրեշտակ-
ներէն առաջինը (որ Աստուած էր) ըսաւ Աբրա-
համին. Գալ տարի Սառա քու կինդ այժ
ծերութեան ատեն որդի մը պիտ'որ ունենայ:
Այսպիսի անհաւատալի բանի մը վրայ Սառա
ծիծաղեցաւ: Բայց հրեշտակը զինքն յանդի-
մանեց ըսելով, Աստուծոյ քով անկարելի բան
չկայ:

Հ. Աբրահամին գթութիւնն ինչպէս երեւեցաւ:

Պ. Երբ որ հրեշտակներն երթալու եղան
անոնցմէ մէկը Աբրահամին իմացուց որ Սողոմ
ու Գոմոր քաղաքները կործանելու կ'երթան
անոնց մեղացը համար: Աբրահամ գթալով՝ ա-
ղաչեց որ անոնց խնայեն: Յանձն առաւ հրեշ-
տակը որ եթէ անոնց մէջ տասն արդար աչ-
միայն գտնուելու ըլլայ խնայեն, եւ ճամբայ ելան:

Հ. Սողոմ ու Գոմոր քաղաքներն ինչպէս կոր-
ծանեցան:

Պ. Սողոմ ու Գոմոր այսպէս կործանեցան:
Երբ որ հրեշտակներն իրիկուան դէմ Սողոմ

հասան, Ղովտ դրան քով նստած ըլլալով, զանոնք տեսնելուն պէս, առանց ճանչնալու անոնց առջեւը վազեց, տուն տարաւ իրենց կերակուր հանեց: Հրեշտակներն իրենց գալուն պատճառը Ղովտայ իմացուցին, եւ ըսին անոր որ իւր կինն ու երկու աղջիկներն հետն առած քաղքէն հեռանայ: Առտուանց լուսըննալու մօտ հրեշտակք անոր ու կնոջ եւ երկու աղջկանց ձեռքէն բռնած՝ քաղքէն դուրս հանեցին: Ղովտայ պատուիրեցին որ ամենեւին ետեւ չնայի ու ասդին անդին չկենայ, հասպարչաւի կարելի է շուտ՝ լեռան վրայ ելէ, որպէս զի չըլլայ թէ իրեն ալ բան մը պատահի: Արեւը ծագեցաւ՝ մէյ մ'ալ Սողոմայ ու Գոմորայ վրայ ծծումբ ու հուր տեղաց, ինչ գտաւ՝ այրեց, լափեց, մոխիր դարձուց: Իսկ Ղովտայ կինն ետեւ դառնալուն՝ աղի արձան եղաւ:

Հ. Աբրահամ խոստացուած որդին ունեցաւ:

Պ. Աստուած խոստացած էր Աբրահամու՝ որ զինքը մեծ ազգ պիտ'որ ընէ, եւ նոյն իսկ Փրկիչն իւր ցեղէն պիտ'որ ծնանի. բայց ինք Աբրահամ դեռ անորդի էր: Թէպէտ ուրիշ որդի մ'ունէր Իսմայէլ անուամբ իւր երկրորդ կնոջմէն, բայց Աստուած յայտնած էր անոր՝ թէ Իսմայէլը չէ, այլ ուրիշ զաւակ մը պիտ'որ ըլլայ իւր ժառանգը եւ անկէ պիտ'որ ծնանի Փրկիչը: Հրեշտակին խոստացած ատենէն ճիշդ

տարի մը ետքը որդի մ'ունեցաւ, որուն անունը
Իսահակ դրաւ :

Հ. Թլփատուծեան օրէնքը էրբ տրուեցաւ :

Պ. Այլ Իսահակ ութօրեայ եղաւ, Աստուած
հրամայեց Աբրահամու որ զինք թլփ-
փատէ: Այս թլփատուծիւնն Աստուած իւր
խոստմանը նշան դրաւ, եւ հրամայեց որ ամէն
արու ութօրեայ թլփատուի:

Հ. Աստուած ինչպէս փորձեց զԱբրահամ :

Պ. Աստուած զԱբրահամ այսպէս փոր-
ձեց: Հազիւ թէ Իսահակ մեծցաւ, Աստուած
գիշեր մը Աբրահամու երեւցաւ ու ըսաւ. Ա՛ռ
մէկհատիկ սիրելի զաւակդ Իսահակն եւ իմ ցու-
ցընելու լեռանս վրայ ինծի զո՛ճ ըրէ: Աբրահամ
շուտ մը հնազանդեցաւ. գիշերանց ելաւ փայտ
ջարդեց, էշը համետեց, եւ երկու ծառայով՝
Իսահակն ալ հետն առած՝ ճամբայ ելաւ: Ե-
րեք օր ճամբայ ընելէն ետեւ, երբ որ լեռն
հասան, ծառաները հոն թողուց, զո՛ճի փայտն
Իսահակայ կոնակը տուաւ, իսկ սուրն ու հուրը
ինքն առած՝ սկսան լեռն ելլել: Ճամբան Իսա-
հակ հօրը հարցուց. Հայր, ահա հուր ու փայտ,
իսկ զո՛ճին ոչխարն ո՞ւր է: Հայրը պատասխանեց՝
Թէ Աստուած կը հոգայ, որդեակ: Այսպէս
ճամբանին յառաջ տարին:

Հ. Աբրահամ Աստուծոյ հրամանն ինչպէս կա-
տարեց:

Պ. Աբրահամ Աստուծոյ հրամանն այս-

պէս կատարեց: Երբ Աբրահամ եւ Իսահակ լեռան գլուխն հասան, Աբրահամ սեղան շինեց, փայտերը վրան դիզեց, որդին ալ կապած վրան հանեց: Չեռքի սուրը վերցուց որ զարնէ, մէյ մ'ալ յանկարծ հրեշտակ մը զինքը կանչեց ու ըսաւ. Տղուն մի դպչիր. հիմակ իմացայ որ Աստուծոյ կը վախնաս. որովհետեւ իրեն համար քու մէկհատիկ զաւկիդ չինայեցիր: Աբրահամ աչքը վերցուց տեսաւ որ ծառի վրայ խոյ մը եղջիւրներէն կախուեր կեցեր է, գնաց առաւ եւ որդւոյն տեղ Աստուծոյ զոհ ըրաւ: Աստուած Աբրահամու այս մեծ հնազանդութեանն համար՝ իրեն երկինքի աստղներուն ու ծովու աւազներուն չափ անթիւ անհամար զաւակ խոստացաւ:

Հ. Սառա ո՛ր եւ քանի՞ տարւան մեռաւ:

Պ. Սառա Քանանացւոց Քեբրոն քաղաքը մեռաւ 127 տարւան: Աբրահամ վրան սուգ բռնեց, եւ Մամբրէի դիմացը կրկին այրը գնելով՝ Սառային մարմինը մէջը թաղեց:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Բ .

Իսահակ:

Հ. Իսահակ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս կարգուեցաւ:

Պ. Սառայի մեռնելէն երեք տարի ետքը՝ Աբրահամ զեղիազար ծառան Միջագետք իւր ազգականացը խաւրեց, որ անկէ Իսահակ որ-

գւոյն աղջիկ մը գտնէ բերէ: Եղիազար՝ տիրոջն ուղտերէն տասը հատն ազնիւ ու պատուական բաներով բեռնաւորած՝ Միջագետք գնաց, եւ Աստուծոյ աղաչեց, որ առաջին աղջիկն որ իրեն եւ իւր ուղտերուն ջուր խմցընէ, անիկայ ըլլայ Իսահակայ կինը: Նոյն միջոցին Ռեբեկա՝ Բաթուելի աղջիկը նոյն նշանները կատարելով՝ Եղիազար առաւ զինք Իսահակայ տարաւ, որ անոր հետ կարգուեցաւ:

Հ. Իսահակ ինչ որդի ունեցաւ:

Պ. Իսահակ երկու երկուորեակ զաւակ ունեցաւ՝ Եսաւ ու Յակոբ: Անդրանիկն Եսաւ, որ մազոտ էր, մեծցաւ քաջ որսորդ եղաւ. իսկ Յակոբ հեզ բնութիւն ունէր: Իսահակ զԵսաւ կը սիրէր, (որովհետեւ իւր որսովը զինքը կը կերակրէր,) իսկ Ռեբեկա՝ զՅակոբ:

Հ. Եսաւ անդրանկութիւնն ինչպէս կորսնցուց:

Պ. Եսաւ անդրանկութիւնն պսպէս կորսընցուց: Օր մը որ Յակոբ ոսպէ թան եփած էր, Եսաւ սաստիկ անօթեցած՝ որսէն եկաւ, եւ իրմէ խնդրեց ոսպնաթանը: Յակոբ ըսաւ թէ կեր՝ եթէ անդրանկութեանդ իրաւունքն ինձի կու տաս: Եսաւ երգմամբ անդրանկութեան իրաւունքէն հրաժարեցաւ, եւ նստաւ ոսպնաթանը կերաւ:

Հ. Յակոբ Եսաւայ տեղ՝ հօրն օրհնութիւնն առնլու ինչ կերպ բանեցուց:

Պ. Յակոբ Եսաւայ տեղ հօրն օրհնու-

Թիւնն առնլու համար մօրը խրատովն այս կերպը բանեցուց: Իսահակ երբ որ ծերացաւ ու ալ աչուըները չէին տեսներ, ուզեց իւր անդրանիկ որդին Եսաւն օրհնել, ուստի զինքը կանչեց եւ ըսաւ. Գնա՛ որս մը գտիր եւ ուզածիս պէս եփէ, որ չմեռած ուտեմ եւ զքեզ օրհնեմ: Ռեբեկա աս լսելով՝ Յակոբայ ըսաւ որ երթայ երկու ուլ բերէ: Ես, ըսաւ, հօրդ սիրած կերակուրը կ'եփեմ ձեռքդ կու տամ, որ իրեն տանիս, որպէս զի զքեզ օրհնէ: Յակոբ գնաց ըսածը կատարեց: Ռեբեկա կերակուրն եփեց, Եսաւայ զգեստները Յակոբայ հագուց, ձեռուըններն ու վիզը ուլերուն մորթովը ծածկեց, եփած կերակուրը ձեռքը՝ հօրը խաւրեց:

Հ. Իսահակ զՅակոբ ինչպէս օրհնեց:

Պ. Իսահակ հարցուց Յակոբայ թէ ո՞վ է: Յակոբ ըսաւ. Քու անդրանիկ զաւակդ եմ. ել որսէս կեր ու զիս օրհնէ: Հայրը՝ կերակուրն սյսպէս շուտ պատրաստելէն ու ձայնէն տարակուսելով՝ մօտ կանչեց շօշափեց եւ ըսաւ. Չայնդ Յակոբայ ձայնն է, բայց ձեռուըներդ Եսաւայ են: Ետքը բերածն առաւ կերաւ, ու զինքն օրհնեց՝ որ եղբօրը վրայ տիրէ եւ ամէն ազգերը զինքն օրհնեն:

Հ. Եսաւ հօրն օրհնութենէն բոլորովին զրկուեցաւ:

Պ. Եսաւ հօրն օրհնութենէն բոլորովին

չգրկուեցաւ: Հազիւ թէ Յակոբ դուրս ելած էր, անդիէն Եսաւ ալ իւր պատրաստած կերակրովը ներս մտաւ: Իսահակ երբ անոր ո՛վ ըլլալն իմացաւ, շատ զարմացաւ. բայց Յակոբայ տուած օրհնութիւնն ետ չառաւ: Եսաւ ասոր վրայ այլայլած՝ հօրն աղաչեց որ զինքն ալ օրհնէ. եւ այնչափ ըրաւ, որ հօրը սիրտը շարժելով՝ իրեն ալ մէկ քանի օրհնութեան խօսքեր ըսաւ:

Հ. Եսաւ անդրանկութեան օրհնութենէն զրկուելուն համար ի՞նչ ըրաւ Յակոբայ:

Պ. Եսաւ անդրանկութեան օրհնութենէն զրկուելուն համար՝ եղբօրն ռիս պահեց. միտքը դրաւ որ հօրը մեռնելէն ետեւ զինքն սպաննէ:

Հ. Ռեբեկա Եսաւայ միտքն որ իմացաւ՝ ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Ռեբեկա Եսաւայ միտքն որ իմացաւ՝ շատ տրտմեցաւ, եւ տեսնելով որ ալ Յակոբայ կեանքն ապահով չէ, զինքն առաւ Խառան՝ իւր եղբօրը Լաբանայ խաւրեց:

Հ Ա Տ Ո Ի Ա Ժ Գ .

Յակոբ:

Հ. Յակոբ Խառան գացած ատեն ճամբան իրեն ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Յակոբ Խառան գացած ատեն ճամբան գիշերը վրայ հասնելով՝ հարկ եղաւ որ բաց դաշտի վրայ անցընէ. ուստի քար մ'առաւ

գլխուն տակը դրաւ պառկեցաւ: Քնոյն մէջ սանդուղ մը տեսաւ, որուն ծայրը մինչեւ երկինք կը հասնէր, ու վրայէն հրեշտակները կ'ելլէին ու կ'իջնային. եւ Աստուած սանդղին գլուխը կեցած՝ իւր խոստումները կը նորոգէր: Յակոբ ասկէ սիրտ առած արթնցաւ, եւ Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալէն ետեւ՝ ճամբան յառաջ տարաւ:

Հ. Յակոբ Լաբանայ քով ինչ ընդունելութիւն գտաւ:

Պ. Յակոբ Լաբանայ քով շատ աղէկ ընդունելութիւն գտաւ, եւ շատ տարի անոր քով մնաց, անոր երկու աղջկանցը՝ Լիայի ու Ռաքելի հետ կարգուեցաւ, երկուքին համար ալ եօթնական տարի Լաբանայ ծառայելով: Աերջը երբ որ ուղեց անկէ բաժնուիլ, Լաբան ղինքը թողուլ չուզեց, եւ անոր խնդրելովն ոչխարին խայտախարիւր (սեւ ու ճերմակ կէտերովը) եւ այծին ճերմակը խոստացաւ վարձք տալ: Յակոբ այս պայմանով կեցաւ, ու վեց տարի մ'ալ ծառայեց, եւ ինքն ալ ոչխարի ու այծի, եւ խել մը ծառաներու ու աղասիներու տէր եղաւ:

Հ. Լաբանայ նախանձելուն պատճառաւ Յակոբ ինչ ըրաւ:

Պ. Լաբան Յակոբայ հարստանալը տեսնելով՝ սկսաւ վրան նախանձիլ ու ծուռ աչքով նայիլ: Աստուած հրամայեց Յակոբայ՝ որ

ելէ իւր հայրենիքը դառնայ: Յակոբ շուտ մը կանայքն ու որդիքն ուղտ հեծցուց եւ բոլոր հարստութեամբը ճամբայ ելաւ: Ճամբան Աստուծոյ օգնութեամբն ամէն վտանգներէն անվնաս պահուեցաւ:

Հ. Յակոբ ինչո՞ւ Իսրայէլ կոչուեցաւ:

Պ. Յակոբ՝ այս պատճառաւ Իսրայէլ կոչուեցաւ: Լաբանէն բաժնուած՝ հայրենիքը դարձած ատեն, երբ լսեց որ իւր Եսաւ եղբայրը բազմութեամբ դիմացը կու գայ՝ շատ վախցաւ, եւ Աստուծոյ աղաչեց որ զինքն անոր ձեռքէն ազատէ: Նոյն գիշերն իրեն հրեշտակ մ'երեւցաւ, որուն հետ մինչեւ առաւօտ կռուեցաւ ու յաղթեց. եւ չթողուց մինչեւ որ հրեշտակը զինքը չօրհնեց: Հրեշտակն անոր անունը փոխեց Իսրայէլ դրաւ, որ Աստուծոյ դիմակալ ըսել է: — Իւր սերունդն իրեն անուամբն Իսրայելացիք կոչուեցան:

Հ. Յակոբ եւ Եսաւ ինչպէս հաշտուեցան:

Պ. Առտուն Յակոբ ճամբայ ելած՝ տեսաւ որ Եսաւ 400 հոգևով դէպ իրեն կու գայ. շուտ մ'ընծաներով դէմն ելաւ, եւ եօթն անգամ երկրպագութիւն ըրաւ: Մօտեցաւ Եսաւ ալ, Յակոբայ վիզն ընկաւ. երկու եղբարք պագտուեցան, լացին ու հաշտուեցան. եւ սիրով իրարմէ բաժնուեցան:

Հ. Անկէ ետքը Յակոբ ո՞ւր գնաց, եւ ինչ պատահեցաւ:

Պ. Անկէ ետքն երբ Յակոբ Մամբրէ կ'երթար իւր հայրը տեսնելու, ճամբան (Բեթղէհէմի մօտ) իւր մայրը Ռաքէլ մեռաւ եւ հոն թաղուեցաւ: Մամբրէ հասնելէն քիչ ետքը Իսահակ հայրն ալ մեռաւ 180 տարւան: Եսաւ ալ հօրը մահը լսելով՝ հոն եկաւ, եւ երկու եղբարք իրենց հայրը մեծ տրտմութեամբ թաղեցին:

Հ. Յակոբ քանի՞ որդի ունէր, եւ անուներն ի՞նչ է:

Պ. Յակոբ տասուերկու որդի ունէր, որոնց անուներն են՝ Ռուբէն, Շմաւոն, Ղեւի, Յուդա, Իսաքար, Զաբուղոն, Գան, Նեփթաղիմ, Գադ, Ասեր, Յովսէփ, Բենիամին:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Գ .

Յովսէփ:

Հ. Յովսէփ եղբարցն ինչո՞ւ ատելի եղաւ:

Պ. Յովսէփ եղբարցն անոր համար ատելի եղաւ, վասն զի 1. Յակոբ իրենց հայրը զինքը շատ կը սիրէր՝ ծերութեան որդին ըլլալուն համար, ուստի եւ անոր առանձին ծաղկեայ պատմութեան շինած էր: 2. Իրենց ատելութիւնն ու նախանձն աւելի եւս մեծցաւ, երբ որ Յովսէփ տեսած երկու երազը տղայական միամտութեամբ անոնց պատմեց:

Հ. Յովսէփայ երազներն որո՞նք էին:

Պ. Յովսէփայ երազներուն առաջինն աս

էր. Տեսայ որ, ըսաւ, ամէնքս մէկտեղ դաշտ
գացեր որայ կը կապէինք. մէյ մ'ալ իմ կապած
որաս ելաւ տնկուեցաւ, ու ձեր կապածներն ի-
մինիս դարձան երկրպագութիւն ըրին: Երկրորդ
երազն ալ աս էր. Տեսայ որ, ըսաւ, արեւը, լու-
սինն ու տասնումէկ աստղ ինծի երկրպագու-
թիւն կ'ընէին: Երբ որ այս պատմած երազները
լսեցին եղբարքն, սաստիկ նեղացան ու մտքերնին
դրին որ զինքը մեռցընեն:

Հ. Յովսէփայ եղբարքն իրենց ատելութիւնն
ինչպէս ցուցուցին:

Պ. Յովսէփայ եղբարքն իրենց ատելու-
թիւնն այսպէս ցուցուցին: Օր մը որ Սիւքեմ
գացած էին՝ ոչխարներ արածելու, Յակոբ զՅով-
սէփ խրկեց որ զիրենք տեսնէ: Ասոնք անոր
գալը հեռուանց տեսնելով, սկսան իրենց մէջ
ըսել. Ահա երազատեսը կու գայ, եկէք զինքը
բռնենք սպաննենք, որ տեսած երազներուն ինչ
բանի ծառայելը հասկընայ: Ռուբէն իրենց մեծ
եղբայրը՝ այն զարհուրելի խորհուրդին չհաւա-
նեցաւ, զՅովսէփ անոնց ձեռքէն ազատելու եւ
հօրը տանելու համար՝ խորհուրդ տուաւ որ հոն
գբի մը մէջ իջեցընեն: Ուստի անմիջապէս ծաղ-
կեայ պատմուճանը քաշեցին վրայէն մէկգի ա-
ռին, զինքը տարին գբին մէջ իջուցին:

Հ. Յովսէփ ինչպէս ծախուեցաւ:

Պ. Պուրը նետուելէն ետքը, իւր եղբարքը

երբ տեսան որ Իսմայելացի վաճառականներ Եգիպտոս կ'երթան, մէջերնէն Յուդա ելաւ ըսաւ. Ի՞նչ օգուտ մեզի մեր եղբօրը մահը, լաւագոյն է որ զինքը ծախենք: Այս բանիս մէկալնոնք հաւանելով՝ զՅովսէփ գբէն հանեցին եւ այն վաճառականներուն քսան դահեկանի ծախեցին: Ետքը Յովսէփայ ծաղկեայ պատմութեանն այժի արեան մէջ թաթխած իրենց հօրը խրկեցին, ըսելով թէ՛ Այս զգեստը գտանք, նայէ տղուդ պատմութեանն է: Յակոբ տեսածին պէս՝ ճանչցաւ. Չար գաղան զՅովսէփոս պատուեր է ըսելով սկըսաւ լալ ու ողբալ, եւ ամենեւին չէր ուզեր մսիթարուիլ:

Հ. Վաճառականներն զՅովսէփ ի՞նչ ըրին:

Պ. Վաճառականներն զՅովսէփ Եգիպտոս տարին ու Փարաւոնի դահճապետին ծախեցին, որ Պետափրէս կ'ըսուէր: Յովսէփ իւր տիրոջը շատ սիրելի եղաւ, բայց անոր անամօթ կինը վրան յանցանք ձգելով, բանտ դրուեցաւ:

Հ. Բանտին մէջ Յովսէփայ ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Բանտին մէջ Յովսէփայ աս պատահեցաւ: Թագաւորին տակառապետն ալ մատակարարն ալ նոյն բանտը դրուած էին: Անգամ մը երկուքն ալ գիշերը երազ տեսան, ու Յովսէփ երկուքին ալ մեկնութիւնը տուաւ: Մատակարարին ըսաւ՝ թէ երեք օրէն թագաւորը զքեզ կ'ախել պիտ'որ տայ, եւ տակառապետին՝ թէ

Փարաւոն երեք օրէն զքեզ առջի պաշտօնիդ պիտ'որ հասցընէ. միանգամայն աղաչեց անոր որ իրեն համար Փարաւոնին բարեխօս ըլլայ, որ զինքը բանտէն ազատէ: Յովսէփայ ըսածներն ելան. բայց տակառապետն զՅովսէփի մոռցաւ:

Հ. Յովսէփ բանտէն ինչպէս ելաւ:

Պ. Յովսէփ բանտէն այս կերպով ելաւ: Երկու տարի ետքը Փարաւոն ալ երազ տեսաւ. այսինքն. գետէն եօթը գէր երինջ ելեր կ'արածուէին. ետքը ուրիշ եօթը երինջ ելան առջինները կլլեցին: Ասոր վրայ արթընցաւ, եւ նորէն քնանալով՝ ուրիշ երազ մ'ալ տեսաւ. եօթը լեցուն հասկով ցորենի տունկ մը տեսաւ. ետքը եօթը պարապ ու խորշակահար ցորենի հասկ ելան, առջի եօթը լեցուն հասկերը կլլեցին: Այս երազներէն Փարաւոն սաստիկ խռովելով՝ առտու ըլլալուն պէս Եգիպտոսի երազահաններն ու գիտուններն առջեւը բերել տուաւ. բայց երազները մեկնող չեղաւ: Նոյն ժամանակը տակառապետն զՅովսէփի յիշեց եւ սկսաւ զինքը Փարաւոնին առջեւը խիստ գովել որ քաջ երազահան է: Շուտ մը զՅովսէփ՝ Փարաւոնին հրամանաւը՝ բանտէն հանեցին ու թագաւորին առջեւը տարին:

Հ. Յովսէփ Փարաւոնի երազներն ինչպէս մեկնեց:

Պ. Յովսէփ Փարաւոնի երազներն այսպէս մեկնեց: Եօթը գէր երինջներն ու եօթը պա-

րարտ հասկերն, ըսաւ, առատութեան եօթը տարի, իսկ նիհարները՝ սովի եօթը տարի կը նշանակեն: Ուստի պէտք է, ըսաւ, որ հիմակուրնէ իմաստուն ու խելացի մէկը գտնես, որ անմիջապէս գալու սովի տարիներուն համար առատ ցորեն պատրաստէ:

Հ. Փարաւոն ինչ հատուցում՞ ըրաւ Յովսեփայ:

Պ. Փարաւոն Յովսեփայ ըսածներուն հաւնելով՝ հանեց իւր մատնին Յովսեփայ մատն անցուց. անոր փառաւոր զգեստներ հագցընել տուաւ, վիզը ոսկի մանեակ դրաւ, եւ զինքը բոլոր Եգիպտոսի կառավար ըրաւ:

Հ. Յովսեփ իւր պաշտօնն ինչպէս կատարեց:

Պ. Յովսեփ իւր պաշտօնը շատ աղէկ կատարեց: Ասան զի առատութեան եօթը տարիները հասնելով, ցորենի համբարանոցները լեցընել ու պահել տուաւ: Ետքը ատենին՝ սովի տարիներն ալ որ սկսան, Յովսեփ բացաւ համբարանոցները, եւ բոլոր երկրին հաց հասուց. այնպէս որ դրացի երկիրներէն ամէն մարդ ցորենի համար Եգիպտոս կը վազէր:

Հ. Յովսեփայ եղբարքն ինչու Եգիպտոս եկան:

Պ. Յովսեփայ եղբարքն Եգիպտոս եկան որ ցորեն գնեն, վասն զի Քանանացուց երկիրն ալ սովը սաստկանալով՝ Յակոբ իրենց հայրը զիրենք հոն խաւրեց:

Հ. Յովսեփ իւր եղբարցն ինչ ըրաւ:

Պ. Յովսէփ եղբայրները տեսնելուն պէս՝ զանոնք ճանչցաւ, բայց հետերնին խստութեամբ վարուեցաւ: Եւ երբ որ իմացաւ թէ Բենիամին (իրենց միւս եղբայրը) հօրը քովն է, ցորենը ձեռքերնին տալով խրկեց, որ երթան իրենց միւս եղբայրն ալ բերեն. բայց մինչեւ իրենց դառնալը զՇմաւոնն իւր քովը պահեց:

Հ. Յակոբ ինչպէս թողուց որ Բենիամին ալ եղբարցը հետ երթայ:

Հ. Յովսէփայ եղբարքն երբ որ եկան, եղածները իրենց հօրը պատմեցին, Յակոբ զԲենիամին մէկտեղ տանելու երկայն ատեն դէմ դրաւ. բայց երբ որ ցորենը հատաւ, եւ երկրորդ անգամ հարկ եղաւ Եգիպտոս երթալ ցորեն գնելու, այն ատեն շատ դժուարութեամբ հաւանեցաւ: Այսպէս՝ Յակոբայ որդիքն զԲենիամին ալ մէկտեղ առած՝ Եգիպտոս եկան:

Հ. Յովսէփ իւր եղբարքն երկրորդ անգամուն ինչպէս ընդունեցաւ:

Պ. Յովսէփ իւր եղբարքն երկրորդ անգամուն շատ սիրով ընդունեցաւ. մանաւանդ զԲենիամին տեսնելուն չափէ դուրս ուրախացաւ, եւ իրենց հօրն առողջութիւնն ալ հարցուց: Իրենց հետ սեղանի նստաւ. եւ ետքը անոնց քուրձերը (ցորենի տոպրակները) լեցընել տալով զիրենք ճամբայ դրաւ: Բայց ծածուկ Բենիամինի քուրձին մէջ իւր արծաթէ գաւաթը դնել տուաւ:

Հ. Յովսեփայ եղբարց ճամբան ի՞նչ պատահեցաւ :

Պ. Յովսեփայ եղբարքն հազիւ թէ քիչ մը հեռացած էին, մէյ մ'ալ Յովսէփ անոնց ետեւէն մարդ խաւրեց ու զիրենք յանդիմանեց թէ իւր արծաթէ գաւաթը գողցեր են. եւ փնտռելով՝ գաւաթը Բենիամինի քուրձին մէջ գտան: Ուստի Բենիամին պէտք էր Յովսեփայ քով գերի մնալ: Ան ատեն Յուդա՝ լալով ոտքն ինկաւ եւ աղաչեց որ ինքն անոր տեղ մնայ, իսկ Բենիամին՝ եղբարցը հետ իւր հօրը դառնայ, վասն զի հայրը զինքը շատ կը սիրէ, ըսաւ, եւ դժուարաւ ալ թողուց:

Հ. Յովսէփ ինք զինքն եղբարցն ի՞նչպէս յայտնեց:

Պ. Յովսէփ ինք զինքն եղբարցն այսպէս յայտնեց: Յովսէփ՝ երբ որ եղբարցը թէ իրենց հօրը ու թէ եղբօրը վրայ ցուցուցած սէրը տեսաւ, ալ չկրնալով դիմանալ՝ բոլոր ծառաները դուրս հանեց ու ինք զինքն յայտնեց ըսելով՝ Ես Յովսէփ ձեր եղբայրն եմ, գացէք հօրս ըսէք, որ շուտ մը ընտանիքն առնէ գայ, որ մնացած սովի տարիներուն մէջ զինքը կերակրեմ:

Հ. Յակոբ աս որ լսեց ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Յակոբ երբ որ իւր որդիքներէն լսեց թէ Յովսէփ որդին կենդանի է, ու բոլոր Եգիպտոսի վրայ կ'իշխէ, ի սկզբան չհաւատաց. բայց ետքէն զինքը տանելու համար խաւրուած կառ-

քերը տեսնելով՝ շատ ուրախացաւ, եւ ըսաւ թէ չմեռած կ'ուզեմ զինքը տեսնել: Բայց երթալէն յառաջ ուզեց Աստուծոյ կամքն իմանալ, աւնոր համար զո՛հ մատոյց: Աստուած տեսլեան մէջ անոր ըսաւ. Մի՛ վախնար, քու որդիքդ Եգիպտոս մեծ ազգ պիտ'որ ընեմ եւ ետքը անկէ պիտի հանեմ: Յակոբ ասոր համար իրեններն առաւ ճամբայ ելաւ:

Հ. Յովսէփ հօրը գալը լսեց նէ ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Յովսէփ հօրը գալը լսեցնէ, անմիջապէս կառք մտաւ, զինքը դիմաւորելու գնաց. իրար տեսնելուն պէս պագտուեցան եւ ուրախութենէն սկսան լալ: Աերջէն զինքն առաւ Փարաւոնին տարաւ, որ շատ ուրախացաւ ու զինքը Գեսեմ բնակեցուց:

Հ. Յակոբ ի՞նչպէս ու քանի՞ տարւան մեռաւ:

Պ. Յակոբ երբոր մահուան դուռը հասաւ, զՅովսէփ իրեն կանչեց, անոր երկու որդիները՝ ՂՄանասէ ու ՂԵփրեմ՝ օրհնեց եւ իւր որդւոցը կարգն անցուց: Նոյնպէս միւս որդիներն օրհնեց եւ Յուդային մարգարէացաւ, որ Փրկիչն իւր ցեղէն պիտի ծնանի: Ետքն իրենց ապսպրեց որ մեռնելէն ետեւ զինքը հօրը գերեզմանին մէջ թաղեն: Աս ըսելէն ետեւ 147 տարւան մեռաւ: Յովսէփ, հօրը բաղձանաց համաձայն՝ անոր մարմինն առաւ մեծ հանդիսութեամբ քանանացուց երկիրը թաղեց:

Հ. Յովսէփ երբ ու քանի՞ տարւան մեռաւ:

Պ. Յովսէփ հօրը մեռնելէն 50 տարի ետքը 110 տարւան մեռաւ: Մահուընէն յառաջ եղբարցն ապսպրեց որ քանանացւոց երկիրը դարձած ատեն՝ իւր ոսկրներն ալ մէկտեղ տանին. անոնք ալ խօսք տուին ու կատարեցին:

Գ Լ Բ Ի Խ Պ.

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԵԳԻՊՏՈՍԷ՛Ն ԵԼԼԵԼԷ՛Ն ՄԻ՛ՆՁԵԻ
ԱԻԵՏԵԼՑ ԵՐԿԻՐ ՄՏՆԵԼԸ

(1500 — 1460)

Հ Ա Տ Ո Ի Ա Ժ Ա.

Իսրայելացիք ու Մովսէս:

Հ. Յովսէփայ մեռնելէն ետեւ Իսրայելացւոց վեճակն ի՛նչ եղաւ:

Պ. Յովսէփայ մեռնելէն ետեւ Եգիպտոս ուրիշ թագաւորներ գալով՝ որոնք զՅովսէփ չէին ճանչնար, եւ Իսրայելացւոց սաստիկ շատնալը տեսնելով՝ վախցան որ չըլլայ թէ ապրտամբին, անոր համար ալ կ'ուզէին զանոնք ամէն տեսակ բռնութիւններով տկարացընել: Բայց ասով ալ՝ երբ որ անոնք դարձեալ կը շատնային, Փարաւոն թագաւորը հրամայեց որ անոնց նորածին մանչ տղաքը ջուրը նետեն:

Հ. Աստուած Իսրայելացիներն աս խեղճութենէն ազատելու համար ի՛նչ բրաւ:

Պ. Աստուած Իսրայելացիներն այս խեղճու-
թենէն ազատելու համար զՄովսէս իրենց ազա-
տիչ խրկեց: Ասոր մայրը երբ որ զինքը ծնաւ,
երեք ամիս պահելէն ետեւ՝ կպրածիւ թով ծե-
փած կողովի մը մէջ դրաւ ու տարաւ Նեղոս
գետը ձգեց: Ըստ պատահման թագաւորին աղ-
ջիկը կողովը տեսաւ ու մէջի տղուն վրայ մեծ
գուժ ունեցաւ եւ տղան մօրը յանձնեց, որ զա-
նիկայ սնուցանէ: Երբ որ Մովսէս քիչ մը մեծ-
ցաւ, թագաւորին աղջիկը զինքն որդեգիր առաւ,
եւ անոր ամէն տեսակ գիտութիւն սորվեցընել
տուաւ:

Հ. Մովսէս թագաւորական պալատն որչափ ա-
տեն եւ ինչպէս կեցաւ:

Պ. Մովսէս թագաւորական պալատը մնաց
մինչեւ որ 40 տարւան եղաւ: Ինք այն կռապաշտ
մարդկան մէջ աստուածապաշտ մնաց. իւր եղ-
բարց քաշածներուն վրայ շատ կը ցաւէր եւ
զիրենք կը մխիթարէր ու կը քաջալերէր:

Հ. Մովսէս ինչո՞ւ Եգիպտոսէն փախաւ:

Պ. Անգամ մը տեսնելով որ Եգիպտացւոյն
մէկը՝ Իսրայելացի մ'անխնայ կը ծեծէ, ինք զինքը
չկրնալով բռնել զարկաւ սպաննեց Եգիպտացին:
Մովսէսի այս գործը շուտ մը իմացուելով Մով-
սէս Մագիանացւոց երկիրը փախաւ, եւ հոն Յո-
թոր անուամբ քրմի մը ծառայութեան մտաւ: —
40 տարի անոր ոչխարներն արածեց եւ անոր
գուստրն իրեն կին առաւ:

Հ. Մովսէս ժողովուրդն ազատելու պաշտօնն ինչպէս ընդունեցաւ:

Պ. Մովսէս անգամ մը ոչխարներն արածելու ատեն քորեք լեռան վրայ բռնկած մորենի մը տեսաւ, որ պրելով չէր հատներ: Ասոր վրայ զարմանալով ուզեց քովն երթալ նայիլ թէ ինչ է: Բայց բոցին մէջէն ձայն առաւ որ կ'ըսէր. Ես Աբրահամու, Իսահակայ ու Յակոբայ Աստուածն եմ. իմ ժողովրդեանս՝ Եգիպտոսի մէջ քաշածները տեսայ, եւ հիմակ զքեզ Փարաւոնին պիտի խրկեմ, որ զիրենք անկէ հանես եւ կաթ ու մեղր բխող երկիրը տանիս: Մովսէս իւր տկարութիւնը ճանչնալով՝ աղաչեց Աստուծոյ որ ուրիշ մը խաւրէ: Բայց Աստուած ըսաւ, Ես հետդ եմ, եւ Ահարոն եղբայրդ ալ քեզի ընկեր ըլլայ: Բաց ասկէ, ձեռքը կրած գաւազանով հրաշքներ գործելու զօրութիւն տուաւ: Այն ատեն Մովսէս յանձն առաւ:

Հ. Մովսէս եւ Ահարոն Փարաւոնին առջեւն որ ելան ինչ բրին:

Պ. Մովսէս եւ Ահարոն Փարաւոնին առջեւն ելան եւ Աստուծոյ կողմանէ իրեն ըսին, որ Իսրայելացիքը թող տայ, որ երթան անապատի մէջ իրենց Աստուծոյն զոհ մատուցանեն: Եւ երբ որ թագաւորը հպարտութեամբ խնդիրքը մերժեց, Աստուած սկսաւ ետեւէ ետեւ տասն հարուածներով բոլոր Եգիպտացիները պատժել. մինակ Գեսեմ՝ ուր Իսրայելացիք կը բնակէին, ազատ մնաց այն խիստ հարուածներէն:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Բ .

Եզիպտոսի տասն հարուածները :

Հ. Եզիպտացւոց կրած տասն հարուածներն որոնք են :

Պ. Եզիպտացւոց կրած տասն հարուածներն ասոնք են. 1. բոլոր ջրերն արեան փոխուեցան. 2. բովանդակ երկիրը գորգերով լեցուեցաւ, 3. հունով ծածկուեցաւ ու 4. շանձանձով չարաչար նեղուեցաւ. 5. յանկարծ անասունները սատկեցան. 6. մարդկան եւ անասնոց վրայ խաղաարարներ (չիպան) ելան. 7. սաստիկ կարկոտ տեղաց, որով դաշտի վրայ եղած մարդիկն ու անասունները մեռան, տնկերն ու ծառերը կոտորտեցան. 8. երկիրը հարախով ծածկուեցաւ. 9. երեք օր բոլոր երկրին վրայ սաստիկ խաղա մը տիրեց, որ մարդիկ իրար չէին տեսներ, եւ վերջապէս 10. ամէն անդրանիկները մէկ գիշերուան մէջ մեռան :

Հ. Փարաւոն այս հարուածներուն վրայ զիջաւ :

Պ. Փարաւոն այս հարուածները տեսնելով՝ իսկզբան կը խոստանար ժողովուրդը թող տալ բայց հարուածները Մովսէսի աղօթքովն անցնելուն պէս, սիրտը կը խոստանար ու չէր թողուր : Սակայն երբ որ իւր ալ անդրանկին մահը տեսաւ, սաստիկ խռոված՝ անմիջապէս զՄովսէս եւ զԱհարոն կանչել տուաւ, ըսաւ, որ ելլեն երթան, իրենց ունեցածն ալ մէկտեղ առնեն : — Այս-

պէս Իսրայելացիք գիշերանց ճամբայ ելան
600 հազար հոգի, կանայք ու տղաք չհամրե-
լով, Յովսեփայ ոսկրներն ալ հետերնին առին,
ինչպէս որ անիկայ ապսպրած էր: (1490 Բ. յ:)

Հ. Աստուած տասներորդ հարուածը չխաւրած
Իսրայելացւոց ինչ պատուիրած էր:

Պ. Աստուած Իսրայելացւոց պատուիրած
էր, որ տան գլուխ՝ անարատ գառն մ'առնուն,
նոյն օրն իրիկուան դէմ մորթեն ու խորվեն,
բայց զգուշանան որ ամենեւին մէկ ոսկրը չկտորի
կամ չվնասի. գառնուկին արիւնն ալ իրենց տան
դրան վրայ քսեն, որ Եգիպտացիները մեռցընող
հրեշտակը տեսնէ այն նշանն, եւ իրենց վնաս
չընէ: Այս բանիս յիշատակին համար՝ Աստուած
հրամայեց, որ ամէն տարի նոյն օրը տօն, Զարիկ
կատարեն, գառն մը մորթեն ու տեն: Գարձեալ
հրամայեց որ ամէն մարդ իւր անդրանիկ որդւոյն
համար գառն մը, եւ կամ՝ եթէ աղքատ է, զոյգ
մը տատրակ նուիրէ:

Հ Ա Տ Ա Ի Ա Ժ Պ .

Իսրայելացւոց Եգիպտոսէն ելլելն ու ճամբոր-
դութիւնը:

Հ. Իսրայելացիք կարմիր ծովէն անցած ատեն
Եգիպտացւոց ինչ պատահեցաւ:

Պ. Իսրայելացիք Աստուծոյ հրամանաւը
ճամբանին դէպ ի կարմիր ծովին քովի անապատը
յառաջ տարին: Աստուած ցորեկներն ամպէ

ժիւնով ու գիշերները հրեղէն ամպով իրենց կ'առաջնորդէր: Երբ որ կարմիր ծովին եզերքը հասան, Փարաւոն զիրենք թող տալուն զղջալով՝ շուտ մը պատերազմական կառքերը պատրաստել տուաւ ու բոլոր ձիաւոր զօրքովն անոնց ետեւէն հասաւ: Բայց Մովսէս իւր գաւազանը կարմիր ծովուն վրայ երկրնցուցածին պէս, ջուրը երկու բաժնուեցաւ, եւ հով մ'ելլելով՝ ծովուն յատակը չորցուց, որով Իսրայելացիք առանց ստուընին թրջելու մէջէն սկսան երթալ: Եգիպտացիք անոնց ետեւէն գացին, բայց երբ որ Իսրայելացիք անցան՝ Մովսէս դարձեալ գաւազանը գէպ ի ծով երկրնցուց, եւ մէկէն ջրերը քովէ քով եկան, ու Փարաւոն բոլոր իւր զօրքովը մէջը խեղդուեցաւ:

Է. Իսրայելացիք կարմիր ծովէն անցնելէն ետեւ Աստուած զիրենք ինչպէս հոգաց:

Պ. Իսրայելացիք կարմիր ծովէն անցնելէն ետեւ, Աւետեաց երկիրն երթալու համար հարկադրեցան անապատներէ անցնիլ, որոնց մէջ ուտելիքի ու խմելիքի պակասութիւն ըլլալով՝ Աստուած հրաշալի եղանակաւ իրենց ջուր կու տար եւ երկնքէն համեղաճաշակ մանանայ տեղացուց: Այս մանանան, քանի որ Իսրայելացիք անապատներու մէջ էին, ամէն օր կ'իջնար, զորն որ արեւը չճագած պէտք էին ժողվել, որովհետեւ անկէ ետքը կը հալէր, նոյնպէս երկրորդ օրուան

համար չէին կրնար պահել, որովհետեւ կը ներ-
խէր (կը հօտէր):

Հ. Իսրայելացիք Ամաղեկացւոց ինչպէս յաղ-
թեցին:

Պ. Իսրայելացիք Սին անապատն եղած ա-
տեն՝ Ամաղեկացիք իրենց վրայ եկան, եւ շատ
վնաս ալ ըրին: Մովսէս զՅեսու քանի մ'ընտիր
մարդիկներով Ամաղեկացւոց դիմացը խրկեց:
Ինքն ալ Ահարոնի ու Ովրի հետ բլուր մ'ելաւ.
հոն ձեռուրներն երկինք վերցուցած Աստուծոյ
աղօթելու ժամանակ, Իսրայելացիք կը յաղթէին.
Իսկ վար իջեցուցած ատեն, Ամաղեկացիք: Աս
տեանելով Ահարոն ու Ովր անոր թեւերուն տակ
մտան կեցան, մինչեւ որ Ամաղեկացիք բոլորովին
ջարդուեցան:

Հ. Իսրայելացւոց՝ Սինայի անապատն ինչ պա-
տահեցաւ:

Պ. Իսրայելացիք Եգիպտոսէն ելելէն երեք
ամիս ետքը՝ Սինայի անապատն եկան, եւ մէկ
տարւան չափ Սինա լեռան դիմացը բանակեցան,
եւ Աստուած նոյն լեռան վրայէն ամպերու մէջէն
իրենց դասն պարտաւորանները տուաւ: Ետքէն զՄով-
սէս՝ լեռան վրայ իրեն կանչելով, 40 օրուան մէջ
աստուածային պաշտամանց կարգն իրեն սորվե-
ցուց, եւ տասնաբանեայ պատուիրաններն երկու-
քարեղէն տախտակի վրայ գրած տուաւ:

Հ. Իսրայելացիք ինչո՞ւ հորթ պաշտեցին:

Պ. Խորայելացիք երբ տեսան որ Մովսէս լեռնէն չ'իջնար, Ահարոնի աղաչեցին որ աստուած մը շինէ, որ իրենց առաջնորդէ: Ահարոն անոնց կամացը զիջաւ, իրենց ոսկեղէն զարդերը բերել տուաւ, եւ ոսկիէ հորթ մը ձուլեց, զորն որ սկսան պաշտել: Մովսէս երկու քարեղէն տախտակները ձեռքը լեռնէն իջած ատեն՝ երբ որ հորթը տեսաւ՝ բարկութեամբ ձեռքի քարերը գետինը զարկաւ խորտակեց: ԶԱհարոն յանդիմանելէն ետեւ, Ղեւեայ ցեղը ժողովեց քովը, եւ Աստուծոյ կողմանէ անոնց հրամայեց, որ հորթ պաշտողները սրէ անցընեն. այսպէս նոյն օրը Յհազար հոգւոյ չափ մեռուցին. իսկ հորթը փրշրեց եւ ջրի մէջ խառնելով ժողովրդեան խմցուց:

Հ. Մովսէս զԱստուած ինչպէս հաշտեցուց:

Պ. Մովսէս նորէն լեռն ելաւ եւ հոն 40 օր կեցաւ, զԱստուած ժողովրդեան հետ հաշտեցուց, ու երկու ուրիշ քարեղէն տախտակ առաւ: Այն տեղը զԱստուած տեսնելով, երեսներն այնպէս փառաւորուած էին, որ ոչ ոք երեսը կրնար նայիլ, անոր համար ալ միշտ երեսը քողով կը ծածկէր:

Հ. Աստուած Խորայելացւոց տրտունջն ինչպէս պատժեց:

Պ. Խորայելացիք Սինայի անապատէն դէպ ի փառանու անապատը ճամբայ ելան: Երեք օր քալելով յօգնեցան, եւ Աստուծոյ դէմ տրտըն-

ջեցին: Աստուած հուր բորբոքելով՝ բանակին մէկ մասն այրեց: Այս պատժէն չխրատուելով՝ ժողովուրդը կը տրտնջէր ու միս կ'ուզէր: Աստուած իրենց բաղձանքը կատարեց. անհամար բազմութեամբ լորամարգի խաւրեց, զորոնք ապրիտեցին ու կերան. բայց միսը դեռ բերաննին էր, երբ Աստուծոյ պատիժն իրենց վրայ հասաւ, եւ հազարաւոր մարդիկ մեռան:

Հ. Մովսէս ֆանանացւոց երկիրը լրտեսել տալուն պատճառաւ ինչ պատահեցաւ:

Պ. Երբ որ Ասերովթէն Փառանու անապատն հասան, Մովսէս Աստուծոյ հրամանաւը տասու երկու ցեղին մէջէն մէյ մէկ հոգի ընտրելով, ֆանանացւոց երկիրը լրտեսելու խրկեց, որոնց մէջն էին Քաղբը եւ Յեսու: Լրտեսները 40 օրէն դարձան, եւ նոյն երկրին վրայ շատ շատ չափազանց բաներ պատմելով՝ ժողովուրդը վախցուցին, որով ապստամբեցան եւ կ'ուզէին ուրիշ առաջնորդ մ'ընտրելով Եգիպտոս դառնալ:

Հ. Իսրայելացիք Եգիպտոս դառնալ ուզէլնուն համար Աստուած իրենց ինչ պատիժ տուաւ:

Պ. Աստուած իրենց բարկանալով կ'ուզէր զիրենք ջնջել, բայց Մովսէսի աղաչանացը համար ներեց, միայն թէ պատիժ տուաւ որ անոնց ճամբորդութիւնը 40 տարի տեւէ, եւ 20 տարւընէ վեր եղողներն Աւետեաց երկիր չկարենան մտնել, Յեսուն ու Քաղբըր դուրս հանելով,

որոնք յԱստուած վստահացած՝ ժողովուրդը յառաջ երթալու կը յորդորէին:

Հ. Աստուած անապատին մէջ Իսրայելացւոց քնչպէս ջուր տուաւ:

Պ. Իսրայելացիք 40 տարի թափառելէն ետեւ, վերջի տարին Սին անապատը կադէս եկան բանակեցան: Հոս ժողովուրդը՝ ջրոյ պակասութեան համար Մովսեսի ու Ահարոնի դէմ տրտնջեց: Անոնք Աստուծոյ դիմեցին, եւ անոր հրամայելովն՝ ապառաժ քարէն ջուր բխեցուցին: Բայց իրենք ալ երկմտելնուն համար՝ Աւետեաց երկիրը չմտնելու պատիժն ընդունեցան:

Հ. Այս ատեններն այլազգիներուն կողմանէ Իսրայելացւոց ինչէր պատահեցան:

Պ. Այս ատեններն Եդոմի թագաւորը՝ թող չտուաւ Իսրայելացւոց որ իւր երկրէն անցնին, ու զօրքով անոնց վրայ եկաւ. Իսրայելացիք Հովր լեռը փախան: Հոն Ահարոն 123 տարւան մեռաւ: Նոյնպէս Արադագ՝ Քանանացւոց թագաւորն՝ Իսրայելացւոց իւր երկիրները մօտենալը տեսնելով, զօրքով վրանին եկաւ, բայց Իսրայելացիք անոնց յաղթեցին: Իսրայելացիք կարմիր ծովուն մօտերը գառնալով, ճամբու աշխատութենէն յոգնած՝ սկսան Մովսեսի եւ Աստուծոյ դէմ տրտնջել. Աստուած իրենց բարկանալով՝ վրանին թիւնաւոր օձեր խրկեց, որ իրենց խայթուածովը զժողովուրդը կը սպաննէին: Մովսէս

նորէն Աստուծոյ դիմեց, եւ Աստուծոյ հրամանաւը պղնձէ օձ մը ձուլեց ու կանգնեց, որուն նայողը կը բժշկուէր:

Հ. Իսրայելացիք ուրիշ ո՞ր թագաւորներուն յաղթեցին:

Պ. Իսրայելացիք Կարմիր ծովուն մօտերէն ետ դարձան, եւ Մովաբացւոց երկրին սահմանները հասան, եւ սկսան քանանացւոց երկրին կամաց կամաց տիրել: Նախ Ամովրհացւոց Սեհոն թագաւորին՝ ու Բասանու Ովգ թագաւորին պատերազմաւ յաղթեցին, իրենց երկրէն անցնելու թող չտալուն համար: Անկէ ետքը Մովաբացւոց երկրին կողմերը՝ Երիքովի դիմացը բանակեցան:

Հ. Բաղակ թագաւորն Իսրայելացւոց յաղթելու համար Բաղաամէն ինչպէս խրատուեցաւ:

Պ. Բաղակ Մովաբացւոց թագաւորը Իսրայելացւոցմէ վախնալով՝ Բաղաամ մարգարէն կանչեց որ դայ Իսրայելացիներն անիծէ: Բաղաամ էշ հեծած ճամբայ ելաւ. բայց ճամբան նեղ այգիներու մէջ աներեւոյթ հրեշտակ մը դիմացն ելլելով՝ էշը կեցաւ, եւ երբ որ Բաղաամ՝ որ զհրեշտակը չէր տեսներ, իշուն չարաչար կը զարնէր, այն ատեն էշն իրեն հետ քանքատելով սկսաւ խօսիլ: Բաղաամու աչքը բացուելով տեսաւ զհրեշտակը, որ զինքն յանդիմանեց ու ըսաւ որ երթայ՝ բայց ինչ որ Աստուած իրեն ըսէ՝ ան խօսի: Այսպէս Բաղաամ իւր կա-

մնացը դէմ ժողովուրդն օրհնելով՝ Բաղակ զինքը վռընտեց: Բաղամ բրթալու ատեն, Բաղակոյ խորհուրդ տուաւ՝ որ Իսրայելացւոց բանակին մօտ Բէյլիեգովը չաստուածոյն պատուոյն տօն կատարէ, որով Իսրայելացիք կռապաշտութեան մէջ իյնան, իրենց Աստուածը բարկացընեն, եւ իւր ձեռքը մատնուին: Իրօք ալ Բաղամու այս անօրէն խորհուրդը յաջողեցաւ: Շատերն անառակութիւն ու կռապաշտութիւն սկսան ընել, Աստուծոյ բարկութիւնն ալ իրենց վրայ հասաւ, եւ հիւանդութեամբ ու սրով մեռնողներուն թիւը 24 հազարի հասաւ:

Գ Լ Ո Ւ Թ Ե .

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԱԻԵՏԵԱՑ ԵՐԳԻՐԸ ՄՏՆԵԼԷՆ ՄԻՆ-
ՉԵԻ ՍԱԻՈՒՂԱՑ ԹԱԳԱՆՈՐԵԼԸ

(1460 — 1092)

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա .

Յետոռ:

Հ. Երբ որ Իսրայելացիք Աւետեաց երկրին դիմացը հասան, Մովսէս իւր տեղը զով առաջնորդ դրաւ, եւ ինք ո՛ւր եւ քանի՞ տարւան մեռաւ:

Պ. Երբ որ Իսրայելացիք Աւետեաց երկրին դիմացը հասան, Մովսէս իւր տեղը զՅետու Իսրայելացւոց առաջնորդ դրաւ, եւ զիրենք Աս-

տուժոյ հաւատարիմ մնալու յորդորելէն ետքը՝
Նաբաւ լեռն ելաւ, եւ անկէ բոլոր ժողովուրդն
օրհնելէն ու Աւետեաց երկիրը տեսնելէն ետքը,
120 տարւան մեռաւ: Հրեշտակներն անոր մար-
մինը մինչեւ այս օրս անծանօթ գերեզման մը
թաղեցին:

Հ. Յետու ինչպէս Իսրայելացիները Յորդանան
գետէն անցուց:

Պ. Յետու տապանակը ժողովրդեան առ-
ջեւէն տանել տուաւ. եւ քահանայք ոտուընին
Յորդանան գետին մէջ դնելուն պէս՝ ջրերը
ճեղքուեցան ու ժողովուրդը մէջէն դիմացի
կողմն Աւետեաց երկիրն անցաւ:

Հ. Երէքով քաղաքն ինչպէս առնուեցաւ:

Պ. Երէքով քաղաքն այսպէս առնուեցաւ:
Յորդանանէն անցնելէն ետեւ Իսրայելացիք Երի-
քով հասան, Աստուծոյ հրամանաւն եօթն օր՝
տապանակը մէկտեղ՝ քաղքին բոլորտիքը դառ-
նալով՝ երբ եօթներորդ օրը եօթն անգամ փո-
ղերն հնչեցուցին, քաղքին ամուր պարիսպները՝
ժողովրդեան աղաղակէն ու փողերուն ձայնէն
կործանեցան եւ անով քաղաքն առնուեցաւ:

Հ. Յետու Ադոնիբեզէկ թագաւորին յարձակման
ինչպէս դէմ դրաւ:

Պ. Երբ որ Իսրայելացիք մէկիկ մէկիկ
քաղաքներն առնելու սկսան, Գաբաւոնացիք ա-
նոնց հետ բարեկամ եղած էին. բայց Ադոնիբե-

զել թագաւորն ուրիշ չորս թագաւորներու
հետ միացած՝ Գաբաւոնի քով եկաւ բանակե-
ցաւ: Գաբաւոնացիք Յեսուայ դիմեցին: Յեսու-
ահինգ թագաւորներուն վրայ յարձակեցաւ. եւ
Աստուած թշնամեաց վրայ քարէ կարկուտ տե-
ղալով՝ անոնցմէ շատ մարդ մեռաւ:

Հ. Յեսու այս պատերազմին նշ կերպով վերջ
տուաւ:

Պ. Յեսու տեսնելով որ օրը կարճ կու
գայ, ու պիտի չկրնայ զթշնամին կատարեալ
յաղթել, Աստուծոյ զօրութեամբն արեւուն ու
լուսնին հրամայեց որ կենան. եւ այսպէս օրն
երկրննալով՝ Յեսու կրցաւ զթշնամիները լման
ջարգել: Անկէ ետքը Յեսու մնացած երկիրնե-
րուն ալ տիրեց, եւ բոլոր երկիրը 12 ցեղերու
բաժնելէն ետքը, խոր ծերութեամբ վախճա-
նեցաւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Բ .

Գողոմիկ, Առովդ, Դեքովրա ու Բարսի:

Հ. Յեսուայ մեռնելէն ետեւ Իսրայելացւոց ա-
ռաջնորդն ո՞վ եղաւ:

Պ. Յեսուայ մեռնելէն ետեւ խել մը տա-
րի ժողովրդեան մէջէն ծերագոյններն ու եւ-
րեւելիներն առաջնորդութիւն կ'ընէին ու պա-
տերազմ կը մղէին: Այս ատենները Քաղերայ
առաջնորդութեամբ Յուդայի ցեղը՝ Շամաոնի ցե-

զին հետ միացած քանանացւոց ու Փերեզացւոց վրայ քալեց ու մեծ ջարդ տալով յաղթեց իրենց Ադոնիբեզեկ թագաւորը բռնեց ձեռքի ու ռաքի մատուրներուն ծայրերը կտրեց: Ասկէ ետքն Իսրայելացիք հետզհետէ զանազան քաղաքներ կէս մ'առին, կէս մ'ալ հարկատու ըրին:

Հ. Իսրայելացիք ո՞րչափ ատեն ասանկ կառավարուեցան:

Պ. Իսրայելացւոց յաջողութիւն էր՝ քանի որ իրենց նախնեաց կրօնին մէջ հաւատարիմ կը մնային. բայց երբ որ իրենք Աստուծոյ հեռացան, Աստուած ալ իրենցմէ հեռացաւ, եւ զիրենք Միջագետաց քուսարսաթէմ թագաւորին ձեռքը մատնեց, մինչեւ որ ապաշխարեցին եւ առ Աստուած դարձան: Այն ատեն Գողոնիէլ՝ Յուդայի ցեղէն՝ անոր դէմ պատերազմի ելլելով՝ զինքը մեռցուց եւ զԻսրայէլ անոր ձեռքէն ազատեց: Գողոնիէլ 40 տարի դատաւորութիւն ընելէն ետեւ մեռաւ:

Հ. Գողոնիէլի ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Գողոնիէլի յաջորդեց Աւովդ, որ զԻսրայէլ Մովաբացւոց Եգղոմ թագաւորին ձեռքէն ազատեց, եւ 80 տարի դատաւորութիւն ըրաւ: Ասոր մեռնելէն ետեւ Փղշտացիք Իսրայելացւոց վրայ յարձակեցան. բայց Սամեգար՝ որ կտրիճ մարդ մըն էր՝ դիմացնին ելաւ եւ արօրի մաճով անոնցմէ 600 հոգի սպաննեց:

Հ. ԶԻՐԱՅԵԼԱԳԻՔ ՅԱՐԻՆ ԹԱԳԱԼՈՐԻՆ ձեռքէն
նձ աղատեց :

Պ. ԻՐԱՅԵԼԱԳԻՔ ԵՐՔ ՈՐ ԻՐԵՆՅ ԿՈՍԱՎԱԶ-
ՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔԱՆԱՆՈՒ ՅԱՐԻՆ ԹԱԳԱԼՈՐ-
ՐԻՆ ՄԱՏՆՈՒԵԿԱՆ, ԵՆ ՂՂԶԼՈՎ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԴԻ-
ՄԵԳԻՆ, ԱՍՏՈՒԾ ԻՐԵՆՅ ԳԵՐՈՎՐԱ ԿԻՆ ՄԱՐ-
ԳԱՐԷՆ ԽԱԼՐԵԿ, ՈՐՆ ՈՐ ՂԲԱՐԱԿ՝ ՅԱՐԻՆ ԹԱ-
ԳԱԼՈՐԻՆ ՍԻՍԱՐԱ ՂՈՐԱՎԱՐԻՆ ՎՐԱՅ ԽԱԼՐԵԿ, ՈՐ
ԳՆԱԿ յԱՂԹԵԿ: ՍԻՍԱՐԱ ՓԱԽՅԵԼՈՒ ԱՏԵՆ ՎՐԱՆ
ՎՐ ՄՈՒԱԼ, ՈՒ ՀՈՆ ՔՆԱԿԱԾ ԱՏԵՆ, ՄԱՆ ՍԻ-
ԿԻՆՐ ՅՊԵԼ՝ ՎՐԱՆԻՆ ԳԻԿՈՎՆ ԱՆՈՐ ԳԼՈՒՍՐ ԳԵ-
ՍԻՆՐ ԳԱՄԵԿ ՈՒ ՍԱԿԱՆՆԵԿ. ԱՍՈՎ ԻՐԱՅԵԼԱԳԻՔ
ԳԵՐՈՒԹԵՆԷ ԱՂԱՏԵԿԱՆ: ԲԱՅԿ ՀԱՍ ՀԱՆԿԱԼ՝
ՆՈՐԷՆ ՄԵՂԱՆՅԵԼՈՎ ՄԱԴԻԱՆԱԿԼՈՅ ձեռքն ինկան:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Գ .

ԳԵՂԵՈՆ ԵՆ ԱՆՈՐ յԱՃՈՐՂԱՆԵՐՆ ՄԻՆԷԵՆ ՄԱՐՓԻՍՈՆ:

ԳԵՂԵՈՆ:

Հ. ԳԵՂԵՈՆ ԻՆՅԱԿԵՍ ԳԱՍՏԱԼՈՐ ԵՂԱԼ ԻՐԱՅԵԼԻ:

Պ. ԵՐՔ ՈՐ ԻՐԱՅԵԼԱԳԻՔ ՄԱԴԻԱՆԱԿՈՅՈՎԷ
ԿՐԱԾ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՂԳԱՍՏԱԿԱԾ՝ ԱՍՏՈՒԾՈՅ
ԴԻՄԵԳԻՆ, ԱՍՏՈՒԾ ԻՐԵՆՅ ՂԳԵՂԵՈՆ ԽԱԼՐԵԿ:

Հ. ԳԵՂԵՈՆ ՄԱԴԻԱՆԱԿԼՈՅ ԻՆՅԱԿԵՍ յԱՂԹԵԿ:

Պ. ԳԵՂԵՈՆ ՂՈՐԱԼՈՐ ԲԱՆԱԿ ՎՐ ԿԱՂՄԵԿ:
ԲԱՅԿ ԱՍՏՈՒԾ ԳԵՂԵՈՆԻ ՂՈՐՔՆ ԱՆՀԱՄԵՄԱՍ
ՔԻՅԿՈՒԿ, ՈՐԱԿԵՍ ՂԻ ԻՐԱՅԵԼԱԳԻՔ ՀՐՍԵՆ ԹԷ

Մենք մեր զօրութեամբն ազատեցանք. ուստի
Գեղէոնի հրամայեց որ զօրքը ջուր խմելու
տանի, եւ շան պէս լափողները հետն առնէ, որ
300 հոգի էին, եւ առանց զէնքի, մինակ մէկ
ձեռքերնին փող ու մէկալ ձեռքերնին պարապ
սափոր ըլլայ՝ մէջը վառած ջահով: Գեղէոն այս
ամէն բան կատարեց, ու կէս գիշերանց ամէնն
ալ փողերնին սկսան հնչեցընել, սափորները
գետինը զարնելով կոտրել ու կանչել «Մ—ր
Տեառն է— Գեղէոնի»: Ասով Մադիանացւոց վրայ
այնպիսի վախ մ'ինկաւ, որ շփոթելով սկսան
իրար կոտրել ու փախչիլ:

Արիւմեյէք ու Յեփթայէ:

Հ. Ո՛վ է Արիւմեյէք եւ Ինչ ըրաւ:

Պ. Արիւմեյէք Գեղէոնի որդին էր, հօրը
մեռնելէն ետքն ինք զինք դատաւոր անուանեց:
Եւ դատաւորութեան մէջ ապահով ըլլալու
համար իւր 70 եղբարքն սպաննեց: Մինակ
Յովթամ, անոնց ամէնէն պզտիկ եղբայրը,
պահուրտելով ազատեցաւ: Բայց Արիւմեյէք ալ
իւր պատիժը գտաւ. վասնզի քանի մը տարի
դատաւորութիւն ընելէն ետեւ, երբ որ Թեբէս
քաղաքը պաշարեց եւ ամուր բերդի մը կրակ
կու տար, վերէն կին մը վրան երկանաքարի
կտոր մը նետելով գլուխը ջախջախեց:

Հ. Արիւմեյէքէն ետքն ո՞վ եղաւ դատաւոր:

Պ. Աբիմեւելքէն ետքը Թովղա ու Յայիր դատաւորներն եկան: Ասոնց ատենը Իսրայելացիք Ամոնացւոց ու Փղշտացւոց ձեռքը մատնուեցան:

Հ. Յեփթայէ ի՞նչ ըրած ունի:

Պ. Յեփթայէ յաջորդ դատաւորը զԻսրայելացիք Ամոնացւոց ձեռքէն ազատեց: Ասիկայ թշնամեաց դէմ պատերազմ մղած ատեն, Աստուծոյ ուխտ ըրաւ, որ յաղթութենէ ետքն առաջին դիմացն ելլողը զո՛հէ: Յաղթութեամբ քաղաք դարձած ատեն՝ յանկարծ իւր մէկհատիկ սիրելի աղջկը դիմացն ելաւ, որ անոր յաղթութիւնը կը շնորհաւորէր: Յեփթայէ շատ ցաւեցաւ, բայց կը կարծուի թէ ուխտը կատարեց:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Պ .

Մամիսուն, Հեղի ու Մամոռեղ:

Մամիսուն:

Հ. ՉԻսրայելացիք Փղշտացւոց ձեռքէն ո՞վ ազատեց:

Պ. ՉԻսրայելացիք Փղշտացւոց ձեռքէն ազատեց Մամիսուն՝ որն որ Նաղովրեցի (ուխտաւոր Աստուծոյ) էր, գլխուն մազերը կտրելը, գինի ու օղի խմելն իրեն արգելուած էր:

Հ. Մամիսուն ի՞նչպէս յաղթեց Փղշտացւոց:

Պ. Մամիսուն Փղշտացւոց յաղթեց անոնց զանազան վնասներ հասցընելով: 1. Անգամ մը

300 շահալ բռնած՝ երկ'երկու հատ պոչեր-
նէն իրարու կապեց, ու մէջտեղը վառուած
ջահեր հաստատած՝ Փղտացւոց ցորենի ար-
տերուն մէջ թողուց, որով անոնց կտրած
ցորենի հասկերը մինչեւ նաեւ այգիներն ու
ձիթենիներն այրեցան ու մոխիր դարձան:
2. Փղտացիք այս բանիս ռին առնելու համար
զՍամիսոն ձեռք ձգել կ'ուզէին. Յուդայի ցեղը
թշնամիէն վախնալով՝ զՍամիսոն բռնեցին հաստ
չուաններով կապեցին եւ անոնց խաւրեցին:
Բայց Սամիսոն Փղտացւոց առջեւն որ եկաւ՝
մէկէն չուանները փրցուց, եւ հոն իշ- թնօր մը
գտնելով՝ անով 1000 մարդ սպաննեց: 3. Ան-
գամ մ'ալ Փղտացւոց Գազա քաղաքը գտնուե-
լով, տեղացիք քաղքին դռան քով մարդ սպաս-
ցուցին, որ դուրս ելած ատեն զինքը բռնեն
մեռցրնեն: Բայց Սամիսոն կէս գիշերուն ելաւ
տալին դուռը սեմովն ու նգովը տեղէն հանեց
կռնակը զարկաւ, տասը ժամ հեռու լեռան մը
գլուխը ձգեց գնաց:

4. Փղտացիք կրցան վերջապէս զՍամիսոն ձեռք
ձգել:

5. Փղտացիք վերջապէս զՍամիսոն ձեռք
ձգեցին: Որովհետեւ Սամիսոն իւր Դաւիթ
կնոջն աղաչանքէն ու լացքէն յաղթուելով,
անոր յայտնեց թէ իւր զօրութիւնը մազերուն
վրայ է. ուստի ասիկայ Սամիսոնին քնացած

ատենն անոր մազերը կտրելով՝ յոժը հատաւ.
Թշնամիք եկան զինքը բռնեցին, երկու աչուը-
ները փորեցին, եւ շղթայի զարնելով՝ ալիւր
աղալ կու տային:

Հ. Սամիսոն ինչպէս մեռաւ:

Պ. Անգամ մը Փղշտացւոց նախարարները
ժողվեցան տօն մը կատարելու համար. հոն
զՍամիսոն ալ բերել տուին, որ անով զուար-
ճանան. եւ երբ որ սկսան զինքը ծաղը ընել,
Սամիսոն Աստուծմէ իւր յառաջուան զօրու-
թիւնը խնդրելով՝ շէնքին երկու սիւները գըր-
կեց այնպէս մը թօթուեց՝ որ տունը փլաւ, ու
մէջիններով մէկտեղ ինքն ալ մեռաւ:

Հեղի ու Սամոռի:

Հ. Ո՞վ էր Հեղի:

Պ. Հեղի թէ քահանայապետ եւ թէ դա-
տաւոր էր Սամիսոնէն ետքը: Իւր երկու որդիքն՝
Ոփնի ու Փենեհէս՝ քահանայ էին, բայց շատ
անիրաւութիւններ կ'ընէին, իսկ Հեղի այն բա-
ները տեսնելով ալ զերենք չէր պատժեր:

Հ. Հեղի ասոր համար ինչպէս պատժուեցաւ:

Պ. Հեղի ասոր համար այս կերպով պատ-
ժուեցաւ: Անգամ մ'որ Իսրայելացիք դարձեալ
Փղշտացւոց հետ պատերազմ ունեցան, եւ շատ
մարդ կորսընցուցին, նորէն չյաղթուելու մտօք
տապանակը բանակ բերել տուին: Սակայն 30

հազար հոգի կորսընցընելով նորէն յաղթուեցան, եւ տապանակն ալ թշնամեաց ձեռքն ինկաւ: Ոփնի ու Փենեհէս մեռան. իսկ Հեղի այս բաներուս բօթն (գէշ լուրն) առնելով՝ յանկարծ աթոռէն ինկաւ ու վախճանեցաւ:

Հ. Հեղիէն ետքը ժողովուրդն ո՞վ կը կառավարէր:

Պ. Հեղիէն ետքը ժողովուրդը կը կառավարէր Սամուէլ, սուրբ մարգարէ մը: Ասիկայ ժողովուրդն Աստուծոյ հետ հաշտեցընելու ետեւէ եղաւ, ուստի եւ զանոնք Մասեփաթ ժողովեց ու հոն Աստուծոյ հաշտութեան զոհ մատոյց. բոլոր ժողովուրդն իրենց ըրածներուն վրայ զղջացին եւ Աստուծմէ թողութիւն խընդրեցին: Փղշտացիք ասոնց ժողովելը յարմար առիթ առնելով՝ վրանին յարձակեցան. բայց Սամուէլ Աստուծոյ ողջակէզ մատոյց: Աստուած որոտալու ձայնով մ'անոնց մէջ շփոթութիւն ձգելով՝ զիրենք փախչելու ստիպեց:

Հ. Փղշտացիք գերի առած տապանակն ի՞նչ ըրին:

Պ. Փղշտացիք գերի առած տապանակն ետ խաւրելու ստիպուեցան, վասն զի Աստուած անոնց վրայ չարաչար հարուածներ խաւրեց. անոր համար զանիկայ նոր կառքի մը վրայ դրին ու երկու երինջ լծեցին, թող թուին որ երթան: Ասոնք ճամբայ ելլելով՝ շիտակ Բեթսամիւս եկան: Տեղացիք տապանակին գալը տեսնելով շատ ուրախացան. բայց այն ուրախու-

Թիւնը շուտ մը տրտմութեան փոխուեցաւ, երբ որ ժողովրդէն 50 հազար հոգի ինկաւ մեռաւ, օրինաց դէմ՝ հետաքրքրութեամբ անծածկոյթ տապանակին նայելուն համար:

Հ. Իտրայելացիք ինչո՞ւ թագաւոր ուղեցին:

Պ. Սամուէլի ծերութեան ատեն՝ իւր երկու որդիքը դատաւորութիւն ընելով՝ ժողովուրդը շատ բռնութիւններով կը նեղէին, անոր համար Իտրայելացիք Սամուէլէն թագաւոր ուղեցին: Սամուէլ թէպէտ եւ ի սկզբան ընդդիմացաւ, բայց Աստուծոյ խորհուրդ հարցընելէն ետեւ իրենց խնդիրքն ընդունեցաւ:

Գ Լ Ո Ի Խ Ձ.

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻՋԲԵՆ ՄԻՆՉԵՒ
ԵՐԿՈՒ ԲԱԺՆՈՒԻԼԸ

(1092—970)

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա.

Մառոնի:

Հ. Ո՞վ եղաւ առաջին թագաւորը:

Պ. Սաւուղ եղաւ առաջին թագաւորը. զոր Սամուէլ Աստուծոյ հրամանաւն օժեց, երբ որ անիկայ իւր հօրը կորսուած էջերուն ուր ըլլալն իրեն հարցընելու եկած էր:

Հ. Սաւուղայ առաջին գործքն ի՞նչ եղաւ:

Պ. Սաւուղայ առաջին գործքն եղաւ զՊաղեստին թշնամիներէն ազատել, որոնք երկիրը

կ'աւերէին: Ուստի նախ Ամոնացւոց յաղթելով՝ երկրէն վռնտեց, որով համարում ստացաւ, եւ առ հասարակ ամէնէն ընդունուեցաւ: Ետքը Փղըշտացւոց դէմ ելաւ, որոնք Հրէաստանի բոլոր դարբնոցները վերուցած էին, որպէս զի Հրեայք չկարենան զէնք շինել: Սաւուղ երկրագործութեան գործիքներով անոնց վրայ գնաց, եւ իւր որդւոյն Յովնաթանայ քաջութեամբն անոնց սաստիկ ջարդ տալով՝ բոլորովին հալածեց: Նոյն յաջողութիւնն ունեցաւ միւս թշնամեաց դէմ ալ:

Հ. Ամաղեկացւոց դէմ ինչո՞ւ պատերազմ բացաւ:

Պ. Ամաղեկացւոց դէմ անոր համար պատերազմ բացաւ Սաւուղ, որովհետեւ անոնք յառաջագոյն Իսրայելացւոց շատ նեղութիւններ հասուցած էին: Ուստի Աստուած Սամուէլ մարգարէին ձեռքովը Սաւուղայ պատուիրեց որ Ամաղեկացւոց վրայ երթայ, բոլորն ալ իրենց անասուններովը մէկտեղ ջարդէ, մէկը ողջ չթողու: Սաւուղ գնաց յաղթեց. բայց Աստուծոյ հրամանին դէմ՝ անոնց Ագագ թագաւորն ու կենդանեաց ընտիրները զատեց առաւ, Աստուծոյ զոհ մատուցանելու համար:

Հ. Աստուած այս անհնազանդ թագաւորին ինչ բրաւ:

Պ. Աստուած այս անհնազանդ թագաւորն երեսէ ձգեց, ու զՍամուէլ անոր խրկեց որ իմա-

ցընէ: Սամուէլ գնաց եւ ըսաւ. Հնազանդու-
թիւնը զոհէն աւելի հաճոյ է Աստուծոյ, եւ
ասոր համար Աստուած զքեզ երեսէ ձգեց, եւ
քու տեղդ հնազանդ թագաւոր մը պիտ'որ դնէ:
Անկէ ետքը Սամուէլ զԱգագ առջեւը բերել
տալով, իւր ձեռքովը զանիկայ մեռցուց:

Հ. Աստուած Սաւուղայ տեղ զո՞վ թագաւոր
դրաւ:

Պ. Աստուած Սաւուղայ տեղ թագաւոր
դրաւ զԳաւիթ, Յեսսէի պզտիկ որդին, զորն
որ Սամուէլ Բէթղեհեմի մէջ Սաւուղէն գաղ-
տուկ թագաւոր օծեց: Ասիկայ իբր 20 տարւան
առաքինի եւ զօրաւոր պատանի մըն էր:

Հ. Գաւթի օծուելէն ետքը Սաւուղայ վիճակն
ինչպէս եղաւ:

Պ. Գաւիթ թագաւոր օծուելուն պէս
Աստուծոյ Հոգին Սաւուղէն ելաւ՝ Գաւթի վրայ
եկաւ. իսկ սատանան զՍաւուղ միշտ կը տանջէր:
Ասոր դարման մը գտնել ուզելով՝ Սաւուղայ քնար
զարնող մը փնտռեցին, եւ գտան զԳաւիթ, որ
իւր ու քնարին անոյշ ձայնովն անոր սրտին նե-
ղութիւնը կը փարատէր. ասով միանգամայն
անոր սիրելի ալ եղաւ:

Հ. Ո՞վ է Գողիթ, զինքն ո՞վ սպաննեց եւ
ինչպէս:

Պ. Փղշտացիք դարձեալ Իսրայելացւոց
դէմ պատերազմի ելան: Փղշտացւոց մէջ Գո-
ղիթ անունով հսկայ մէկը կար, որ ամէն օր

իւր բանակէն դուրս կ'ելլէր, ու Խորայելացւոցմէ մէկը կը հրաւիրէր կռուելու, բայց ոչ ոք կը համարձակէր: Միայն Գաւիթ այս հրաւերն յանձն առաւ, եւ Սաւուղայ հրամանաւը՝ գաւազանն ու պարսատիկը հինգ քարով հետն առած հսկային դիմացն ելաւ, ու պարսատիկով քարը գլխուն զարնելուն պէս Գողիաթ գետինը փռուեցաւ: Գաւիթ անմիջապէս անոր սուրը քաշեց, գլուխը կտրեց առաւ, ու թշնամին յաղթուեցաւ:

Հ. Սաւուղ զԳաւիթ ինչո՞ւ կը հալածէր:

Պ. Սաւուղ տեսնելով որ Գաւիթ իւր դիւցազնական գործերովն ամէնէն կը մեծարուի, առիթ կը փնտռէր զԳաւիթ մեռցընելու:

Հ. Սաւուղ ի՞նչ առթի մէջ զԳաւիթ մեռցընել ուզեց:

Պ. Անգամ մը՝ երբ որ չար հոգիէն նեղուած ատեն՝ Գաւիթ առջեւը քնար կը զարնէր, Սաւուղ ձեռքի գեղարդը վրան նետեց. բայց բախտով Գաւիթ կրցաւ խոյս տալու ձեռքէն պրծիլ:

Հ. Ուրիշ ի՞նչ որոգայթ լարեց Գաւթի:

Պ. Սաւուղ զԳաւիթ մեռցընելու մտքով ուրիշ որոգայթ մ'ալ լարեց. խոստացաւ Գաւթի որ իւր աղջիկն անոր կնուծեան կու տայ՝ եթէ 100 փղտացի մեռցընէ, յուսալով որ այս առթով Գաւիթ կը մեռնի: Գաւիթ խնդիրքը կատարեց ու 200 փղտացի մեռցընելով Սաւու-

ղայ աղջիկն զՄեղքող կին առաւ: Դաւիթ երբ որ Սաւուղի ձեռքէն տուն փախած էր, Սաւուղ մարդ խրկեց որ գիշերանց զինք բռնեն բերեն, որպէս զի առտու ինք անձամբ սպաննէ: Իսկ Մեղքող հօրը միտքն իմանալով՝ զԴաւիթ պատուհանէն վար իջեցուց ու փախուց: Դաւիթ Սամուէլի քով գնաց:

Հ. Սաւուղ զԴաւիթ հալածելէն ետ կեցաւ:

Պ. Սաւուղ զԴաւիթ հալածելէն ետ չկեցաւ, վասն զի երբ իմացաւ թէ Դաւիթ Սամուէլի քով գացեր է, մարդ խաւրեց որ զինքն առնուն գան. բայց անոնք մարգարէին տունը մտնելուն պէս՝ Աստուծոյ Հոգին վրանին գալով սկսան մարգարէանալ: Սաւուղ անձամբ ելաւ եկաւ. բայց Աստուծոյ Հոգին անոր վրայ ալ գալով՝ ինքն ալ մարգարէացաւ: Անկէ ետեւ Սաւուղ անդադար Դաւիթի ետեւէն ինկած մեռցընել կ'ուզէր:

Հ. Դաւիթ Սաւուղայ ուրիշ հալածանքներէն ինչպէս ազատեցաւ:

Պ. Դաւիթ երբ որ անապատներու մէջ լեռներու եւ գաշտերու վրայ կը թափառէր, Սաւուղ գունդ մը մարդ խաւրեց ետեւէն որ զինք գտնեն ու բռնեն: Բայց այս ամէն բան պարապի ելաւ, վասն զի Աստուած զԴաւիթ կը պաշտպանէր:

Հ. Դաւիթ այս հալածմանց ատեն ինչ բրաւ:

Պ. Գաւիթ այս հալածմանց համբերեց
ու մեծանձնութեամբ տարաւ, եւ միշտ փախ-
չելով կրցաւ ինք զինքը պաշտպանել: Նախ Սա-
մուէլի քով եւ ետքը Զիփ անապատը գնաց.
անկէ դարձեալ փախաւ, ու Նաթաղէն՝ գէշ, եւ
անոր Աթիգեա կնոջմէն աղէկ ընդունելութիւն
գտաւ: Աերջապէս տեսնելով որ հայրենակից-
ներուն քով ապահով պիտ'որ չըլլայ, Գե-
թացոց Անքուս թագաւորին գնաց, որ անոր
զՍիկելակ տուաւ բնակելու համար:

Հ. Գաւիթ ինչ մեծանձնութեամբ Սաւուղայ
չդպաւ:

Պ. Գաւիթ շատ եղանակաւ կրնար զՍաւ-
ուղ՝ իւր կենացը թշնամին մեռցընել, բայց չմեռ-
ցուց: Անգամ մ'որ Սաւուղ այրի մը մէջ պա-
հուրտած կը քնանար, ներս մտաւ եւ անոր զգես-
տին ծայրէն կտոր մը կտրեց առաւ: Ուրիշ ան-
գամ մ'ալ գիշերանց Սաւուղի վրանը մտաւ,
ու մինակ գեղարդն ու ջրոյ ամանն առաւ բանա-
կէն գուրս ելաւ: — Այսու ամենայնիւ Սաւուղ
զինքն հալածելէն չդադրեցաւ:

Հ. Սաւուղ ինչպէս մեռաւ:

Պ. Սաւուղ երբ որ Փղշտացոց հետ
սաստիկ պատերազմ կ'ընէր, թշնամիէն մահա-
ցու վէրք մ'առաւ, եւ թշնամիէն մեռած չը-
սուելու համար՝ իւր սրոյն վրայ ինկաւ ինք զինքն
սպաննեց: Գաւիթ Սաւուղայ մահն որ լսեց՝ շատ
տրտմեցաւ, վրան լացաւ ու սուգ բռնեց:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Բ .

Դասիթ :

Հ. Դաւիթ իւր թագաւորութիւնն ինչպէս ձեռք
առաւ :

Պ. Դաւիթ Սաւուղայ մեռնելէն ետեւ
Աստուծոյ հաւանութեամբն իրեններուն հետ
Քերրոն քաղաքն եկաւ, եւ հոն Յուդայի ցեղը
զինքը թագաւոր օծեց. իսկ միւս ցեղերը զՅե-
բուսթէ Սաւուղայ որդին: Բայց երբ որ 7^{1/2} տարի
ետքը Յեբուսթէ սպանուեցաւ, Դաւիթ բոլոր
Իսրայելի՛ այսինքն տասուերկու ցեղերուն վրայ
թագաւոր եղաւ:

Հ. Դաւիթ իւր կառավարութիւնն ինչպէս
սկսաւ :

Պ. Դաւիթ իւր կառավարութիւնը շատ
բարեպաշտութեամբ սկսաւ: Իւր աստուածպաշ-
տութեան առաջին գործքն եղաւ՝ տապանակը
մեծ հանդիսութեամբ Երուսաղէմ՝ փոխադրել:
Ինքն իսկ Դաւիթ տապանակին առջեւէն կա-
քաւելով ու խաղալով կ'երթար շնորհակալու-
թեան երգ երգելով:

Հ. Դաւիթ ինչ պատերազմներ ըրաւ :

Պ. Դաւիթ բոլոր Իսրայելացւոց թագաւ-
որ ճանչցուելուն երրորդ տարին, Սիոնի լեռան
վրայի ամրոցը բնակող Յեբուսայիները պաշա-
րելու գնաց, անոնց յաղթեց, եւ ամրոցն առաւ:
Անկէ ետքը Փղշտացւոց վրայ քալեց ու յաղթեց:
— Այս պատերազմին մէջ Դաւիթ սաստիկ

ծարաւելով, երեք զօրապետ թշնամեաց բանակը պատուեցին, գացին իրեն Բելիշէհէօ ջո-ր բերին. բայց Գաւիթ չխմեց, այլ Աստուծոյ նուիրեց: Խորայելացիները մնացած թշնամիներէն ալ ապահովցընելու համար Մովաբացւոց, Եդոմայեցւոց, Ասորւոց ու Ամոնացւոց դէմ պատերազմ բացաւ՝ եւ եօթը տարի շարունակ անոնց հետ կռուելէն ետեւ Աստուծոյ օգնութեամբը զանոնք նուաճեց: Այսպէս անոնցմէ շատ ոսկի արծաթ ժողովեց շինուելու տաճարին համար:

Հ. Այս բարեպաշտ թագաւորն ինչպէս մեղանչեց:

Պ. Այս բարեպաշտ թագաւորը՝ Յովաբու Ամոնացւոց Ռաբաթ քաղաքը պաշարած ատեն Երուսաղէմ մնացած էր, եւ իւր Ուրիա զօրապետին կնոջը Բեթսաբէին հետ մեղանչեց: Եղածը գաղտնի պահելու համար զՈւրիա պատերազմին վտանգաւոր տեղը դնել տալով մեռցընել տրւաւ, եւ զԲերսաբէ իրեն առաւ:

Հ. Գաւիթ ինչպէս նորէն զգաստացաւ:

Պ. Այս նախնի մարգարէն Աստուծոյ կողմանէ եկաւ, Գողգոթա շաբաթ առակով մ'անոր երկու մեղացը մեծութիւնն առջեւը դրաւ, Գաւիթ ըրածը ճանչցաւ, սրտանց՝ Մեղայ ըսաւ, աշխարեց, եւ Աստուծմէ թողութիւն խնդրեց: Նախնի ըսաւ. Աստուած մեղքդ թողուց, բայց մեղացդ պատիժը պիտ'որ կրես:

Հ. Որոնք էին այս պատիժները:

Պ. 1. Բերսաբէէն ունեցած զաւակը մեռաւ, որուն կենացը համար Գաւիթ շատ աղաչած ու լացած էր. 2. իւր Ամոն որդին Աբեսողումէն սպանուեցաւ. եւ 3. Աբեսողում որդին իրմէն ապստամբեցաւ:

Հ. Աբեսողում ինչպէս հօրմէն ապստամբեցաւ:

Պ. Աբեսողում հօրը թագաւորութեան աչք դրած ըլլալուն՝ բոլոր ժողովրդեան սիրտն իրեն շահեցաւ, եւ զօրքով Երուսաղէմ թագաւորական քաղաքը մտաւ: Գաւիթ ստիպուեցաւ իրեններովը լալով ու բոկոտն Երուսաղէմէն ելլել փախչիլ: Փախչելու ատեն Սաւուղի ազգականներէն Սեմէի անուն մէկը դիմացն ելլելով, սկսաւ զինքը նախատել ու վրան քար նետել: Գաւիթ այս նախատինքը Աստուծոյ ձեռքէն եկած համարելով համբերեց:

Հ. Աբեսողումայ ապստամբութեան վախճանն ինչեղաւ:

Պ. Երբ որ Աբեսողում կը դանդաղէր, Գաւիթ զօրք ժողովեց եւ Մանայիմի քով իւր որդւոյն զօրացը հետ զարնուեցաւ: 20 հազար հոգի մեռաւ, եւ մնացածներն ցիր ու ցան եղան. իսկ Աբեսողում իւր ջորւովն անտառի մէջէն փախած ատեն, կաղնոյ մը ճիւղերուն վրայ մազերէն կախուեցաւ մնաց: Յովաբ աս լսելուն պէս շուտ մը հոն վազեց եւ երեք նետով սիրտը զարկաւ: Աբեսողումայ մահը Գաւթի սրտին մեծ ցաւ պատճառեց, ու լալէն չէր դադրեր:

Հ. Գաւիթ ուրիշ ինչ մեղք գործեց եւ ինչ պատիժ ընդունեցաւ:

Պ. Գաւիթ սնապարծութեամբ իւր ժողովուրդը համրել տուաւ, եւ Աստուած Գաւթին ու ժողովրդեան մեծամեծ յանցանքները պատժելու համար՝ Գաւթի ընտրել տուաւ, կամ երեք տարի «Պ», կամ երեք օր ճակ, եւ կամ երեք ամիս թշնամիներուն ձեռքէն հալածուիլ: Գաւիթ մահն ընտրեց, եւ այսպէս կէս օրուան մէջ ժողովրդէն 70 հազար հոգի մեռաւ, մինչեւ որ Գաւթի աղօթքովը կոտորածը դադրեցաւ:

Հ. Գաւիթ չմեռած թագաւորութիւնն որոնն տուաւ:

Պ. Գաւիթ չմեռած թագաւորութիւնը Սողոմոնի տուաւ, որն որ 12 տարւան էր. եւ թէպէտ Ադոնիա՝ Գաւթի մեծ որդին՝ հօրն աթոռին բաղձալով զՅովաբ ու շատ մարդ իւր կողմը վաստակած եւ ինք զինքը թագաւոր անուանել տուած էր, բայց Սողոմոն երկուքն ալ մեռցրնել տուաւ: Իսկ Գաւիթ իւր թագաւորութեան 40 երորդ տարին 70 տարւան վախճանեցաւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա ժ Գ .

Սողոմոն:

Հ. Սողոմոն իւր թագաւորութիւնն ինչպէս սկսաւ:

Պ. Սողոմոն իւր թագաւորութիւնը շատ յաջողութեամբ սկսաւ. որովհետեւ իմաստու-

Թիւնը, զորն որ հարստութենէ ու պատուէ
աւելի Աստուծոյ խնդրած էր, իրեն ամէն բանի
մէջ կ'առաջնորդէր. Թէպէտ հարստութիւնն ու
փառքն ալ միշտ իւր ետեւէն կ'երթային:

Հ. Սողոմոն իւր իմաստութիւնն ո՞ր առթի մէջ
ցուցուց:

Պ. Սողոմոն իւր իմաստութիւնն այս առթի
մէջ ցուցուց: Անգամ մ'երկու կին առջեւը
դատաստանի գալով՝ մէկը կ'ըսէր, որ Երկուք-
նիս ալ մէկ տան մէջ զաւակ ծնանք, եւ այս կինը
գիշերը քնոյն մէջ իւր զաւակին վրայ պառկելով՝
մեռցուցեր եւ եկեր իմինիս հետ փոխեր է:
Մէկաշն ալ ասոր հակառակ կը պնդէր՝ Թէ Ողջն
իմն է, մեռածն իրենն է: Սողոմոն տղուն ճշմարիտ
մայրն ո՞վ ըլլալը ճանչնալու համար, հրամայեց
որ տղան երկու կտոր ընեն, մէկ մասը՝ մէկուն,
միւս մասն ալ մէկալին տան: Մէկ կինը ասիկայ
յանձն չառնելով՝ Սողոմոն տղան անոր տուաւ,
ըսելով որ սա է տղուն մայրը:

Հ. Սողոմոնի անունն ի՞նչ բանով երեւելի եղաւ

Պ. Սողոմոնի անունը շատ երեւելի եղաւ
փառաւոր ու մեծագործ Տաճարը շինելով, զոր
իւր Թագաւորութեան չորրորդ տարին սկսաւ
ու եօթը տարւան մէջ լմընցուց: Հազարաւոր
մարդիկ շէնքին վրայ կ'աշխատէին: Ոսկի, ար-
ծաթ, պղինձ ու երկաթ բանիլ գիտցող մար-
դիկը Տիւրոսի Քիրամ Թագաւորը խրկած էր,
Սողոմոնի խնդրելովը:

Հ. Աստուած հաճեցաւ այս տաճարին վրայ:

Պ. Աստուած այս տաճարին վրայ հաճեցաւ. եւ իւր հաճութիւնը ցուցուց զարմանալի նշանով մ'ալ, երբ որ տաճարին նուիրման ատեն լուսաւոր ամպով մ'երեւցաւ որ բոլոր տաճարը լեցուց, եւ երկինքէն կրակ իջնալով մասուցուած ողջակէզներն այրեց լափեց: Տաճարին նուիրման տօնն 7 օր տեւեց, որուն մէջ 22 հազար եզ ու 120 հազար ոչխար զոհուեցան:

Հ. Սարայ թագուհին ինչ բանէ շարժեալ Երուսաղէմ եկաւ:

Պ. Սարայ թագուհին Սողոմոնի իմաստութեան եւ փառաւորութեան համբաւէն շարժեալ որն որ ամէն կողմ տարածուած էր, լսածներն աչօք տեսնելու եւ զանազան հարցումներով աւոր իմաստութիւնը քննելու համար, շատ բազմութեամբ ու հետը մեծ գանձ առած Երուսաղէմ եկաւ: Եւ երբ որ տաճարին ու թագաւորական պալատին փառաւորութիւնն ու կարգադրութիւններն եւ մանաւանդ իւր հարցումները լուծելուն մէջ Սողոմոնի իմաստութիւնը տեսաւ նէ, զարմացաւ մնաց, եւ խոստովանեցաւ որ լսածները՝ հիմակ անձամբ տեսածին եւ ոչ կէսն են եղեր:

Հ. Այս բարեպաշտ եւ իմաստուն թագաւորն ո՞վ մոլորեցուց:

Պ. Այս բարեպաշտ եւ իմաստուն թագաւորն անկարգ սէրն այն աստիճան հասուց, որ ինչպէս իւր երիտասարդութեան ատեն ճըշ-

մարիտ Աստուծոյ այն մեծածախ տաճարը շինեց՝ նոյնպէս ալ ծերութեանն ատեն՝ Աստուծոյ յայտնի հրամանին դէմ առած օտարազգի կանանց սիրոյն համար՝ սուտ աստուածներու տաճարներ ու սեղաններ կանգնեց եւ անոնց երկրպագութիւն ըրաւ :

Հ. Աստուած Սողոմոնի այս մեղքն ինչպէս պատժեց :

Պ. Աստուած՝ Սողոմոնի ապերախտութեանը համար, չէ թէ միայն անոր թագաւորութեան երկու բաժնուելիքը այլ նաեւ ներքին թշնամի մ'ունենալիքն անոր իմացուց : Այս վրան գալու չարեաց մտմտութեանէն՝ Սողոմոն հոգով, արտմութեամբ եւ անձկութեամբ, եւ նոյն իսկ իւր զեղխութիւններէն պատճառած ներքին եւ արտաքին հիւանդութիւններով ծիւրեցաւ, եւ այսպէս 60 տարւան մեռաւ, 40 տարի թագաւորելէն ետեւ :

Ք Լ Ո Ւ թ Ի .

ԹԱԳԱՒՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱԺՆՈՒԵԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ
ԲԱԲԵԼՈՒՆԻ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(972 — 588)

Հ. Սողոմոնի մահուրնէ ետեւ տէրութիւնն ինչ կերպարանք առաւ :

Պ. Սողոմոնի Ռոբովամ որդին թագաւոր պսակուած ատեն, 10 ցեղերն իրմէ խնդրեցին, որ հարկերը թեթեւցընէ : Երբ Ռոբովամ՝ ծե-

ըրեռուն խորհրդին հակառակ՝ անոնց խիստ պատասխան մը տուաւ նէ, ասոնք բարկացան ու զինք մերժեցին, եւ Եփրեմի ցեղէն Յերոբովամ իշխանն իրենց թագաւոր դրին: Ռոբովամ ուղեց զէնքով այն բաժանումը խափանել, բայց փուճ տեղ: Իրեն հետ միայն Յուդայի եւ Բենիամինի ցեղերը մնացին, որոնք Յոգոյէ Լաֆառ-Ռեմը կազմեցին, իսկ միւս 10 ցեղերն Իսրայէլի Լաֆառ-Ռեմը:

Ի ՅՐԱՅԷԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա ժ Ա •

Յերոբովամէն մինչեւ Աքաաբոս տան ջնջոռիլը:

Հ. Յերոբովամ ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Յերոբովամ, Իսրայելի առաջին թագաւորը՝ շատ գէշ թագաւորեց. վասն զի վախնալով որ չըլլայ թէ ժողովուրդն Աստուծոյ զոհ մատուցանելու համար ստէպ Երուսաղէմ երթալով գալով՝ օր մը միտքը փոխէ, եւ զինքն սպաննելով՝ Գաւթի տան հետ միանայ, ոսկիէ երկու երինջ շինել տուաւ. որոնցմէ մէկը Գան ու մէկալը Բեթէլ դնել տուաւ. նաեւ սեղան մ'ալ շինեց ու ժողովրդեան մէջէն քրմեր որոշեց եւ զանազան տօնի օրեր հաստատեց: — Բայց ասոր համար իւր Նաբատ որդւոյն թագաւորած ատեն բոլոր իւր ցեղը Բայասա զօրապետէն ջնջուեցաւ:

Հ. Նաբատայ սպաննուելէն ետեւ Իսրայելի
Թագաւորութիւնն ո՞վ առաւ :

Պ. Նաբատայ սպաննուելէն ետեւ չորս զօ-
րավարներ Իսրայելի Թագաւորութիւնն իրար-
մէ կը յափշտակէին, որոնց մէջէն Ամրի զօրանա-
լով՝ իւր հակառակորդներուն յաղթեց, եւ 12
տարի Թագաւորելէն ետեւ մեռաւ :

Հ. Ամրիին ո՞վ յաջորդեց :

Պ. Ամրիին յաջորդեց Ա.բաաբը՝ չար հօր
չարագոյն որդին, որ իւր կռապաշտ Յեղաթէւ կնո-
ջը ձեռօք ամէն տեսակ անօրէնութիւն գործեց :
Աստուած զինքը սովով եւ ուրիշ նշաններով
խրատելէն ետքը՝ երբ որ դարձեալ ուղղութեան
չեկաւ, Եղիա մարգարէին բերնովն իմացուց որ
իւր ցեղն ալ պիտ'որ ջնջուի, եւ միանգամայն
ըսաւ՝ Թէ Ա.բաաբու արիւնը շները պիտի լա-
փեն, ու Յեզաբելայ մարմինը շները պիտ'որ ու-
տեն :

Հ. Եղիա մարգարէին Ա.բաաբու համար սպառ-
նացած պատիժն ի՞նչպէս գլուխ ելաւ :

Պ. Եղիա մարգարէին Ա.բաաբու համար
սպառնացած պատիժն այսպէս գլուխ ելաւ : Երբ
որ Ա.բաաբ Ասորուոց դէմ պատերազմ կ'ընէր,
Թշնամիներէն նետով զարնուեցաւ ու կառքով
մէկդի տարուեցաւ, եւ նոյն օրը հողին փչեց :
Վէրքէն վազած արեամբ լցուած կառքը լուա-
լու ատեն շներն Ա.բաաբու արիւնը լափեցին :

Հ. Ա.բաաբու երկու որդիքն Ո.բողիա ու Յով-
բամ ի՞նչպէս էին :

Պ. Աքաաբու մէկ որդին Ոքողիա՝ իւր հօրը պէս ամպարիշտ էր. թագաւորութեան երկրորդ տարին վերնատանը վանդակապատէն վար իյնալով՝ հիւանդացաւ, ու Փղշտացւոց ճանճիկ սպանութիւն մարդիկ խրկեց՝ որ հարցընեն թէ Պիտի ապրի՞ թէ մեռնի: Այս հեթանոսական գործոյն համար՝ Աստուած Եղիա մարգարէին ձեռքով զինք խստիւ յանդիմանեց եւ իրեն իմացուց որ պիտի մեռնի: Անանկ ալ եղաւ: Ոքողիա մեռաւ, եւ տեղը Յովրամ իւր եղբայրը նըստաւ: Ասիկայ ալ 12 տարի թագաւորելէն ետեւ, Յէու՝ զորն որ Աստուած Աքաաբու տունը ջնջելու համար Իսրայէլի թագաւորութեան գահը նստուցած էր, զինքը ճամբան նետով զարկաւ սպաննեց:

Լ. Եղիա մարգարէին Յեզաբելի համար սպանացած պատիժն ինչպէս գլուխ ելաւ:

Պ. Եղիա մարգարէին Յեզաբելի համար սպանացած պատիժն այսպէս գլուխ ելաւ: Երբ որ Յէու զօրքով Եզրայէլ քաղաքը գնաց, զՅեզաբէլ՝ քովիններուն նշան ընելով պատուհանէն վար նետել տուաւ: Այսպէս Յեզաբէլ ձիերու տակ կոխկռտուեցաւ մեռաւ. եւ շները մարմինը կերան:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Բ •

Խորայեղի Թագաւորաց ժամանակներուն մարգարէ-
գարիները :

Հ. Այս ժամանակներուն նշանաւոր մարգարէ-
ներն որոնք են :

Պ. Այս ժամանակներուն նշանաւոր մար-
գարէներն են՝ նախ յիշեալ Եղիա Թեղբացին,
եւ անոր աշակերտն Եղիա. որոնք Խորայեղի
Թագաւորաց խրատիչ ու յանդիմանիչ ըլլալէն
զատ՝ մեծամեծ հրաշքներ ալ ունին գործած :

Հ. Եղիայի վերջն ի՞նչպէս եղաւ :

Պ. Եղիա գիտնալով որ Աստուած զինքն
աշխարհէս պիտի վերացընէ, կ'ուզէր Եղիսէէն
բաժնուիլ. բայց Եղիսէ անկէ չբաժնուելով՝
երբ երկուքը մէկտեղ Յորդանանու եզերքն
եկան, Եղիա իւր մաշկեակը ջրին երեսը զար-
կաւ, ճեղքեց զգետը եւ մէջէն դիմաց անցան :
Այն տեղ յանկարծ երկնքէն հրեղէն կառք ու
հրեղէն երիւարներ հասան, զԵղիա յափշտակե-
ցին ու շարժմամբ երկինք հանեցին :

Հ. Եղիա զով իւր տեղը մարգարէ դրաւ :

Պ. Եղիա իրեն յաջորդ զԵղիսէ օծած էր,
որ նոյնպէս Աստուծոյ հոգւովը լի էր. եւ Եղիայի
վերանալէն ետքն ինքն ալ Եղիայի մաշկեկաւն
զՅորդանանն ճեղքեց ու դիմաց անցաւ, եւ ու-
րիշ շատ հրաշքներ ու բժշկութիւններ գործեց,
նաեւ իւր մահուանէն ետքը :

Հ. Ո՞վ է Յովնան մարգարէ:

Պ. Յովնան՝ Իսրայէլի Յերոբոամ Բ. թագաւորին օրովը մարգարէ մըն էր, որ անոր բարի խորհուրդներ կու տար եւ յաղթութիւնները կը գուշակէր՝ որոնցմով երկիրն Ասորեոց ձեռքէն ազատեցաւ:

Հ. Աստուած Յովնանու ի՞նչ պատուիրեց:

Պ. Աստուած Յովնանու պատուիրեց որ երթայ Նինուէ քաղքին բնակչացը քարոզէ որ եթէ չապաշխարեն՝ երեք օրէն քաղաքը պիտի կործանի: Բայց Յովնան կասկածելով որ եթէ Նինուէացիք ապաշխարեն եւ Աստուած անոնց ողորմի, ինք անոնց առջեւը սուտ մարգարէ պիտի երեւնայ, միտքը դրաւ որ թարշիշ փախչի:

Հ. Յովնան կրցա՞ւ Աստուծոյ ձեռքէն փախչիլ:

Պ. Յովնան չէր կրնար Աստուծոյ ձեռքէն փախչիլ: Եւ ահա՛ երբ նաւ մտած էր թարշիշ երթալու, ծովուն վրայ ահագին ալէկոծութիւն մ'ելաւ՝ որ նաւը մօտ էր ընկղմելու: Այն ատեն նաւուն մարդիկը մէջերնին վիճակ ձգեցին՝ որ գիտնան թէ որուն յանցանքովն այն չարիքը գլխնին եկաւ: Վիճակն ելաւ Յովնանու: Յովնան խօստովանեցաւ իւր անհնազանդութեան յանցանքը, եւ ըսաւ որ զինքը ծով նետեն որ խաղաղի: Առին զինքը ծով նետեցին, եւ ծովն անմիջապէս խաղաղցաւ:

Հ. Յովնան ծով նետուելէն ետքն ի՞նչ եղաւ:

Պ. Յովնան ծով նետուելէն ետքն Աստուծոյ հրամանաւը մեծ կէտ ձուկ մը զինքը կլլեց: Յովնան երեք օր եւ երեք գիշեր կէտին փորուն մէջ մնալէն ետեւ՝ վերջապէս կէտը զինքը ցամաք հանեց:

Հ. Նինուէացիք Յովնանու քարոզութիւնն ի՞նչպէս ընդունեցան:

Պ. Յովնան դարձեալ Աստուծմէ պատուէր առաւ, ու գնաց Նինուէ քաղաքն ամէն դի քարոզ կարգաց՝ որ եթէ չապաշխարեն՝ երեք օրէն քաղաքը պիտի կործանի: Նինուէացիք դարձի եկան, թագաւորէն սկսեալ մեծ ու պզտիկ խիստ ապաշխարութիւն ըրին. եւ Աստուած իրենց ողորմեցաւ ու խնայեց:

Հ. Ուրիշ ի՞նչ մարգարէք կային այս ժամանակները:

Պ. Այս ժամանակներս էին նաեւ Ուլէէ եւ Ահոլէ մարգարէները, որոնք Խորայէլի ամպարիշտ թագաւորներուն սպառնալիքներ կ'ընէին Աստուծոյ կողմէն, եւ վերջինը քարոզեց թէ թագաւորութեան կործանումը մօտ է:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Պ .

Յեռոնէն միւնչեո իսրայէլի թագաւորոյ թեան կործանումը:

Հ. Յեու ի՞նչպէս թագաւորեց:

Պ. Յեու իւր թագաւորութեան սկիզբը՝ ինք զինքը կռապաշտութեան ռիսերիմ թշնամի ցու-

ցուց, այնպէս որ Աքաաբու բոլոր ցեղը ջնջելէն զատ, որչափ որ կուտուռներ կային, ամէնն ալ մէջտեղաց վերցուց, եւ ասոր համար իւր զակրները՝ մինչեւ չորս սերունդ՝ Իսրայելի աթոռը նստան: Բայց որովհետեւ ետքն ինքն ալ ոսկի հորթ պաշտեց, անոր համար Յորդանանէն անդին եղած երկիրները՝ զորոնք իւր սերնդոցը համար պիտ'որ պահէր, ամէնն ալ կորսնցուց, եւ ինք Յէու 28 տարի թագաւորելէն ետեւ մեռաւ:

Հ. Յէուին որոնք յաջորդեցին:

Պ. Յէուին ցեղէն չորս թագաւոր ալ անոր յաջորդելէն ետեւ, ուրիշ հինգ աննշան թագաւորք ալ եկան, որոնք ամէնն ալ իրենց նախորդը սպաննելով գահն ելան, եւ իրենց կուսպաշտութեամբն ու անկարգութիւններովը ժողովուրդն ամէն անօրէնութեանց մէջ ձգեցին:

Հ. Իսրայելի թագաւորութիւնն ինչպէս վերջացաւ:

Պ. Իսրայելացւոց կուսպաշտութիւնը պատժելու համար՝ Աստուած զՍաղմանասար Ասորեստանի թագաւորն անոնց վրայ խրկեց, որ Իսրայելի Սամարիա մայրաքաղաքն երեք տարի պաշարելէն ետքն առաւ, զՈվսէէ վերջին թագաւորը ժողովրդեան մեծ մասին հետ Ասորեստան գերի տարաւ. — եւ այս գերութիւնը կը կոչուի Գերո-նիւն Ասորեստանեայց: Այսպէս Իսրայելի թագաւորութիւնը վերջացաւ՝ 253 տարի տեւելէն ետեւ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Թ Պ .

Տոմբիթ եւ Տոռիս :

Հ. Ո՞վ է Տոմբիթ :

Պ. ՏՈՒՔԻՒՄ՝ Ասորեստան գերի տարուած Իսրայէլացիներէն էր, ճշմարիտ աստուածապաշտ, օրինապահ եւ ողորմածութեան գործքերով նշանաւոր: Անգամ մ'որ անտէրունչ մեռել մը թաղելէն ետեւ յոգնած՝ պատին տակ կը պառկէր, վերէն ճնճղկի ձագեր անոր աչացը մէջ տաք տաք ծրտելով՝ աչուրները կոյրցան. եւ ինք աղքատութեան ու տառապանաց մէջ ընկաւ :

Հ. Տոմբիթ իւր որդին ո՞ր էրկեց եւ որո՞ւ հետ :

Պ. Տոմբիթ Մարաց երկրին մէջ մէկէ մը ստակ առնելիք ունենալով՝ ուզեց իւր ՏՈՒՔԻՒՄ որդին հոն խրկել որ գործը լմընցընէ. եւ երբ անոր ճամբու ընկեր մը կը փնտռէր, յանկարծ ՌՈՒՄԵՒԵՆ Էրեւրոմի՝ իրենց Ազարիա ազգականին կերպարանքովն երեւցաւ անոնց, եւ սիրով յանձն առաւ Տուբիայի ընկերանալ: Երբ որ Տիգրիս գետին եզերքն հասան, հոն մեծ ձուկ մը Տուբիայի վրան ցատքելուն՝ Տուբիա սարսափեցաւ. բայց հրեշտակին խորհրդովն զձուկը բռնեց, փորը բացաւ, սիրտը, լերդը ու լեղին պահեց. իսկ միւս մասը ճամբան կերան:

Հ. Տուբիա ի՞նչ ըրաւ ի Մարաստան :

Պ. Մարաստան որ հասան՝ այն տեղ հրեշ-

տակին խրատովը Տուբիա հարստի մը դուստրն իրեն կին առաւ. եւ դարձեալ հօրն առնելիքն ալ ձեռք բերելով՝ մեծ հարստութեամբ նոյն հրեշտակին հետ հայրենիք դարձաւ:

Հ. Տովբիթայ աչուրներն ինչպէս բացուեցան:

Պ. Տուբիա տուն դառնալուն՝ հրեշտակին խորհրդովը՝ ձկան լեղին որ պահած էր՝ ծեր հօրը կոյրցած աչուրներուն քսելով աչուրները բացուեցան: Աստուծոյ շնորհած այսչափ մխիթարութեանց վրայ բոլոր տունը փառք տալու ատեն՝ Ազարիա ինք զինքը յայտնեց թէ Աստուծոյ հրեշտակն է, եւ աներեւոյթ եղաւ:

Հ. Տովբիթայ վախճանն ինչպէս եղաւ:

Պ. Տովբիթ իւր որդւոյն սքանչելի խրատներ տալէն ետեւ՝ Նինուէի եւ Երուսաղէմի կործանումն ու տաճարին սյրուելիքը մարգարէացաւ, եւ 102 տարւան մեռաւ խաղաղութեամբ:

ՅՈՒԳԱՅԻ ԹԱԳԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա .

Տրոչուխակն միւնչեռ Ամսսիա:

Հ. Ռոբովամ ինչպէս թագաւորեց:

Պ. ՕՌոբովամ ալ, հօրը պէս, իւր կանայքն ապականեցին. եւ անոնցմէ գրգռուած՝ Ժողովրդեան ճամբայ բացաւ ամէն տեսակ հե-

Թանոսական պղծութեանց, մինչև Աստուած բարկանալով զԱսուսակիմ Եգիպտացւոց թագաւորն իրենց վրայ խաւրեց, որ եկաւ ամուր քաղաքներն առնելէն ետեւ՝ Երուսաղէմն ալ պաշարմամբ առաւ. տաճարն ու թագաւորական գանձը կողոպտեց, եւ անոնց վրայ ծանր տուրք դրաւ: Ռոբովամ 17 տարի թագաւորելէն ետեւ մեռաւ:

Հ. Ռոբովամայ ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Ռոբովամայ յաջորդեց իւր որդին Աբիա, որ Յերոբովամայ դէմ պատերազմ բացաւ, եւ 400 հազար զօրքով՝ անոր 800 հազար զօրացն յաղթեց, 5 հազար հոգի վերաւորեց եւ քանի մը քաղաք ալ ձեռքէն առաւ: Աբիա երեք տարի թագաւորելէն ետեւ, իւր Ասա որդին յաջորդ թող տալով մեռաւ:

Հ. Ասայի թագաւորութիւնն ի՞նչպէս էր:

Պ. Ասայի թագաւորութեան սկիզբն աղէկ էր. իւր երկիրներուն մէջ եղած կուռքերը կործանեց վերցուց, եւ այս բանիս իբրեւ վարձք՝ Աստուծոյ օգնութեամբն Եթովպացւոց թագաւորին մէկ միլիոնի չափ զօրացը յաղթեց:

Հ. Ասա ինչո՞վ զԱստուած բարկացուց:

Պ. Ասա Աստուծոյ բարկութիւնն իւր վրայ ձգեց, 1. Ասորւոց թագաւորին հետ՝ տաճարին ու թագաւորական գանձերը տալով՝ դաշինք դնելուն համար. 2. Ասոր դէմն Աստուծմէ գա-

լու պատիժն իրեն ծանուցանող մարգարէն ու ժողովրդենէն շատերը բանտարկելուն համար. եւ Յ. Ոսնացաւի հիւանդութեանը մէջ՝ յոյսն աւելի բժիշկներուն քան Աստուծոյ վրայ գնելուն համար: Եւ նոյն հիւանդութեամբ ալ իւր թագաւորութեան 41 երորդ տարին մեռաւ:

Է. Ասա զով յաջորդ թողուց:

Պ. Ասա յաջորդ թողուց զՅովսափատ իւր աստուածապաշտ որդին, որ բոլոր երկիրը կռապաշտութեան ամէն հետքերէն մաքրեց, եւ բոլոր տէրութեան քաղաքներն ու գեղերը՝ քահանաներ ու ղեւտացիներ խաւրեց. Աստուծոյ օրէնքներն ամէնուն սորվեցընել տուաւ: Ասոր համար ալ Աստուծոյ օրհնութեամբ բոլոր թշնամեաց յաղթեց, եւ զօրքն այնչափ աւարի տէր եղան՝ որ հազիւ երէք օրւան մէջ կրցան ժողվել: Յովսափատ մեռաւ իւր թագաւորութեան 25 երորդ տարին: Յանցանքն աս միայն եղաւ՝ որ Իսրայելի Ա. քաաբ թագաւորին եւ անոր որդւոյն հետ բարեկամ եղաւ եւ վաճառականութեան դաշինք դրաւ:

Է. Յովրամ իւր որդին Ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Յովրամ Յովսափատայ որդին, որ Ա. քաաբու Գողողիա աղջկան հետ կարգուած էր, հօրը մեռնելէն ետքն անոր խորհրդովը իւր վեց եղբայրները մեռցուց, եւ ժողովրդեան մեծ մասովն սկսաւ նորէն կռապաշտութիւն ընել:

Հ. Յովրամ Ինչպէս պատժուեցաւ:

Պ. Ադոմայեցիք իրմէ ապստամբեցան, եւ Փղշտացիք ու Արաբացիք վրան գալով Երուսաղէմ մտան, Յովրամայ ապարանքը կողոպտեցին, կինն ու որդիքը գերի բռնեցին, եւ միայն զՈւփոզիա անոր պզտիկ տղան թողուցին: Իսկ ինք վերջապէս աղեսաց Տիւանդուլթեամբ մեռաւ, Տ տարի թագաւորելէն ետքը:

Հ. Ուփոզիայի ու Գողոզիայի վրայ Ինչ կը պատմուի:

Պ. Ուփոզիա՝ Յովրամայ որդին՝ իւր հօրն ընթացքը բռնեց, անոր համար ալ երբ որ անգամ մ'Իսրայելի Յովրամ թագաւորին այցելութեան գացած էր, Յէու զինքն սպաննեց: Գողոզիա անոր մայրն ինք տիրել ուզելով, Ուփոզիայի բոլոր որդիքը սպաննել տուաւ, եւ միայն Յովաս՝ Ուփոզիայի պզտիկ որդին իւր դայեկովն անոր ձեռքէն ազատեցաւ: ԶՅովաս՝ Յովիդայէ քահանան տաճարին մէջ գաղտուկ կրթելով, երբ վեց տարւան որ եղաւ՝ թագաւորական գահը նստեցուց. իսկ զԳողոզիա, որ բոլոր տէրութեան մէջ կռապաշտութիւն խոթած էր՝ սպաննել տուաւ:

Հ. Յովաս Ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Յովաս՝ Յովիդայեայ կենդանութեան ատեն շատ աղէկ ընթացք ունէր, եւ ճշմարիտ կրօնը ծաղկեցուց. բայց անոր մեռնելէն ետեւ քովի իշխաններուն շողոքորթութեամբը փո-

խուեցաւ, կռապաշտութեան սկսաւ, եւ զԶաքարիա մարգարէ Յովիդայեայ որդին՝ զինքը յանդիմանելուն համար քարկոծել տուաւ: Ասոր վրայ թշնամիներն զՅուդայաստան անապատ դարձուցին ու զօրաց գլխաւորներն սպաննեցին. իսկ զՅովաս՝ հիւանդ պառկած ատեն իւր մարդիկները մեռուցին՝ թագաւորութեանը 40երորդ տարին:

Հ. Յովասու ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Յովասու յաջորդեց իւր որդին Ամասիա. որ իսկզբան Աստուծոյ հաճոյ ճամբայ բռնեց, բայց ետքէն՝ երբ որ Եդոմայեցւոց վրայ գնաց ու յաղթեց, անոնց կուռքերն առաւ պաշտեց: Ասոր համար երբ Իսրայելի Յովաս թագաւորին վրայ ելաւ, Յովաս յաղթեց, զԱմասիա գերի բռնած՝ առաւ Երուսաղէմ բերաւ, եւ անոր աչքին առջեւ նոյն քաղքին պարսպին մեծ մասը փլցրնել տալէն ու թագաւորական գանձը կողոպտելէն ետեւ՝ Սամարիա դարձաւ: Այն ատեն զօրքն Ամասիայէն ապստամբեցաւ, եւ զինքն սպաննեց՝ թագաւորութեանը 29երորդ տարին:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Բ .

Ոգիայէն միևնչեռ Մսակասէ:

Հ. Ամասիայի ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Ամասիայի տեղ՝ Ժողովուրդն անոր 16 տարւան որդին զՈգիա կամ զԱզարիա գահը

նստեցուց, որն որ յաջողութեամբ կառավարեց
քանի որ Աստուծոյ ճամբէն կ'երթար. բայց երբ
որ ուզեց քահանայութեան պաշտօն կատարել,
բորտութեամբ պատժուեցաւ, եւ չանցաւ բո-
րտութիւնը՝ մինչեւ որ 52 տարի թագաւորելէն
ետքը մեռաւ :

Հ. Յովթամ Ողիայի որդին, ու Աքազ Յով-
թամայ որդին ինչպէս թագաւորեցին:

Պ. Իրարմէ շատ տարբեր կերպով: Յով-
թամ Ողիայի որդին բարեպաշտութեամբ 16
տարի հօրն աթուր բռնեց, եւ Աստուծոյ օրհ-
նութիւնը վրան էր: Իսկ ասոր որդին Աքազ՝
Իսրայելի թագաւորներուն ճամբան բռնեց. Բա-
հաղու եւ սուտ աստուածներուն երկրպագու-
թիւն ըրաւ, մինչեւ իւր որդիքն ալ զոհեց: Ասոր
համար հետզհետէ Եդոմայեցիք, Փղշտացիք եւ
նոյն իսկ Իսրայելացիք՝ Ասորուց հետ անոր եր-
կիրը կը յարձակէին ու կ'աւերէին: Աքազ ա-
սոնց դէմ դնել չկրնալով՝ Ասորեստանեայց
Թակղաթփաղսար թագաւորն օգնութեան կան-
չեց, որն որ ի սկզբան զինքը թշնամիներէն ա-
զատեց, բայց ետքէն իրեն վրայ ալ եկաւ, եւ
Յուդայի թագաւորութիւնը հարկատու ըրաւ:

Հ. Աքազու ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Աքազու յաջորդեց անոր որդին Եզե-
կիա, որ բոլորովին տարբեր ճամբայ բռնեց: Իւր
հօրը կանգնած կուռքերը կործանեց, երկիրն

ամէն տեսակ պղծութիւններէն մաքրեց եւ հին կարգերը նորոգեց: Այս բաներուս իբրեւ վարձք՝ երբ որ Ասորեստանեայց Սենեքերիմ թագաւորը բազմաթիւ զօրքով Երուսաղէմ պաշարեց, Աստուած գիշերը թշնամեաց բանակը հրեշտակ մը խաւրեց, որ 185 հազար հոգի մեռցուց եւ զթշնամին ամօթով վռնտեց: Ասկէ ետեւ Եզեկիա հիւանդացաւ. սակայն իւր աղաչելովն Աստուած իրեն 15 տարի ալ շնորհեց, եւ վախճանեցաւ 29 տարի թագաւորելէն ետքը:

Հ. Մանասէի կառավարութիւնն ինչպէս էր:

Պ. Մանասէ Եզեկիայի որդին 12 տարւան էր, երբ որ թագաւոր եղաւ: Ի սկզբան ամենեւին հօրը չհետեւեցաւ. նորէն կռապաշտութիւն խոթեց, որդիքը զոհեց, եւ ամէն տեսակ պղծութիւններով իւր հպատակներուն ալ չար օրինակ եղաւ: Աստուած մարգարէից ձեռօք մեծամեծ չարիքներ սպառնալէն եւ օգուտ մը չտեսնելէն ետքը՝ զինքն Ասորեստանցւոց ձեռքը մատնեց, որ եկան զինքը բռնեցին, ձեռքն ու ոտքը կապած՝ Քաբելոն գերի տարին: Ասոր վրայ Մանասէի աչուրները բացուեցան, մեղացը վրայ զղջաց եւ ապաշխարեց: Եւ երբ որ գերութենէ ազատեցաւ, ինք զինքը բոլորովին աստուածապաշտութեան տուաւ, եւ ճշմարիտ կրօնը նորէն հաստատեց: — Մանասէ 55 տարի թագաւորեց:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ց Գ Կ Ե

Յոռոյիթ, կամ Յոռոյայի երկրին ազատուանը:

Հ. Բետիղուա քաղաքին պաշարումն ինչպէս եղաւ:

Պ. Մանասէի գերութեանն ատեն Ասորեստանեայց Հողոփեռնէս զօրապետն շատ երկիրներ առնելէն ետեւ՝ ահագին բանակաւ եկաւ նստաւ Բետիղուայի պարսպաց առջեւ, որ Հրէաստանի դուռն էր. եւ քաղաքին ջրերը կտրեց: Տեղացիք որոշեցին որ հինգ օր մ'ալ համբերեն եւ յետոյ անձնատուր ըլլան:

Հ. Ո՞վ ազատեց Բետիղուա քաղաքն ու Յուդայի երկիրը:

Պ. Յուդիթ, որ Բետիղուայի մէջ հարուստ այրի տիկին մի էր, բարեպաշտ, ճգնող եւ աղօթասէր, երբ որ քաղաքացւոց այս որոշումն իմացաւ, յոյսն Աստուծոյ վրայ դրած՝ ելաւ գնաց ազգին ծերերուն, քաջալերեց զանոնք եւ համոզեց որ այն մտքէն ետ կենան, եւ գործն իրեն յանձնեն, բայց չհարցընեն ինչ ընելիքը, միայն թէ զինք քաղաքէն դուրս հանեն: Եւ ինք Աստուծոյ աղօթելէն ետեւ՝ հագուած շքուած ելաւ թշնամոյն բանակը Հողոփեռնէսի գնաց:

Հ. ԶՅուդիթ ինչպէս ընդունեցաւ Հողոփեռն:

Պ. Հողոփեռն զՅուդիթ տեսնելուն շատ հաճեցաւ, մանաւանդ երբ որ Յուդիթ ըսաւ թէ Բետիղուա քաղաքը քու ձեռքդ մատնելու

եկած եմ: Չորրորդ իրիկունը Հողովեուն զՅուզիթ կոչունքի հրաւիրեց. եւ ետքը՝ երբ կերած խմած ու հարբած՝ խոր քնոյ մէջ էր, Յուզիթ մօտեցաւ քովը, անոր սուրը քաշեց ու քնոյն մէջ գլուխը կտրեց նետեց իւր մախաղը, եւ Ասորեստանեայց բանակին մէջէն հանդարտիկ անցաւ եկաւ Բետիղուա, եւ ցուցուց Հողովեունի գլուխը:

Հ. Բետիղուայի պաշարումն ինչպէս վերցաւ:

Պ. Վաղաքացիք այս յաջողութեան վրայ զարմացած ու քաջալերուած՝ Աստուծոյ փառք տուին, եւ Հողովեունի գլուխը պարսպին վրայ կախելէն ետեւ դուրս յարձակեցան թշնամւոյն վրայ: Ասորեստանեայք վազեցին Հողովեունի լուր տալու. բայց իրենց զօրավարին գլուխը վրան չգտնելով՝ սարսափած փախան ամէնքը: Հըրեայք 30 օր ժողվեցին բանակին աւարը. իսկ Յուզիթ իւր բաժինն Աստուծոյ տաճարին նուիրեց. եւ անոր վրայ շատ տարի ալ ապրեցաւ ու մեռաւ 105 տարւան:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա ժ Պ .

Ամունկն մինչեւ Բաբելոնի գերոսթիսնը:

Հ. Մանասէէն ետքն ո՞վ թագաւորեց:

Պ. Ամոն Մանասէի որդին 22 տարւան՝ հօրն աթոռը նստաւ: Աս ալ Յուդայի չար թագաւորներէն մէկն եղաւ, հօրը պէս շատ չարութիւն

ըրաւ, բայց ետքէն անոր պէս չապաշխարեց:
Թագաւորութեան 12երորդ տարին իւր ծառայ-
իցը ձեռօք սպանուեցաւ:

Հ. Յովսիա ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Յովսիա Ամոնի որդին, Մանասէի թո-
ւոր, պզտիկուց արդէն աստուածպաշտութեամբ
կրթուած ըլլալուն, հօրն աթոռը նստելուն պէս
ետեւէ եղաւ ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտօնը հաս-
տատելու, զորն որ իւր հայրը բոլորովին վերու-
ցած էր: Ուստի իւր երկրին մէջէն կուռքերը
բնաջինջ ըրաւ:

Հ. Յովսիա Աստուծոյ հաւատարիմ մնաց:

Պ. Յովսիա մինչեւ կենացը վերջն Աստու-
ծոյ հաւատարիմ մնաց: Երբ որ Փարաւոն Նե-
փաւով Եգիպտացւոց թագաւորը Բաբելացւոց
դէմ պատերազմի կ'երթար, Յովսիա Բաբել-
ացւոց հաւատարիմ մնալով՝ անոր դէմ ելաւ,
բայց պատերազմին մէջ խոցուելով՝ մեռաւ 31
տարի թագաւորելէն ետքը: Բոլոր Յուդա եւ
Իսրայէլ վրան սուգ բռնեցին:

Հ. Յովսիայէն ետքը Յուդայի թագաւորու-
թիւնն ինչ եղաւ:

Պ. Յովսիայի մեռնելէն ետքն իւր որդին
Յովաքազ գահն ելաւ, եւ երեք ամիս թագաւ-
որելէն ետեւ Նեփաւով թագաւորը զինքը վար
առաւ, տեղն անոր մեծ եղբայրը զՅովակիմ նըս-
տեցուց, եւ երկիրն Եգիպտոսի հարկատու ըրաւ:

Այս Յովակիմն իւր բազմաթիւ անօրէնութիւններովն երկայն ատենէ ի վեր սպառնացուած չարիքներն իւր վրայ քաշեց: Նաբուքոդոնոսոր՝ Նեքաւովի յաղթելէն ետեւ, եկաւ Ներուսաղէմ պաշարմամբ առաւ, զՅովակիմ բռնեց շղթայի զարկաւ, բայց ետքը Բաբելացւոց տարւէ տարի հարկ վճարելու պայմանաւ ազատ թողուց: Յովակիմ երեք տարի վճարելէն ետեւ՝ հարկը դադրեցուց. բայց նորէն ֆաղդէացւոց զօրքէն բռնուեցաւ, սպանուեցաւ եւ Ներուսաղէմայ դռան առջեւ անթաղ մնաց:

Է. Յովակիմայ ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Յովակիմայ յաջորդեց իւր որդին Յեքոնիա կամ Յովաքիմ, որ երեք ամիս հօրն ընթացքովը թագաւորելէն ետեւ, Նաբուքոդոնոսոր զինքը՝ մօրը, կնոջը ու մեծամեծացը հետ Բաբելոն գերի տարաւ, եւ իրեն տեղ զՄաթանիա անունը նստեցուց, եւ անունը Սեդեկիա դրաւ:

Ը. Սեդեկիա ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Սեդեկիա անօրէնութեանց չափը լեցուց, ու թէ իրեն եւ թէ տէրութեան կործանման պատճառ եղաւ: Նաբուքոդոնոսորայ հետ դրած դաշինքն աւրեց, եւ Նգիպտացւոց հետ միացաւ. անոր համար Նաբուքոդոնոսոր Ներուսաղէմ սաստիկ պաշարմամբ առաւ, եւ քաղաքին հետ տաճարն ալ հիմնայատակ կործանեց:

Սեդեկիա փախչելու ատեն բռնուեցաւ, իւր որդիքն աչքին առջեւն սպանուելէն ետքը, ինքն ալ թագաւորութեան 11երորդ տարին շղթայակապ գերի տարուեցաւ Բաբելոն, ուր կապուած մնաց մինչեւ որ մեռաւ:

Հ. Յուդայի թագաւորութիւնն էրբ վերջացաւ:

Պ. Սեդեկիայի հետ Յուդայի թագաւորութիւնն ալ վերջացաւ՝ 387 տարի տեւելէն ետքը, Քրիստոսէն 588 տարի յառաջ:

Հ. Ի՞նչ է Գերութիւն Բաբելոնի:

Պ. Արուսաղէմի աւերմանէն ետեւ Նաբուքոդոնոսոր զՀրեայք իրենց երկրէն քշեց Բաբելոն գերի տարաւ, (միայն քիչուոր աղքատ մարդիկ թողլով որ մշակութիւն ընեն:) — Եւ աս է Բաբելոնի գերութիւնն որ 70 տարի տեւեց՝ Նաբուքոդոնոսորայ առաջին անգամ (605ին) ազնուականները գերի տարած ժամանակէն հաշուելով:

Հ Ա Տ Ռ Ի Ա Ժ Ե .

Յոռայի թագաւորութեան ժամանակին մարգարեանքը:

Հ. Ո՞վ է Եսայի մարգարէ:

Պ. Ասայի՝ Ամովսայ որդին՝ Յուդայի Աքազ եւ Եզեկիա թագաւորներուն ժամանակին նշանաւոր մարգարէներէն մէկն է:

Հ. Եսայեայ՝ մտադրութեան արժանի մարգարէութիւններն որոնք են:

Պ. Եսայեայ բազմաթիւ զարմանալի մարգարէութեանց մէջ մտադրութեան արժանի է՝ հարիւրաւոր տարիներով յառաջ բացայայտ ըսածը՝ թէ Աիւրոս անուն մէկը Հրէից գերութիւնը պիտի ազատէ. եւ դարձեալ մանաւանդ Քրիստոսի ծնընդեան, գործոցն ու չարչարանաց մանրամասն նկարագրութիւնը:

Հ. Եսայի որչափ ատեն մարգարէացաւ, եւ ի՞նչպէս մեռաւ:

Պ. Եսայի, ինչպէս կ'երեւայ, 50 տարւոյ չափ մարգարէական պաշտօնը վարելէն ետեւ՝ Յուդայի Մանասէ թագաւորին հրամանաւը սղոցուելով սպանուեցաւ:

Հ. Ե՞րբ է Սոփոնիա, եւ ի՞նչ մարգարէացաւ:

Պ. Սոփոնիա մարգարէն Յովսիա աստուածապաշտ թագաւորին օրովը՝ չար ազգին կրելու պատիժները կը մարգարէանար:

Հ. Երեմիայի վրայ ի՞նչ գիտենք:

Պ. Երեմիա կուսակրօն մարգարէն, զորն որ Աստուած արդէն մօրն արգանդէն սուրբ ըրած էր, Յովսիա աստուածապաշտ թագաւորին օրէն սկսեալ՝ 42 տարի մարգարէութիւն կ'ընէր, եւ անօրէն ազգին գլուխը գալու մեծամեծ չարիքները յայտնապէս կը պատմէր. որուն համար շատ հալածանք, ծեծ, բանտարկութիւն եւ

սպանման վախ կրեց, եւ վերջապէս իշխանները զինք տղմուտ գուբ մ'իջուցին, որմէ Սեդեկիայի հրամանաւը հանուեցաւ, բայց դարձեալ բանտի մէջ մնաց մինչեւ Երուսաղէմի կործանումը:

Հ. Երեմիա ինչո՞ւ Բաբելոն չգնաց:

Պ. Բաբելոնի գերութեան ատեն զԵրեմիա բանտէն ազատեցին, բայց ինքն աւելի ընտրեց իւր ազգին աղքատ մնացորդներուն հետ իւր խեղճ հայրենիքը մնալ. եւ այն տեղ Երուսաղէմի աւերակներուն վրայ իւր սքանչելի Ողբերն երգեց: — Տաճարին այրելէն յառաջ Երեմիա սրբութիւնքը (տապանակը եւ այլն,) ամուր այրի մը մէջ գոցած էր. իսկ սուրբ հուրն արդէն անոր հրամանաւը ցամաք հոր մ'իջուցուած պահուած էր:

Հ. Երեմիայի վախճանն ի՞նչպէս եղաւ:

Պ. Երբ Յուդայի երկրին մէջ մնացած Հրեայք Նաբուքոդոնոսորայ վախէն Եգիպտոս կը փախչէին, Երեմիա ալ իւր Բաբելոն գրագրին հետ գնաց Եգիպտոս, եւ հոն դարձեալ կուսպաշտ Հրէից վրայ պատիժներ կը մարդարէանար: — Այլ կարծուի թէ համարձակ քարոզութեանցը համար քարկոծմամբ սպաննուած ըլլայ

Գ Լ ՈՒ Խ Ը.

ԲԱԲԵԼՈՒԿԻ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

(605 ԵՆ 588—535)

*Քաբելոնի գերութեան ժամանակին մարգարե-
րեաները :*

Հ. Քաբելոնի գերութեան ատեն ո՞ր մարգարե-
ներն ելան :

Պ. Քաբելոնի գերութեան ատեն երեւելի
եղած են Եզեկիէլ եւ Գանիէլ մարգարէները :

Հ. Ո՞վ է Եզեկիէլ :

Պ. Եզեկիէլ՝ քահանայի որդի էր, Երու-
սաղէմի կործանմանէն 11 տարի յառաջ Յե-
քոնիա թագաւորին հետ Քաբելոն գերի տա-
րուած : Հոն 5 տարիէն մարգարէութեան պաշ-
տօնն ընդունեցաւ Աստուծմէ, եւ իբր 30 տարի
անընդհատ նոյն պաշտօնը կը վարէր. որուն հա-
մար ծերերն իրեն կը դիմէին խորհուրդ առնե-
լու եւ Աստուծոյ յայտնածները լսելու :

Հ. Ի՞նչ մարգարէացաւ Եզեկիէլ :

Պ. Եզեկիէլ սաստկութեամբ կը քարո-
զէր Աստուծմէ գալու պատիժները, 1. թէ Յու-
դայի թագաւորութիւնն անշուշտ պիտի վերջա-
նայ եւ սուրբ քաղաքն աւերի. 2. թէ նոյնպէս
պիտի կործանին գրացի հեթանոս տէրութիւն-

ները, եւ Յ. կը գուշակէր Աստուծմէ գալու մտիթարութիւնը՝ թէ Երուսաղէմ ու տաճարը նորէն պիտի կանգնին: Նշանաւոր է Ռուբէնոյ յոր՝ Բեան տեսիլքն ալ որ տեսաւ:

Հ. Գանիէլի վրայ ինչ կը պատմէ Սուրբ Գիւրքը:

Պ. Բաբելոնի գերութեան ժամանակ՝ Գանիէլ մարգարէն իւր զարմանալի գիտութեամբը, մարգարէութեամբն ու ծածկեալ իմաստութեամբն Ասորեստանեայց թագաւորներուն քով մեծ պատուոյ հասաւ: Տղայութեանը՝ (605ին) Բաբելոն գերի գնացած էր, ուր ամէն տեսակ վտանգներու եւ նեղութեանց մէջ անշարժ ու հաստատ մնաց, եւ առաքինութեան ճամբէն երբեք չխոտորեցաւ, վասն զի Աստուծոյ հոգին իւր վրան էր:

Հ. Գանիէլի հոգին եւ իմաստութիւնն ինչ դէպքի մէջ տեսնուեցաւ:

Պ. Գանիէլի հոգին եւ իմաստութիւնը իւր պատանեկութեան ատենէն տեսնուեցաւ Շուշան անուն կնոջ մը դէպքին մէջ, զորն որ՝ երկու չար ծեր՝ վրան զրպարտութիւն ընելով՝ մահուան դատապարտել տուած էին: Երբ անմեղ կինը մեռցընելու կը տանէին, Գանիէլ մանուկն այն անիրաւութեան գէմ բողոքեց. երկու չար ծերերուն զատ զատ խօսել տալով՝ ստութիւնն երեւան հանեց. որով Շուշան արդարացաւ եւ ծերերն սպաննուեցան ըստ օրինաց:

Հ. Նաբուքոդոնոսորայ երազին առթիւը Գանիելի ինչ պատահեցաւ :

Պ. Անգամ մը Նաբուքոդոնոսոր երազ տեսաւ, որն որ զինքը շատ անհանգիստ կ'ընէր: Ինք երազը մոռցած ըլլալով՝ երազահաններ կանչեց որ ըսեն իրեն թէ ինչ էր տեսած երազն եւ անոր մեկնութիւնը տան: Երբ որ ասոնք չկրցան, Գանիել սկսաւ երազն իրեն պատմել ու մեկնութիւնն ալ տուաւ:

Հ. Գանիելի պատմած՝ ու մեկնած երազն ինչ էր:

Պ. Գանիել Նաբուքոդոնոսորայ երազն այսպէս պատմեց ու մեկնեց: Մեծ արձան մը տեսար, ըսաւ, որուն գլուխը՝ ոսկի էր, լանջքն ու բազուկները՝ արծաթ, մէջքն ու բարձքը՝ պղինձ, սրունքները՝ երկաթ, իսկ ոտուրներուն կէսը երկաթ եւ կէսն ալ խեցի (կաւեղէն) էր: Մէյ մ'ալ յանկարծ լեռն ի վայր ինք իրմէ քար մը փրթաւ, գլտորեցաւ, արձանին ոտուրներուն զարնուելով՝ ջահջախեց, փոշի դարձուց: Իսկ քարը մեծցաւ խոշոր լեռ դարձաւ եւ բոլոր աշխարհ ըսնեց: Եւ աս է մեկնութիւնը. Արձանին ոսկիէ գլուխը՝ Ասորեստանեայց ու Քաբելացւոց, արծրթէ լանջքը՝ Պարսից, պղնձէ մէջքը՝ Յունաց, կէս երկրթէ եւ կէս խեցիէ ոտուրները՝ Հռոմայեցւոց թագաւորութիւնները կը նշանակեն. իսկ քարն որ գլտորեցաւ՝ կը նշանակէ ուրիշ հզօր թագաւորութիւն մը, որ յաւիտեան

պիտի տեւէ, (այսինքն է՝ քրիստոսի թագաւորութիւնը):

Հ. Այս մեկնութեան վրայ Նաբուքոդոնոսոր ինչ ըրաւ Գանիելի:

Պ. Նաբուքոդոնոսոր այս մեկնութեան վրայ ապշեցաւ մնաց, եւ երեսի վրայ ինկած՝ Գանիելի երկրպագութիւն ըրաւ, անոր Աստուծոյն ճշմարիտ Աստուած ըլլալը խոստովանեցաւ, եւ զինքը բոլոր իւր տէրութեան վրայ իշխան ու թաբելոնի իմաստուններուն գլուխ դրաւ:

Հ. Գանիելի ընկերներուն ինչ պատահեցաւ:

Պ. Գանիելի ընկերները՝ Սեգրաք, Միսաք եւ Աբեգնազով՝ (որ են՝ Անանիա, Ազարիա եւ Միսայէլ,) Նաբուքոդոնոսորայ ոսկի արձանին երկրպագութիւն չընելնուն համար՝ անոր հրամանաւն երեքն ալ հնոց նետուեցան, որ նոյն օրն իրենց համար եօթնպատիկ վառուած էր. բայց անոնց եւ ոչ մէկ մազը խանձեցաւ, եւ անարատ մնացին: — Գանիելի այս ընկերները կը կոչուին Երեւ մահուան Բաբելոնի:

Հ. Գանիէլ ինչ պատիժ մարգարէացաւ Նաբուքոդոնոսորայ:

Պ. Որովհետեւ Նաբուքոդոնոսոր իւր մեծութեանը վրայ հպարտացած էր, Գանիէլ մարգարէացաւ՝ որ մարդկային ընկերութենէ պիտի մերժուի, վայրի անասնոց հետ բնակի եւ ժամանակ մը արջառոց պէս խոտ ուտէ. — որն որ տարիէ մը կատարուեցաւ:

Հ. Բաղտասար թագաւորն ինչո՞ւ խնդրեց զԳանիէլ :

Պ. Օր մ'որ Բաղտասար Բաբելացւոց թագաւորը տէրութեան մեծամեծներուն մեծ ու փառաւոր սեղան կու տար, տաճարէն ու Երուսաղեմէն առնուած ոսկի ու արծաթի անօթները բերել տուաւ. եւ երբ անոնցմով գինի կը խմէին ի պատիւ կոոց, յանկարծ՝ մարդու ձեռքի մատուրներ տեսաւ, որ պատին վրայ գրեց. Մանէ, Թեկէշ, Փարէս : Զարհուրեցաւ թագաւորն եւ սկսաւ դողալ. եւ երբ որ ոչ ոք կրնար ասոնց մեկնութիւնը տալ, Գանիէլ կանչուեցաւ :

Հ. Գանիէլ Բաղտասարայ տեսածին ի՞նչ մեկնութիւն տուաւ :

Պ. Գանիէլ Բաղտասարայ տեսածին այս մեկնութիւնը տուաւ : Գրուած երեք բառերուն առաջինն, ըսաւ, Մանէ, Աստուած թագաւորութիւնդ չափեց. — Թեկէշ, գործերդ կշռուեցան ու պակաս ելան. — Փարէս, թագաւորութիւնդ Քաշնուեցաւ, կէսը Մարաց, կէսը Պարսից տրուեցաւ : Իրօք ալ նոյն գիշերը Բաբելոն թշնամիներէն առնուեցաւ եւ ինքն Բաղտասար իրեններովն սպանուեցաւ :

Հ. Մարաց եւ Պարսից իշխանութեան ժամանակ Գանիէլ ի՞նչ կ'ընէր :

Պ. Մարաց եւ Պարսից իշխանութեան ժամանակ ալ Գանիէլ մեծ սէր ու համարում ստացաւ թագաւորին քով, եւ այն ընդարձակ

տէրութեան առաջին կարգի պաշտօնէից կարգն անցաւ: Բայց մեծամեծներն անոր նախանձելով՝ իրենցմէ օտար կրօն պաշտելը պատճառանք առին եւ ստիպեցին զթագաւորն՝ որ զԴանիէլ առիւծներու գուբը նետել տայ, ուր մէկ օր մնաց: — Նոյնպէս երբ որ Բաբելացւոց կենդանի աստուած կարծած Բէլայ կուռքին ստութիւնը ցուցուց, եւ իրենց իբրեւ աստուած պաշտած վիշապը սատակեց, ասոնք կատաղած՝ սպաննալեօք թագաւորին վրայ դիմեցին, զԴանիէլ ձեռքէն առին եւ դարձեալ անօթի առիւծներու գուբը նետեցին, ուր վեց օր մնաց: Երկու անգամն ալ Աստուած զԴանիէլ անվնաս պահեց: Թագաւորն ուրախութեամբ եւ զարմանօք զԴանիէլ հանել՝ եւ անոր թշնամիները նոյն գուբը նետել տրուաւ, որ իսկոյն գազաններէն գիշատուեցան:

Հ. Դանիէլի գլխաւոր մարգարէական յայտնութիւնն սրն է:

Պ. Դանիէլ՝ իւր ազգին փրկութեան համար աղօթքի կեցած ատեն՝ Աստուած իրեն յայտնեց որ ոչ միայն Հրէից ազգը գերութենէ պիտի ազատի եւ Երուսաղէմ՝ ու տաճարը շինուի, այլ նաեւ բոլոր մարդկային ազգը Օծելոյն (Քրիստոսի) ձեռօք պիտի փրկուի, բայց Օծեալը պիտի սպաննուի, եւ Հրէից տեղ ուրիշ ազգեր պիտի ըլլան Աստուծոյ ժողովուրդ:

Գ Լ Ո Ի Խ Թ.

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՁԷՆ ՄԻՆՁԵՒ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՈՒՍՏԸ

(535)

Հ. Հրեայք միշտ գերութեան մէջ մնացին:

Պ. Ինչպէս Աստուած մարգարէից բերնով յայտնած էր, Բաբելոնի գերութեան 70երորդ տարին լրանալուն՝ Հրեայք գերութենէ ազատեցան. բայց իրենց իշխանութիւնը միշտ օտար ազգաց վերին իշխանութեան ներքեւ մնաց, մինչեւ որ՝ Քրիստոսի գալստեանը մօտ՝ ամէն ազգային իշխանութենէ զրկուեցան:

Ճ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա.

Հրեայք Պարսից իշխանութեան ներքեւ:

1. Գերութեան դարձը, Երոռասդէմի եւ երկրորդ տասնարին շինոհիչը:

Հ. Բաբելոնի գերութիւնն ինչպէս վերջացաւ:

Պ. Եւրբ որ Կիւրոս Ա. պարսիկ թագաւորը՝ Պարսից, Մարաց, Ասորեստանեայց եւ Բաբելացւոց ընդարձակ երկիրներուն միահեծան (մինակ) տէր եղաւ, Աստուծմէ շարժեալ՝ անմիջապէս նոյն տարին հրովարտակ հանեց որ Հրեայք իրենց հայրենիքը դառնան, եւ Երուսաղէմի մէջ Իսրայէլի Աստուծոյն տաճարը շինեն իւր ծախ-

քովը: Առաջին տաճարէն ալ առնուած անօթ-
ներն ետ դարձուց Կիւրոս: Այսպէս (535ին)
50 հազար հոգի Հրէաստան դարձան՝ Յետու
քահանայապետին եւ Զորաբաբէլ մեծ իշխանին
առաջնորդութեամբը: Հոն ըստ օրինաց տօնը
կատարեցին, եւ սկսան զոհերը մատուցուիլ:

Հ. Երկրորդ տաճարին շինութիւնն ինչպէս եղաւ:

Պ. ԼԵՒԵՐԵՄ ԳՈՏԱՐԷՆ Հիմնադրութիւնը
մեծ հանդէսով կատարուեցաւ: Սամարացիք, որ
Հրէից հերձուածողներն էին, կ'ուզէին տաճարին
շինութեան իրենք ալ գործակից ըլլալ. բայց
երբ որ ժողովրդեան մեծերը զիրենք հաղոր-
դակցութենէ մերժեցին, անոնք Հրէից վրայ տէ-
րութեան առջեւ զըպարտութիւններ ընելով՝
տաճարին շինութիւնը 15 տարի արգելել տուին,
մինչեւ վերջապէս Դարեհ թագաւորը Կիւրոսի
հրովարտակը տեսնելով՝ հրամայեց որ շինուի:
Այսպէս լմընցաւ երկրորդ տաճարին շէնքը, եւ
նաւակատեաց հանդէսը մեծ փառաւորութեամբ
կատարուեցաւ: — Այն միջոցին՝ Երուսաղէմ
աւերեալ քաղաքն ալ կը շինուէր:

Հ. Ո՞ր մարգարէք կային այս ատենները:

Պ. Այս ատեններն Աստուած Անգէոս եւ
Զատաբէոս մարգարէները հանեց, որոնք տաճարին
շինութեան համար կը քաջալերէին թոյլցած
մարդիկը, իմացընելով անոնց՝ որ այս երկրորդ
տաճարին փառքն աւելի մեծ պիտի ըլլայ, վասնզի

Հոս Մեսիա (Քրիստոս) պիտի գայ մտնէ. —
ինչպէս իրօք ալ կատարեցաւ :

Հ. Սամարացիք ալ ունեցան իրենց տաճարը :

Պ. Սամարացիք տեսնելով որ ուղղահասակաւ
Հրէիցմէ կը մերժուին, շատ տարի ետքը Պարսից
(Գարեհ Ք.) թագաւորէն հրաման առին եւ Սա-
մարիայի Գարիզին լեռան վրայ իրենց համար
տաճար մը շինեցին, թէպէտ իրենց գլխաւոր
պաշտաման տեղը հոն մօտիկ Սիւքէմ էր : —
Սամարացիք միայն Մովսէսի հինգ գրքերն ու
օրէնքը կ'ընդունէին, եւ Մեսիայի գալստեան կը
սպասէին : Հրեայք Սամարացւոց հետ չէին հա-
ղորդակցեր :

Հ. Ո՞վ են եզր եւ Նէեմի :

Պ. Արտաշէս Ա. թագաւորը (իւր թա-
գաւորութեան 7երորդ տարին) ելք քահանային
ձեռքը հրովարտակ մը տալով Երուսաղէմ խաւ-
րեց որ Հրէաստանի գործերը կարգի դնէ, եւ
դուրսը մնացած Հրեայք Երուսաղէմ գառնան.
եւ ինք ալ դրամական մեծ օգնութիւններ ըրաւ :
Իսկ (40երորդ տարին) զՆէեմի՝ իւր հրեայ տա-
կառապետը՝ Հրէաստանի կուսակալ դրաւ, եւ
խրկեց որ Երուսաղէմի պարիսպները նորոգէ :
Թէպէտ Սամարացիք դարձեալ խափանել կը
ջանային, սակայն Նէեմեայ ջանքովը 52 օրւան
մէջ գործն ի գլուխ ելաւ :

Հ. Սուրբ հուրն ի՞նչպէս գտնուեցաւ :

Պ. Սուրբ հօւրն որ Երուսաղէմի կործանմանէն յառաջ Երեմիա մարգարէն ցամաք հորի մէջ պահել տուած էր, Նէեմի փնտուել հանել տուաւ, բայց կրակի տեղ ջրոտ ցելս ելաւ: Նէեմի այն ջուրը զո՛հի փայտերուն վրայ ցանել տալուն՝ յանկարծ ջուրը հօւր եղաւ, փայտերը վառեց եւ վրայի զո՛հն սպառեց:

2. Եսթեր՝ Պարսից Թագոսի:

Հ. Ո՞վ է Եսթեր, եւ ի՞նչ եղաւ:

Պ. Պարսկաստանի Թագաւորն էր Եսթերը շատ շքեայք մնացած էին Ասորեստան եւ Բաբելոն. ասոնցմէ մէկուն դուստրն էր Եսթեր որք աղջիկը՝ իւր Մուրգքէ հօրեղբօրը խնամակալութեան տակ: Արշաւիր (Արտաշէս կամ Քսերքսէս Ա.) պարսիկ թագաւորն իրեն համար հարսնացու աղջկունք փնտուել տալով՝ ամէնէն աւելի զԵսթեր հաւնեցաւ, առաւ եւ թագուհի ըրաւ: Բայց Եսթեր իւր ո՞վ եւ ի՞նչ ցեղէ ըլլալը ծածուկ կը պահէր:

Հ. Համան իշխանն ի՞նչ ըրաւ Հրէից:

Պ. Համան ամբարտաւան իշխանը թագաւորին երկրորդն ըլլալով՝ հրաման հանել տուաւ որ ամէն մարդ իրեն երկրպագութիւն ընէ: Երբ որ Մուրգքէ այն հրամանը չուզեց կատարել, Համան ասոր վրէժը հանելու համար թագաւորական հրովարտակ մը հանել տուաւ՝

որ իրենց հպատակեալ Հրեայք ամէնքն ալ թրէ անցուելով ջնջուին մէկ օրւան մէջ: Իսկ Մուրդքէի համար իւր տանը մէջ բարձր կախաղան մը պատրաստած էր, որ կախել տայ:

Հ. Հրեայք ի՞նչ ըրին այս հրովարտակէն ետքը:

Պ. Հրեայք սասանած՝ մահուան կը սպասէին. Մուրդքէ կը ստիպէր զԵսթերո որ հրովարտակն ետ առնել տայ. եւ Եսթերո ապսպրեց որ բոլոր ազգն երեք օր երեք գիշեր ծով պահէ:

Հ. Աստուած ի՞նչ կերպով անցուց Հրէից այն մեծ վտանգը:

Պ. Նոյն օրերը գիշեր մը թագաւորին քունն աչքէն փախաւ, եւ հրամայեց որ տէրութեան յիշատակարաններն առջեւը կարդացուին՝ որ ժամանակ անցընէ: Գրուած էր այն տարեգրաց մէջ՝ թէ ատենօք պալատին երկու ներքինները միաբանած էին զինքը (զԱրշաւիր) մեռցընելու, եւ թէ՛ Մուրդքէ բանն իմացած եւ (Եսթերի ձեռօք) թագաւորին ականջն հասուցած էր եւ կեանքն ազատած: Հարցուց թագաւորը՝ թէ ի՞նչ հատուցում ըրինք Մուրդքէի. եւ երբ լսեց թէ Ոչինչ, միտքը դրաւ որ այն մեծ ծառայութեան դիմաց մեծ վարձատրութիւն մ'ընէ անոր:

Հ. Ի՞նչ հատուցում եղաւ Մուրդքէի:

Պ. Նրկորդ առաւօտ Համան եկաւ թագաւորին՝ որ հրաման առնու զՄուրդքէ կախել

տալու: Թագաւորը հարցուց Համանայ՝ թէ Մարդ մ'որ փառաւորել ուզեմ՝ ի՞նչ կը վայլէ որ ընեմ: Համան (որ կը մտածէր թէ Ինձմէ զատ զո՞վ կրնայ թագաւորը փառաւորել,) ուրախութեամբ պատասխան տուաւ՝ թէ Այն մարդը թագաւորաբար հագցընես, ձիով հրապարակ հանես, եւ մեծ իշխանի մը քարոզ կարդալ տաս առջեւէն՝ որ Ահա այսպէս կը փառաւորէ թագաւորն զմարդ: Լաւ է, ըսաւ թագաւորը, արդ գնա Մուրդփէին այդպէս ըրէ: Ի խոր խոցեցաւ Համան, ու գլխակոր տուն դարձաւ:

Հ. Համանայ վերջն ի՞նչպէս եղաւ:

Պ. Համան նոյն օրը՝ Եսթերի խնդրելովը՝ պալատը սեղանի կանչուած էր, ուր թագաւորն ալ նստած էր: Երբ թագաւորն Եսթերի ըսաւ՝ թէ Խնդրէ ինձմէ ինչ որ կ'ուզես. Եսթեր պատասխանեց թէ Սա Համանայ կեանքը կ'ուզեմ քեզմէ, որն որ Հրէից ազգը ջնջել տայ պիտի, եւ քու սիրելւոյդ Մուրդփէին կախաղանն արդէն պատրաստած է: Թագաւորը լի բարկութեամբ՝ հրամայեց որ նոյն կախաղանին վրայէն Համան կախուի, եւ անոր բոլոր ինչքը Մուրդփէի ըլլայ: Համան կախաղանին վրայ մեռաւ:

Հ. Հրէից ազգն ի՞նչպէս ազատեցաւ ջնջուելէն:

Պ. Թագաւորը Հրէից ջնջմանը համար հանած հրովարտակն ետ առնել տուաւ՝ նոր

հրովարտակով մը. եւ այն օրն որ Հրեայք պիտի ջարդուէին՝ իրենց թշնամիքը կոտորեցին, եւ Համանայ տնէն մարդ ողջ չմնաց: — Այս ազատութեան յիշատակ՝ Հրեայք մինչեւ ցայսօր տօն կը կատարեն:

Հ Ե Տ Ո Ւ Ե Թ Բ .

Հրեայք Մակեդոնացոց (Յոսևաց) տերութեան ներքեւ:

Հ. Հրեայք ինչ կերպով Մակեդոնացոց իշխանութեան տակ ինկան:

Պ. Հրեայք այս կերպով Մակեդոնացոց իշխանութեան տակ ինկան: Աղեքսանդր՝ Մակեդոնացոց թագաւորը, Պարսից դէմ արշաւած ատեն՝ Հրեայք Պարսից հաւատարիմ մնալով՝ չուղեցին անոր կողմն անցնիլ. անոր համար Աղեքսանդր բարկացած՝ Երուսաղեմի վրայ եկաւ քաղաքը կործանելու մտօք. բայց Յաւրոս քահանայական զգեստներով դիմացն ելաւ ու զինք հաշտեցուց: Աղեքսանդր տաճար գնաց, ու հօն ճշմարիտ Աստուծոյ պատարագ մատոյց, եւ հրաման տուաւ Հրէից որ իրենց օրէնքը պահեն, եւ ամէն մէկ եօթը տարի հարկ չվճարեն:

Հ. Աղեքսանդրի մահուընէ ետեւ Հրէից վիճակն ինչպէս եղաւ:

Պ. Աղեքսանդրի մահուընէ ետեւ իւր թագաւորութիւնը բաժնուելով՝ Հրէաստան Ե-

գիպտացւոց ինկաւ, եւ ի սկզբան Պտղոմէանք
Հրէից շատ սէր ցուցուցին. միայն Պտղոմէոս Գ.
Փիղոպատոր՝ որ Երուսաղէմ՝ եկած եւ Աստուծոյ
զոհ մատուցանելէն ետեւ՝ Սրբութիւն սրբոցն
ալ մտած եւ հոն յանկարծ անդամալոյծ գետինն
ինկած էր, Եգիպտոս դառնալէն ետեւ՝ հոն գաղ-
թած Հրեաներն ստիպեց որ կուռք պաշտեն.
Երբ անոնք հաստատ կեցան, զիրենք փղերու
առջին նետելու հրաման հանեց, որպէս զի ա-
նոնց ջարդը տեսնելով ուրախանայ: Բայց Աս-
տուած Հրէից աղօթքը լսելով, թագաւորին
քունն երեք օր ծանրացուց եւ անոնց ջարդն
ուշացուց: Իսկ փղերն արձակելու օրը երկու
հրեշտակ զօրաց ու փղաց մէջ խռովութիւն
ձգելով, փղերը Հրէից տեղ՝ զօրքը կը մեռցը-
նէին: Նոյն ատեն թագաւորին սիրտը փոխուե-
ցաւ, եւ Հրեայքն ազատ թողուց:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Գ .

Հրեայք Մելեռիկեանց (Ասորոց) թագաւորաց
ներքեւ:

Հ. Հրեայք ինչպէս Ասորւոց տակ ինկան:

Պ. Հրեայք Ասորւոց տակ այսպէս ինկան:
Պտղոմէոս Փիղոպատոր մեռնելէն ետեւ՝ Ասորւոց
թագաւորը Մեծն Անտիոքոս՝ Եգիպտացւոց վրայ
պատերազմի ելաւ, եւ զՀրէաստան անոնց ձեռ-
քէն առաւ: Ասորիք ալ ի սկզբան Հրէից շատ

աղէկ կը նայէին՝ մինչեւ Սեղեւկոս Գ. Փիղոպատոր թագաւորին օրերը:

Հ. Սեղեւկոս Գ. Հրէից հետ ինչպէս վարուեցաւ:

Պ. Սեղեւկոս Գ. Փիղոպատոր՝ տաճարին վերակացունին քսութեամբն իմանալով որ Երուսաղեմի տաճարին մէջ անբաւ գանձ կայ, իւր Հեղիոդորոս պաշտօնատարը խաւրեց, որ ^{ան} գանձերն իւր թագաւորական գանձուն տ^{ան} Թէպէտ Ոնիա քահանայապետը շատ դէմ դրաւ, բայց օգուտ չեղաւ. Հեղիոդորոս ծառաներովը տաճարին գանձատունը մտաւ, բայց հոն Աստուծոյ պատիժը գտաւ:

Հ. Հեղիոդորոս ինչպէս պատժուեցաւ:

Պ. Հեղիոդորոս այսպէս պատժուեցաւ: Տաճարին մէջ՝ փառաւոր հեծեալ մը տեսնուեցաւ, որուն ձին զՀեղիոդորոս գետին զարկաւ, եւ նոյն ատեն ուրիշ երկու երիտասարդ երեւնալով՝ զինքը բռնեցին, սաստիկ ծեծեցին, անզգայ ու կիսամահ թողուցին: Քովինները զինքը դուրս հանեցին, եւ անոնց աղաչանքովն Ոնիա Աստուծոյ զոհ մատոյց. նոյն երիտասարդները նորէն երեւցան ու զինքն ողջնցուցին: Հեղիոդորոս շնորհակալ եղաւ Ոնիայի, Աստուծոյ ողջակէզ մատոյց եւ ետ դարձաւ:

Հ. Անտիոքոս Եպիփանէս՝ Ասորւոց թագաւորը Հրէից հետ ինչպէս վարուեցաւ:

Պ. Երուսաղեմի մէջ սուտ լուր մը տարածուելով թէ Անտիոքոս Եպիփանէս՝ Եգիպտոս մեռած է, Հրէից մէջ խռովութիւններ ելան: Անտիոքոս այս խռովութիւնն ապստամբութիւն կարծելով՝ զօրօք Հրէաստան եկաւ, Երուսաղէմ մտաւ, ձեռքն անցնողները կէս մը իբրեւ գերի ծախեց, կէս մ'ալ թրէ անցընել տուաւ, եւ տաճարը կողոպտեց:

Հ. Ապողոնիոս զօրավարը Հրէից Բնչ բռաւ:

Պ. Երկու տարի ետքը Ապողոնիոս զօրավարը Հրէից վրայ խաւրուեցաւ, որն որ շաբաթօր մը Երուսաղեմի վրայ յարձակելով քաղքին պարիսպները կործանեց, երեւելի փայտաշէն տներն այրեց ու շատերը թրէ անցուց, եւ մահուան պատժով Տրաման հանեց որ իրենց կրօնը թողուն եւ ուրիշ ազգաց պէս կուռք պաշտեն: Նոյն իսկ տաճարին մէջ Արամազդայ արձանը կանգնել տուաւ, եւ ստիպեց որ զանիկայ պաշտեն ու խողի միս ուտեն:

Հ. Անտիոքոսի հալածման ատեն որոնք նահատակեցան:

Պ. Առաջին նաւահատակն եղաւ Եղիազար անուն պատուական ծերունին, որ աւելի յանձն առաւ մեռնիլ՝ քան թէ օրինաց դէմ խողի միս ուտել: Երկրորդ՝ Եօթն եղբարք Փակաբայեցիք իրենց մօրը հետ, որոնք նոյնպէս յանձն չառնելով խողի միս ուտել, մէկիկ մէկիկ իրենց մօրն առջին

խիստ տանջանքներով մարտիրոսացան. եւ ամէնէն վերջը մայրերնին ալ քաջութեամբ նահատակեցաւ: Երրորդ՝ Մատաթիա քահանան իւր հինգ որդւոցը հետ, որ էին Յովհաննէս, Սիմոն, Յուդա Մակաբէ, Եղիազար ու Յովնատան. ասոնք 25 հազար հոգի ժողվելով բռնաւորին դէմ դնելու սկսան:

Հ. Յուդա Մակաբէի արշաւանքներն ինչպէս եղան:

Պ. Յուդա Մակաբէի արշաւանքները շատ յաջող եղան. վասն զի երբ որ Անտիոքոս զօրքով Հրէաստանի վրայ եկաւ, Յուդա Մակաբէ իրեններովն Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրելէն ետքը զօրքով դիմացն ելաւ ու յաղթեց՝ երկինքէն եկած օգնութեամբ: Անտիոքոս որ նոյն ատեն Պարսից հետ ալ պատերազմ կը մղէր, երբ որ իրեններուն յաղթուիլը լսեց, սաստիկ կատաղեցաւ, եւ շուտ մը պատրաստութիւն տեսաւ որ գայ զԵրուսաղէմ աւերակ դարձընէ:

Հ. Անտիոքոսի խորհուրդը կատարուեցաւ:

Պ. Անտիոքոսի այս ամբարտաւան խորհուրդը չկատարուեցաւ, վասն զի ճամբան յանկարծ աղեաց ցաւ մ'ունեցաւ, ու կառքէն ալ վար իյնալով չարաչար մեռաւ:

Հ. Յուդա ուրիշ ինչ յաղթութիւններով մեռաւ:

Պ. Յուդա՝ Անտիոքոս Եւպատորի նիկանովը զօրապետին ալ յաղթեց, եւ ուրիշ շատ

յաղթութիւններէն ետքը՝ վերջապէս Բաքիդի (Գեմետրի տեղակալին) դէմ սաստիկ պատերազմելով առած վէրքերէն մեռաւ քաջութեամբ:

Հ. Յուդա Մակաբէի յաջորդ Յովնաթան եղբայրն ինչ եղաւ:

Պ. Յուդա Մակաբէի յաջորդ Յովնաթան եղբայրը՝ զօրապետ ու միանգամայն քահանայապետ ընտրուեցաւ: Ասիկայ թէ Բաքիդի եւ թէ ուրիշ թշնամիներուն յաղթեց: Բայց Տրիբոնէն բռնուեցաւ եւ ի վախճանի անկէ սպաննուեցաւ:

Հ. Յովնաթանէն ետքն իւր եղբայրը Սիմոն ինչ եղաւ:

Պ. Յովնաթանէն ետքն իւր եղբայրը Սիմոն քահանայապետ ըլլալով, շատ յաջողութեամբ Տրիբոնի հետ կռուեցաւ. անոր համար ալ իւր փեսան վրան նախանձելով եւ անոր իշխանութեանը ցանկալով, անգամ մը խնջոյքի ատեն թէ զՍիմոն եւ թէ որդիքը սպաննել տուաւ:

Հ. Սիմոնի յաջորդը Յովհաննէս ինչպէս կառավարեց:

Պ. Յովհաննէս, Սիմոնի ամէնէն պզտիկ որդին, որ ինք միայն եղբարցը կոտորածէն ազատած էր, եւ Հիւրկանիա գաւառը յաղթելուն համար Հիւրկանոս Ա. կոչուեցաւ, բոլոր Հրէաստան՝ Ասորոց եւ Եգիպտացոց իշխանութենէն ազատելով՝ 28 տարի խաղաղութեամբ առաջնորդեց: Թէպէտ այս եղանակաւ շատ մեծ քաջութիւններ եւ արդիւնք ցուցուց, բայց Մակաբեան ցեղին

նախատինք ալ եղաւ իւր կրօնը փոխելով. որովհետեւ Սաղուկեցւոց կողմն անցաւ, որոնք հրեշտակաց եւ հոգւոց գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ մարմնոց յարութիւն առնելն առասպել կը համարէին:

Հ. Թագաւորական պատիւը քահանայապետութեան վրայ ինչպէս եկաւ:

Պ. Արիստաբուղոս Ա. Հիւրկանոսի որդին՝ առաջինն եղաւ որ թագաւորական պատիւ առաւ:

Հ. Արիստաբուղոս ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Արիստաբուղոս իւր թագաւորութիւնը հաստատուն ընելու համար իւր մայրը բանտի մէջ սովամահ սպաննեց, եւ իւր եղբայրն Անտիգոնոս՝ թագաւորութեան աչք գնելուն համար մեռցուց. իսկ միւս եղբայրներն ամէնքը բանտարկեց: Բայց այս ամէն չարեաց ու թափած արեանց պատիժն ինքն ալ գտաւ, յուսահատութեան մէջ իյնալով մեռաւ, տարի մը թագաւորելէն ետեւ:

Հ. Արիստաբուղոսէն ետքն Աղեքսանդր Յաննէոս ինչպէս թագաւորեց:

Պ. Աղեքսանդր Յաննէոս, որ մինակ ազատած էր իւր եղբօրը կատաղութենէն, ինքն ալ եղբօրը պէս արիւնարբու մէկն էր: Վասն զի 6 տարւան մէջ զանազան պատճառներով 6 հազար հոգւոյ չափ սպաննել տուաւ: Գարձեալ 800 հոգի ալ ազնուականներէն խաչեց՝ իւր ընթացքը չհաւնելուն համար, անոնց կանայքն ու որ-

դիքն իրենց առջեւը չարչարելով սպաննել տա-
լէն ետքը: Այսպէս անագորոյն բռնաւորու-
թեամբ իշխելէն ետեւ՝ վերջապէս արբեցու-
թենէ պատճառած հիւանդութեամբ մը չարա-
չար մեռաւ 49 տարւան:

Հ. Յաննէոս բռնաւորին ո՞վ յաջորդեց:

Պ. Յաննէոս բռնաւորին յաջորդեց իւր
կինը Սողոմէ կամ Աղեքսանդրա, որ 9 տարի
կառավարելէն ետքը՝ իւր անդրանիկ որդին
զՀիւրկանոս Բ. թագաւոր անուանեց, որուն
յառաջուց քահանայապետութիւնը տուած էր:

Հ. Հիւրկանոս ի՞նչպէս կառավարեց:

Պ. Հիւրկանոս շատ անհաստատ բախտ
ունեցաւ: Արովճետեւ իւր Արիստաբուղոս եղ-
բօրմէն յաղթուելով, թագաւորական ու քա-
հանայապետական պատիւներէն հրաժարեցաւ:
Բայց Պոմպէոս՝ Հռոմայեցւոց զօրապետը՝ քիչ
մը ետքը Երուսաղէմ առնելուն՝ զՀիւրկանոս
նորէն աթոռը նստեցուց, եւ զԱրիստաբուղոս
իւր որդիքներովը Հռոմ գերի խաւրեց:

Հ. Մակաբեանց իշխանութիւնն ի՞նչպէս վեր-
ջացաւ:

Պ. Մակաբեանց վերջին թագաւորն Ան-
տիգոնոս՝ Արիստաբուղոսի որդին, Հռոմէն փախ-
չելով թագաւորութիւնն առնելուն համար՝ Հե-
րովդէսէն թշնամի հրատարակուեցաւ եւ Ան-
տիգրի մէջ գլխատուեցաւ: — Այսպիսի խեղ-

Ճուրթեամբ մարեցաւ Մակաբայեցւոց իշխանու-
թիւնը՝ Քրիստոսէ 37 տարի յառաջ, 130 տա-
րի տեւելէն ետքը:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա ժ Դ .

Հրեայք Հռոմայեցոց կայսերաց տակ:

Հ. Յուդայաստան կամ Հրէաստան երբ Հռո-
մայեցւոց իշխանութեան տակ մտաւ:

Պ. Յուդա Մակաբէի ատենէն Հրեայք՝
թէպէտ Հռոմայեցւոց հետ կապուած էին, բայց
անոնց իշխանութեան տակ չէին ինկած: Բայց
երբ որ Հիւրկանոս՝ որուն բռնի յաջորդած էր
իւր եղբայրն Արիստաբուղոս, Պոմպէոսի օգնու-
թեամբ դարձեալ գահ ելաւ նէ, Հրեայք իրենց
ազատութիւնը կորսընցուցին. որովհետեւ ալ
անկէ ետեւ Հռոմայեցիք իրենց վերին իշխանն
էին: Այսպէս Յուդայաստան (Հրէաստան)՝ որ
յառաջ Հռոմայեցւոց բարեկամ ու դաշնակից
էր, անոնց իշխանութեան տակ հարկատու եղաւ:

Հ. Մակաբէանց ցեղը վերջանալէն ետեւ Յու-
դայաստանի վրայ ո՞վ տիրեց:

Պ. Հերովդէս, որ Մեծ կոչուեցաւ, եւ մո-
լութիւններով աւելի մեծ էր: Ասիկայ թէպէտ
ազգաւ Հրեայ չէր, ի սկզբան բռնութեամբ
Յուդայաստանի տիրեց, եւ վերջէն իւր թա-
գաւորութիւնը հաստատուն ընելու համար՝ Ա-
գոստոսէն ստակով զՅուդայաստան գնեց:

Հ. Յուդայաստան միշտ Հերովդեսի ցեղին ձեռքը
Ֆնաց:

Պ. Ոչ. որովհետեւ Յուդայաստանն Աւ-
գոստոս կայսեր հրամանաւը Հռոմայեցւոց տէ-
րութեան մասն համարուեցաւ եւ հարկ տա-
լէն ազատեցաւ: Այսպէս Հերովդէս՝ կայսեր
հպատակ թագաւոր մ'եղաւ, եւ թագաւորի
անունն իբրեւ պատիւ կը կրէր: — Ասոր օրովը
Քրիստոս աշխարհք եկաւ:

Հ. Հերովդէս ի՞նչ անգթութիւններ ըրաւ:

Պ. Հերովդէս հրամայեց որ մեռցընեն 1.
զՄարիամ իր պատուական կինը, 2. զԱղեքսան-
դրա (զՍողոմէ) իւր մօրուն (խորթ մայրը) որ-
դւովը հանդերձ, 3. զԱրիստաբուղոս, զԱղե-
քսանդրոս եւ զԱնտիպատրոս իւր օրինաւոր որ-
դիքը, 4. Հրէից երեւելիները: Ասոնցմէ զատ
ծանր հիւանդութեան ժամանակ հրամայեց որ
Հրէից ազնուականները Երիքով ժողվեն ու հոն
ամէնն ալ հրապարակաւ խաչեն: Գարձեալ ա-
սոր հրամանաւն եղաւ Բեթղեհէմի անմեղ ման-
կանց կոտորածը, (որ ետքը պիտի տեսնենք:) —
Բայց ինքն ալ այս ամէն չարեաց պատիժն առաւ:

Հ. Հերովդէս ի՞նչ պատիժ առաւ Աստուծմէ:

Պ. Հերովդէս երկայն ժամանակ չարաչար
հիւանդութիւն քաշելէն ետեւ, բոլոր մարմինը
որդնոտեցաւ եւ յուսահատութեան մէջ մեռաւ
70 տարւան, իւր թագաւորութեան 37 երորդ
տարին, Քրիստոսի 1 կամ 3 թուականին:

Հ. Հերովդէսի ցեղէն մէկալ թագաւորներն ուրոնք էին:

Պ. Հերովդէսի երեք որդիքը՝ Արքեղայոս, Փիլիպպոս եւ Հերովդէս Անտիպպաս: Ասոնցմէ վերջինը թագաւորի անունն առնուլ ուզելուն՝ Ղիոն քաղաքն աքսորուեցաւ:

Հ. Հերովդէս Ագրիպպաս ինչպէս կառավարեց եւ ինչ վախճան ունեցաւ:

Պ. Հերովդէս Ագրիպպաս, Հերովդէս Մեծին թողը, քրիստոնէից ռիսերիմ թշնամի ըլլալուն՝ քրիստոսի առաքեալները կը հալածէր: Եւ երբ որ օր մ'ատենին մէջ նստած կը խօսէր հրապարակաւ, եւ ժողովրդէն իբրեւ Աստուած կը գովուէր, իւր ամբարտաւանութեանը համար՝ յանկարծ Աստուծոյ պատիժը վրան եկաւ եւ ինք որդնալից սատակեցաւ:

Հ. Հրէաստանի վերջին թագաւորն ո՞վ է:

Պ. Հրէաստանի վերջին թագաւորն է Ագրիպպաս՝ Հերովդէս Ագրիպպասի որդին, զորն որ Հրեայք՝ զիրենք Հռոմայեցւոց դէմ գրգռելուն համար՝ նախ Երուսաղեմէն եւ յետոյ բոլոր երկրէն վանտեցին:

Այսպէս Հրէից թագաւորութիւնը վախճան առաւ, եւ բոլորովին Հռոմայեցւոց լծին տակ մտաւ, որոնցմէ Հրեայք ուրիշ բանի չէին կրնար սպասել՝ բայց եթէ Երուսաղէմ քաղքին կործանմանը հետ իրենց ալ կործանումը:

Գ Լ Ո Ւ Թ Փ.

ՀԻՆ ՕՐԻՆԱՅ ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԱՆՁԻՆՔԸ

1. Յովի Երասնելի:

Հ. Յովի ո՞վ եւ ինչպիսի մարդ էր:

Պ. Յովի Երասնելի՝ Աբրահամու թոռանը թոռը Եսաւայ ցեղէն՝ հարուստ իշխան մըն էր Աբրահացւոց երկիրը, աստուածապաշտ, ողորմած եւ երկիրւղած, այնպէս որ իւր որդւոցն ամէն մէկուն համար մէյմէկ զոհ կը մատուցանէր՝ ըսելով թէ ո՞ գիտէ գուցէ մտօք մեղք մը գործած ըլլան:

Հ. Յոբայ փորձանքներն որո՞նք են:

Պ. Աստուած՝ ցուցընելու համար թէ ճշմարիտ արդարը նաեւ վշտաց ու փորձանաց մէջ աստուածապաշտ կը մնայ, թոյլ տուաւ սատանային որ Յոբայ ամէն չարիք հասցընէ, բայց միայն անոր անձին չդպչի: Ասոր վրայ՝ սկըսան ետեւէ ետեւ գուժկաններ հասնիլ Յոբայ, իրենք միայն հարուածներէն պրծած: Եկաւ առաջինը՝ թէ Աւազակներ յարձակեցան, եզերդ ու էշերդ յափշտակեցին ու ծառաներդ զարկին մեռուցին: Երկրորդը՝ թէ երկնքէն հուր իջաւ եւ ոչխարներդ ու հովիւներդ այրեց սպառեց: Երրորդը՝ թէ Որդիքդ կերած ու խմած ատեն՝ փոթորիկն զտունը վրանին փլուց եւ ամէնքը տակը մնացին:

Հ. Այս ամէն չարեաց դէմ Յովի ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Յովբ այն ամէնը լսելուն՝ ելաւ զգեստը պատուեց, մազերը կտրեց, եւ գետինն ընկած՝ Աստուծոյ երկրպագութիւն ըրաւ ըսելով. Աստուած էր տուած, եւ Աստուած առաւ. օրհնեալ ըլլայ իւր կամքը:

Հ. Յովբ երկրորդ անգամ ի՞նչպէս փորձուեցաւ:

Պ. Սատանան՝ տեսնելով որ Յովբ անսեղութիւնը չկորսնցուց, Աստուծմէ իշխանութիւն առաւ, եւ գնաց զինքը գլխէն մինչեւ ոտք զարկաւ կեղով ու վէրքերով: Ստիպուեցաւ Յովբ քաղքէն դուրս աղբիւսի վրայ նստիլ ցաւոտ ու վիրաւոր:

Հ. Յորայ այն ցաւալի վիճակին մէջ իւր կինն ի՞նչ խորհուրդ տուաւ:

Պ. Յորայ կինը՝ փորձիչ մ'ալ ան եղաւ. եկաւ ըսաւ իրեն՝ թէ Ի՞նչ ես կեցեր, Աստուծոյ դէմ անէ՛ծք մ'ըրէ՛ որ մեռնիս ու ազատինք դուն ալ ես ալ: Յոր զինքն յանդիմանեց. Եթէ Աստուծոյ տուած բարիքը վայելեցինք, ըսաւ, չարեաց չհամբերե՛նք:

Հ. Յորայ բարեկամներն ինչո՞ւ իրեն եկան եւ ի՞նչ ըրին:

Պ. Յորայ բարեկամներն որ զինք մխիթարելու եկան, փոխանակ անոր վշտերն սփոփելու՝ աւելի ծանրացուցին իրենց յանդիմանական խօսքերովը: Նախ երբ զՅովբ այն վիճակի մէջ տեսան՝ լալով զգեստնին պատուեցին, սուգ առին,

եւ եօթն օր եօթը գիշեր քովը նստան առանց բերան բանալու: Աերջապէս Յովը սկսաւ իւր ողբերը, խղճին վկայութեամբն իւր անմեղութիւնը հաստատելով: Իսկ անոնք կը պնդէին թէ մեղացը պատիժն է կրածները:

Հ. Յորայ անմեղութիւնն ի՞նչպէս յայտնուեցաւ:

Պ. Երբ որ այս վէճն երկու կողմէն ալ կ'երկըննար ու կը սաստկանար, յանկարծ Աստուած ամպերուն մէջէն ձայն տուաւ, զբարեկամները յանդիմանեց եւ զՅովը արդարացուց:

Հ. Յովը ի՞նչ վերջ ունեցաւ:

Պ. Այն փորձանքներէն ետեւ Աստուած Յորայ վերստին իւր առողջութիւնն ու յառաջուան հարստութեան կրկինը շնորհեց: Դարձեալ զաւակաց տէր եղաւ եւ թոռանցը թոռունքը տեսաւ. եւ անկէ ետքը 170 տարի ալ ապրելով 288 տարւան մեռաւ:

2. Հոռոթ:

Հ. Բեթղեհէմէն Մովաբու երկիրը գաղթած ընտանիքն ո՞րն է եւ ի՞նչ եղաւ:

Պ. Դատաւորաց ժամանակները (1280—1268) մեծ սովի պատճառաւ՝ Եղիմէլէք անուն Բեթղեհեմացի Հրեայ մը իւր Նոոմին կնոջն ու երկու որդւոցը հետ Մովաբացուոց երկիրը գնաց, եւ հոն մեռաւ. մեռան երկու որդիքն ալ որ այն տեղէն մէյմէկ Մովաբացի հարս

առեր էին: Անկէ ետեւ մտածեց Նոոմին որ որ-
դուցն այրինները հոն թողու եւ ինք իւր հայրե-
նիքը դառնայ. բայց անոնք իրենց սկեսրէն չէին
ուզեր զատուիլ:

Հ. Ո՞վ Հրէաստան եկաւ Նոոմինայ հետ:

Պ. Այրիններէն մէկը հազիւ շատ դժուա-
րութեամբ մնաց իւր երկիրը. իսկ միւսը՝ որ
Հուսի կ'ըսուէր՝ անկարելի եղաւ Նոոմինէն բաժ-
նել. եւ բնակութեամբ եւ ազգաւ եւ կրօնիւ
կ'ուզէր անոր հետ մէկ ըլլալ: Այսպէս երկուքը
միատեղ Բեթղեհէմ եկան: Բայց շատ աղքատ
ըլլալուն՝ Հռութ հնձուած արտերու վրայ
հասկաքաղ պտըտելով (գարւոյ մնացորդները
ժողովելով) իւր եւ սկեսրոջն ապրուստը կը
ճարէր:

Հ. Հռութ ինչպէս հաստատուեցաւ ի Բեթ-
ղեհէմ:

Պ. Բեթղեհէմ քաղաքը՝ Եղիմելէքի ազ-
գականներէն՝ բարի եւ հարուստ մէկը կար Բոոս
անուամբ. երբ որ Հռութ անոր արտերուն վրայ
կը պտըտէր, մարդը Հռութայ ով ըլլալն ու
Նոոմինայ վրայ ինչ սէր ունենալը լսած ըլլալով՝
շատ սիրեց զՀռութ ու մեծարեց. եւ վերջապէս
իրեն կին առաւ այն օտարազգի բայց Աստուծոյ
ժողովրդեան խառնուած այրին, որմէ ծնաւ Ու-
բէդ՝ որ աստուածահօր Գաւթի մարգարէին
պապն է. — եւ ասոր զաւակէն ծնաւ Փրկիչն ի
Բեթղեհէմ:

3. Հիւն օրինաց մարգարէք:

Հ. Ո՞վ եւ ի՞նչ են Հին օրինաց մարգարէները:

Պ. Հին օրինաց Մարգարէներն Աստուծմէ կոչուած եւ սահմանուած անձինք էին՝ որոնց բերնովն Աստուած իւր կամքն ու գաղտնի խորհուրդները մարդկան կը յայտնէր. որ են՝ յանդիմանութիւնք, խրատք, մխիթարութիւնք, եւ ապագայից գուշակութիւնք՝ միշտ քրիստոսի Փրկչին եւ անոր եկեղեցւոյն ակնարկութիւններով:

Հ. Մարգարէներն ամէնքը գրով թողուցած են իրենց եղած յայտնութիւնները:

Պ. Մարգարէներէն ոմանք իրենց աստուածային յայտնութիւնները գրով թողուցած են եւ ոմանք ոչ: Գրաւոր մարգարէից գլուխն է՝ մեծն եւ առաջին եւ օրէնսգիր մարգարէն Մովսէս, որ Նախամարգարէ կ'ըսուի: Երեւելի է նաեւ Գաւիթ թագաւոր մարգարէն իւր սքանչելի Սաղմոսարանաւը: Բայց յատկապէս Մարգարէ-Իի-ն-ըսուած գրքերն ասոնց գրուածքներէն գուրս են:

Հ. Որո՞նք են Մեծ եւ Փոքր ըսուած մարգարէք:

Պ. Գրաւոր մարգարէից մէջ չորսը Մեծ Մարգարէք կը կոչուին՝ իրենց մարգարէական գրութեան մեծութեանն համար. եւ են՝ 1. Եսայի, 2. Երեմիա, 3. Եղեկիէլ եւ 4. Գանիէլ: — Փոքր Մարգարէք կը կոչուին փոքր գրուածք ու-

նեցողները, որ տասուերկու են. 1. Ովսէէ, 2. Յովէլ, 3. Ամովս, 4. Աբդիաս, 5. Յովնան, 6. Միքէ, 7. Նաուուժ, 8. Ամբակուժ, 9. Սոփոնիա, 10. Անգէոս, 11. Զաքարիա եւ 12. Մաղաքիա:

Հ. Կային սուտ մարգարէներ ալ:

Պ. Այո՛, կ'ելլէին ատեն ատեն սուտ մարգարէներ ալ, այսինքն խաբեբայ մարդիկ, որոնք թուլամիտ ժողովրդեան հաճոյանալու եւ իրենց անձնական շահուն համար մարգարէ կը ձեւանային, եւ ճշմարիտ մարգարէից հակառակելով՝ անոնց սպառնալիքն ու գուշակութիւնները սուտ հանել կը ջանային, եւ թագաւորաց ու ժողովրդեան շողոքորթութիւններ ընելով զանոնք Աստուծոյ ճամբէն կը հեռացընէին:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԲԱՐՈՋՈՒԹԵԱՆ
ՍԿՍԻԼԸ

(1 — 30)

Հ. Քրիստոսի գալստեանն ո՞վ եղաւ յառաջ-
ընթաց:

Պ. Վրիստոսի գալստեանն յառաջընթաց
եղաւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, որ ասոր համար
Ս. Յովհ. Կորապետ ալ կ'ըսուի:

Հ. Աստուած ի՞նչ կերպով յայանեց Յովհաննու
ծնունդը:

Պ. Գաբրիէլ հրեշտակն Հրէաստանի
մէջ Զաքարիա անուն սուրբ քահանայի մը ե-
րեւցաւ՝ երբ տաճարին մէջ Աստուծոյ խունկ կը
մատուցանէր, եւ աւետեց որ Եղիսաբեթ իւր
կինը որդի մը պիտ'որ ծնանի, եւ անունն Յով-
հաննէս դրուի. որն որ Հոգւով սրբով պիտ'որ լե-
ցուի եւ անհաւատներն Աստուծոյ սուրբ ժողո-
վուրդ պիտ'որ պատրաստէ:

Հ. Զաքարիա այս աւետիսին հաւատաց:

Պ. Չաքարիա այս աւետիսին չհաւատաց,
որովհետեւ ինք եւ իւր կնիկը ծերացեր էին. եւ
չհաւատալուն համար անմիջապէս պատժուեցաւ

Համր եղաւ, եւ այնպէս մնաց՝ մինչեւ որ Յով-
Հաննէս ծնաւ:

Հ. Զաքարիայի լեզուն երբ բացուեցաւ:

Պ. Եղիսաբէթի ատենը գալով մանուկը
ծնաւ: Ազգականներն իրեն ուրախակից ըլլալու
եկան, եւ կ'ուզէին որ հօրն անունը դրուի
տղուն. իսկ մայրը հրեշտակին խօսքին համաձայն
Յովհաննէս դրուի կ'ըսէր: Երբ որ անոնք դէմ
կը դնէին, հօրը հարցուցին: Զաքարիա տախ-
տակ մ'առաւ ու վրան գրեց թէ Տղուն անունը
Յովհաննէս է: Ասոր վրայ մէկէն լեզուն բացուե-
լով՝ Հոգւով սրբով լեցուեցաւ:

Հ. Գաբրիէլ հրեշտակն Աստուածամայրութեան
աւետիսն որո՞ւն բերաւ:

Պ. Գաբրիէլ հրեշտակը՝ Զաքարիայի
տեսիլքէն վեց ամիս ետքը՝ Նազարէթ քաղաքին
մէջ Մարիամ անուն կուսի մ'երեւցաւ, եւ
Ուրբի լեր՝ Բեթլեեմ, (կամ լճ շնորհօք,) Տէր ընդ
Կեղ ըսելով զինքը բարեւեց, եւ իմացուց որ
որդի մը պիտ'որ ծնանի եւ անունը Յիսուս
(Փրկիչ) պիտ'որ դնէ: Մարիամ իսկզբան շատ
այլայլեցաւ, բայց երբ որ հրեշտակէն իմացաւ
թէ Հոգւոյն սրբոյ զօրութեամբն այս բանս
պիտ'որ կատարուի, եւ թէ Եղիսաբէթ իւր ազ-
գականն ալ յղի է, հաւանեցաւ Ահաւասիկ կամ
աղախին Տեառն ըսելով, եւ անմիջապէս Որդին Աս-
տուծոյ իւր ծոցին մէջ մարմին առաւ:

Հ. Մարիամ աւետուելէն ետեւ ինչ ըրաւ :

Պ. Մարիամ աւետուելէն ետեւ ուրա-
խութեամբ լեցուած ելաւ Եղիսաբէթի գնաց
ղինքը բարեմաղթելու համար: Մարեմայ այցե-
լութեամբն Եղիսաբէթ Հոգւով սրբով լեցուե-
ցաւ, սուրբ Յովհաննէս արգանդին մէջ սրբուե-
ցաւ: Մարիամ այս առթիւ Մեծացոյցէ սբան-
չելի օրհնութիւնն երգեց, եւ երեք ամիս հոն
կենալէն ետեւ իւր տունը դարձաւ:

Հ. Մարիամ ո՞ւր եւ ինչպէս ծնաւ զՅիսուս :

Պ. Մարիամ զՅիսուս Բեթղեհէմ քաղ-
քին մէջ ծնաւ: Աւգոստոս Հռոմայեցոց կայսրը
հրաման հանեց, որ իւր հպատակներուն ամենքն
ալ իրենց բուն քաղաքը գրի անցուին: Այս
պատճառաւ Յովսէփ ու Մարիամ Բեթղեհէմ
գացին, վասն զի Դաւթի թագաւորական տնէն
էին: Բեթղեհէմի բոլոր իջեւանները օտարական-
ներով լեցուն էին, ուստի ստիպուեցան ախոռի
մը մէջ քաշուիլ: Եւ հոն ծնաւ Մարիամ զմա-
նուկն Յիսուս:

Հ. Յիսուսի ծնունդն որո՞նց յայտնուեցաւ եւ
որո՞նք ձեռքով:

Պ. Յիսուսի ծնունդը գիշերանց հրեշտակ
մը հովիւներուն յայտնեց, որոնք հոն մօտ տեղ
իրենց հօտերուն պահպանութիւն կ'ընէին: Ասոնք
մէկէն զարհուրեցան, բայց հրեշտակէն քաջա-
լերուած՝ որ իրենց կ'աւետէր թէ Բեթղեհէմ
ձեղի Փրկիչ ծնաւ, եւ հրեշտակաց բազմութիւն

մ'ալ երեւնալով, որ Փարսի Բարձրաւոր Աստուծոյ
երգելով զԱստուած կ'որհնէին, անմիջապէս
եւան այրն եկան. հոն տեսան զՅովսէփ եւ
զՄարիամ, եւ զՅիսուս մտրոյն մէջ խանձարրած
գտան, եւ անոր երկրպագութիւն ըրին:

Հ. Մոգերն ուստի շարժեալ Երուսաղէմ եկան.
Հերովդէս ինչ ըրաւ:

Պ. Մոգերն արեւելք արտաքոյ կարգի
աստղ մը տեսնելով իմացան որ Հրէից նոր թա-
գաւոր մը ծնած է, ուստի եւան Երուսաղէմ
եկան ու զինքը կը փնտռէին որ երկրպագու-
թիւն ընեն: Հերովդէս այս բանս լսելով՝ շատ
այլայլեցաւ, վախնալով որ իւր թագաւորու-
թիւնը ձեռքէն երթայ. ուստի քահանայա-
պետներէն ու դպիրներէն իմանալով թէ ուր
պիտի ծնանի Մեսիան, մոգերը գաղտուկ կան-
չեց եւ զիրենք Բեթղէմ հասնելով խորհեց որ երթան
ստուգեն, եւ եթէ գտնեն՝ իրեն ալ իմաց տան
որ ինքն ալ երթայ անոր երկրպագութիւն ընէ:

Հ. Մոգերը նորածին թագաւորին տեղն ինչպէս
գտան եւ ինչ ըրին:

Պ. Մոգերը ճամբայ եւան, եւ նոյն աստղը
որ աչքէ կորուսեր էին՝ նորէն իրենց առաջնոր-
դութիւն ըրաւ, եւ Յիսուսի ծնած պրին վրայ
եկաւ կեցաւ: Ներս մտան անոր երկրպագութիւն
ըրին, եւ ոսկի, կնդրոսի ու զոսոս ընծայ տուին:
Բայց տեսլեան մէջ Աստուծոյ պատուէր առնե-

լով, առանց Հերովդէսին դառնալու՝ ուրիշ ճամբով տեղերնին դարձան:

Հ. Յիսուս 40 օրուան որ եղաւ՝ ծնողքն ինչ ըրին: Ո՞վ են Սիմէոն եւ Աննա:

Պ. Յիսուս 40 օրուան որ եղաւ՝ սուրբ կոյսն ըստ օրինաց Մովսէսի՝ իւր որդին տաճար տարաւ եւ զոյգ մը տատրակով Աստուծոյ ընծայեց: Սիմէոն ծերունին՝ որուն Հոգին սուրբ խոստացած էր որ պիտի չմեռնի մինչեւ որ զՓրկիչը տեսնէ, անոնց դիմացն ելաւ, ու մանուկ Յիսուսը գիրկն առաւ եւ Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ որ մարմնաւոր աչօք զՓրկիչը տեսնելու արժանի եղաւ: Նոյնպէս Աննա կին մարգարէն ալ տաճարը գտնուելով՝ զՅիսուս տեսնելուն վրայ շատ ուրախացաւ եւ Աստուծոյ փառք տուաւ:

Հ. Հերովդէս ինչ ըրաւ երբ որ մոգերը չդարձան:

Պ. Հերովդէս փուճ՝ տեղ մոգերուն դառնալուն սպասելէն ետեւ, երբ որ տեսաւ թէ խաբուեցաւ՝ խիստ բարկացաւ, եւ շատ մը զօրք խաւրեց, Բեթղեհէմ եւ անոր սահմաններն որչափ որ երկու տարւընէ վար տղայ կար՝ բոլորն ալ սպաննել տուաւ, կարծելով որ անոնց հետ նաեւ նորածին թագաւորը՝ մանուկ Յիսուսն ալ՝ կը սպաննուի:

Հ. Յիսուս ինչպէս Հերովդի կոտորածէն ազատեցաւ:

Պ. Հրեշտակ մը գիշերը Յովսեփայ քնոյն մէջ վտանգն անոր իմացուց, եւ հրամայեց որ զՅիսուս եւ զՄարիամ առնու Եգիպտոս փախչի:

Հ. Յովսեփ Յիսուսի ու Մարեմայ հետ Եգիպտոսէն էրբ դարձաւ:

Պ. Յովսեփ՝ Հերովդի մեռնելէն ետքը՝ դարձեալ հրեշտակին հրամանաւը Նազարէթ դարձաւ ու հոն բնակեցաւ:

Հ. Յիսուս մանուկն էրբ կորսուեցաւ:

Պ. Յիսուս էրբ որ 12 տարւան էր՝ ծնողացը հետ Ջատկի տօնին Երուսաղէմ՝ գնաց, եւ անոնց ետ դարձած ատեն ինք հոն մնաց: Մարիամ եւ Յովսեփ ի սկզբան կարծելով թէ միւս ճամբորդներուն հետն է, շատ հոգ չէին ընէր, բայց օրուան մը ճամբայ ընելէն ետեւ՝ էրբ զինքն անոնց մէջ չգտան, շփոթած՝ Երուսաղէմ դարձան:

Հ. Յիսուս մանուկն ո՞ւր գտնուեցաւ:

Պ. Յովսեփ ու Մարիամ զՅիսուս, Երուսաղէմի մէջ երեք օր փնտռելէն ետքը՝ վերջապէս տաճարին մէջ գտան որ դպրաց ու վարդապետաց հետ նստած՝ խօսքերուն միտ կը դնէր եւ հարցումներ կ'ընէր, այնպէս որ ամէնն ալ անոր իմաստութեանը վրայ կը զարմանային:

Հ. Յիսուս Նազարէթ դառնալէն մինչեւ իւր երեսներորդ տարին ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս Նազարէթ դառնալէն մինչեւ իւր երեսներորդ տարին հօրը մօրը հնազանդ էր, եւ իմաստութեամբ ու շնորհօք կ'աճէր:

Գ Լ Ո Ի Խ Բ .

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԵԱՆ ՍԿՍԵԼԷՆ ՄԻՆՁԵՒ
ՉԱՐՉԱՐՈՒԻԼՆ ՈՒ ՄԵՌՆԻԼԸ

(30 — 33)

Հ. Յովհաննէս Մկրտիչ քարոզութենէ յառաջ
նւր էր եւ ինչպէս կ'ապրէր:

Պ. Յովհաննէս Մկրտիչ իւր քարոզու-
թիւնը չսկսած՝ անապատի մէջ կը բնակէր,
ուր խիստ կեանք մը կ'անցընէր. իւր զգեստը
ուղտի մազէ էր, եւ կերակուրը՝ մարախ ու վայ-
րենի մեղր:

Հ. Յովհաննէս ո՞ւր եւ ինչ կը քարոզէր:

Պ. Յովհաննէս Յորդանան գետին քով
կը քարոզէր որ ապաշխարեն, վասնզի, կ'ըսէր,
Աստուծոյ արքայութիւնը մօտեցած է: — Ժո-
ղովուրդն անոր վրայ այնպէս մեծ համարում
ունէր, որ զինքը Մեսիա կը կարծէր: Բայց Յով-
հաննէս յայտնապէս ըսաւ անոնց թէ ինք Մե-
սիան չէ, եւ ոչ ալ արժանի է անոր կօշկացը
կապերը քակելու:

Հ. Յիսուս ո՞ւր եւ որմէ՞ մկրտուեցաւ:

Պ. Յիսուս Յորդանան գետին մէջ մկրտ-
ուեցաւ Յովհաննէս Մկրտչէն:

Հ. Յիսուսի մկրտուելու ատեն ինչ պատահեցաւ:

Պ. Յիսուսի մկրտուելու ատեն երկինք
բացուեցաւ, եւ Հոգին սուրբ աղաւնակերպ վրան

իջաւ. նոյն ատեն երկնքէն ձայն մ'ալ եկաւ որ կ'ըսէր. Գա է իմ սիրելի Արդիս որ ինձի հաճոյ է:

Հ. Յիսուս մկրտուելէն ետքն ո՞ւր գնաց եւ ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս մկրտուելէն ետքն անապատ գնաց, եւ հոն 40 օր ու 40 գիշեր խիստ պահք պահեց, ո՛չ կերաւ եւ ո՛չ խմեց:

Հ. Յիսուս ինչպէս փորձուեցաւ սատանայէն:

Պ. Յիսուս երեք կերպով փորձուեցաւ սատանայէն: Նախ որհրաման-իւնամբ. որովհետեւ Յիսուս 40 օր պահք պահելէն մարմինը շատ տկարացած էր՝ սատանան անոր քովը մօտեցաւ ու զինքը փորձեց ըսելով որ քարերը հացի փոխէ: Երկրորդ անպարծո-իւնամբ, ըսելով որ տաճարին աշտարակէն ինք զինքը վար նետէ, որ մարդիկ ողջ մնալուն զարմանան: Երրորդ ընչ-անիո-իւնամբ, խոստանալով անոր աշխարհիս բոլոր հարստութիւնը, եթէ իրեն (սատանային) երկրպագութիւն ընէ:

Հ. Յիսուս այս փորձութեանց ինչպէս յաղթեց:

Պ. Յիսուս այս փորձութեանց յաղթեց՝ Ս. Գրոց այլեւայլ խօսքերը յառաջ բերելով, եւ վերջապէս զսատանան քովէն վառնտելով: — Նոյն ատեն հրեշտակներն եկան եւ իրեն ծառայեցին:

Հ. Յիսուսի առաջին աշակերտներն որո՞նք էին:

Պ. Յիսուսի առաջին աշակերտներն էին Անդրէաս ու Յովհաննէս, որոնց վրայ աւելցան Սիմոն Պետրոս, Փիլիպպոս եւ Նաթանայէլ (Բարթոլղիմէոս):

Հ. Յիսուս իւր առաջին հրաշքն ուր գործեց:

Պ. Յիսուս իւր առաջին հրաշքը Գալիլեայի կանաքաղաքը գործեց հարսնիքի մէջ, ուր գինին պակսելուն՝ Աստուածամօր միջնորդելովը Յիսուս հոն վեց թակոյկ ջրով լեցնել տուաւ, եւ հրամայեց որ տաճարապետին տանին, որն որ ճաշակեց տեսաւ որ ջուրը գինւոյ փոխուեր է:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Ա .

Քրիստոսի քարոզութեան առաջին տարին եւ
առաջին զատիկը:

Հ. Յիսուս առաջին անգամ հրապարակաւ ինչ
բրաւ:

Պ. Յիսուս առաջին անգամ՝ զատիկի տօնին Երուսաղեմի տաճարը գնաց. հոն լուսնայափոխներն ու (զոհի համար) կենդանի ծախողները տեսնելով՝ սուրբ բարկութեամբ լցուած՝ չուանէ խարաղան մը շինեց, եւ զիրենք անկէ դուրս վաճառեց, ըսելով թէ իմ Հօրս տունը վաճառատեղի չէ:

Հ. Յիսուսի այս գործը Հրէից ինչպէս երեւցաւ:

Պ. Յիսուսի այս գործը Հրէից գլխաւոր-

ներուն ու քահանայից մեծ զարմանք պատճառեց, եւ սկսան հարցընել՝ թէ Այդ իշխանութիւնն ունենալդ ի՞նչ նշանով կրնաս ցուցընել։ — Ասոնցմէ մէկն էր նաեւ Նիկողեմոս անուն հրեայ իշխան մը, որ գիշեր ատեն Յիսուսի եկաւ աղաչեց որ իւր վարդապետութիւններն իրեն սորվեցընէ։

Հ. Յիսուս Նիկողեմոսի գլխաւորաբար ի՞նչ սորվեցուց։

Պ. Յիսուս Նիկողեմոսի գլխաւորաբար սորվեցուց, որ արքայութիւն մտնելու համար պէտք է մկրտուիլ. երկրորդ՝ թէ ինք զմարդիկ փրկելու համար աշխարհ եկած է. երրորդ՝ թէ պէտք է իւր աստուածութեանը հաւատալ։

Հ. Յիսուս Երուսաղեմէն Նազարէթ դարձած ատեն Սամարացի կնոջ հետ ի՞նչ խօսեցաւ։

Պ. Յիսուս Երուսաղեմէն Նազարէթ դարձած ատեն յոգնելով ջրհորի մը քով նստաւ։ Հոն Սամարացի կնիկ մը ջուր առնելու որ եկաւ, Յիսուս իրմէ ջուր ուզեց, եւ սկսաւ վարդապետել՝ թէ ինչպէս որ այս ջուրը մարմնոյ ծարաւը կ'անցընէ, նոյնպէս իւր աստուածային վարդապետութիւնը մարդու հոգւոյն ծարաւը կը մարէ. եւ ով որ իւր վարդապետութիւնները կ'ընդունի, երջանիկ է թէ՛ այս աշխարհիս մէջ ու թէ՛ անդիի աշխարհք։ Պարձեալ սորվեցուց, որ Աստուծոյ երկրպագութիւն պէտք է ընել

հոգւով ու ճշմարտութեամբ, եւ վերջապէս
ինք զինքը յայտնեց որ Մեսիան է:

Հ. Սամարացի կնիկն ասոնք լսելուն ինչ ըրաւ:

Պ. Սամարացի կնիկն ասոնք լսելուն պէս
քաղաք վազեց մարդիկները կանչելու համար,
որ եկան ու Յիսուս իրենց քաղաքը հրաւիրե-
ցին: Յիսուս գնաց եւ երկու օր իրենց քով
կեցաւ, եւ իւր քարոզութեամբն անոնց մէջէն
շատերը դարձուց:

Հ. Յիսուս Սամարիայէն ուր գնաց եւ ինչ
գործեց:

Պ. Յիսուս Սամարիայէն կանա դարձաւ,
եւ հոն թագաւորագնի մ'որդին ծանր հիւան-
դութենէ բժշկելէն ետեւ, գնաց կափառնաում
եւ հոն բնակեցաւ: Օր մը Յիսուս Գեննեսարե-
թայ ծովակին քովերը պտըտած ատեն՝ զՍիմոն
Պետրոս եւ զԱնդրէաս, ու Զբեբդէոսի երկու
որդիքը՝ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս, որ ձուկ
կորսային, կանչեց որ իւր ետեւէն դան. անոնք
սիրով ամէն բան թողուցին եւ աշակերտ եղան:

Հ. Նոյն ատեն ուրիշ ինչ պատահեցաւ:

Պ. Նոյն ատեն շատ բազմութիւն ժող-
վուելով՝ Յիսուս Պետրոսի նաւը մտած՝ ցամա-
քէն քիչ մը բացուեցաւ, ու նաւին մէջէն կը
քարոզէր: Լմըննալէն ետեւ Պետրոսի ըսաւ որ
նաւն աւելի բացը տանի եւ ուռկանը ծով նե-
տէ: Պետրոս հնազանդելով անբաւ ձկանց որս

մ'ըրաւ: Ասկէ ետքը Յիսուս իրենց հետ կա-
փառնաում մտաւ եւ հոն դիւահար մը բժշկե-
լէն ետեւ՝ Պետրոսի տունը գնաց, անոր զոքան-
չը ջերմէն ազատեց:

Հ. Յիսուս կափառնաում եղած ատեն՝ ուրիշ
ինչ պատահեցաւ:

Պ. Յիսուս կափառնաում եղած ատեն
միշտ հրաշագործութիւններ ընելով՝ ժողովուր-
դը քովէն չէր հեռանար: Անգամ մ'անոնցմէ
քիչ մը հեռանալ ուզելով՝ աշակերտաց հետ
նաւ մտաւ, դիմաց անցնելու համար: Կէս ճամ-
բան սաստիկ ալէկոծութիւն մ'ելաւ, եւ Յիսուս
աշակերտաց արթնցընելովը քնէն ելաւ եւ ա-
նոնց թերահաւատութիւնը յանդիմանելէն ե-
տեւ՝ ծովուն ու հովին սաստեց, եւ մէկէն խա-
ղաղցաւ:

Հ. Երկու Գերգեսացի դիւահարներն ինչպէս
բժշկուեցան:

Պ. Յիսուս կափառնաումի դիմացը Գեր-
գեսացւոց երկիրն անցաւ. հոն գերեզմաններու
մէջ բնակող երկու դիւահարաց պատահեցաւ:
Գեւերը կ'աղաչէին որ զիրենք չտանջէ, եւ Յի-
սուսէն խնդրեցին որ հոն մօտ գտնուող խողե-
րուն մէջ մտնեն: Յիսուս հրաման տալուն պէս՝
խողերը դիւահարեցան ու ծով նետուելով խըղ-
դուեցան, որով եւ այսահարները բժշկուեցան:

Հ. Յիսուս կափառնաումի անդամալոյծն ինչպէս
բժշկեց:

Պ. Յիսուս կափառնաում դառնալուն՝ բազմութիւնը քովը ժողովուեցաւ. նոյն ատեն չորս հոգի անդամալոյծ մը շարկած բերին բժշկելու համար, եւ Յիսուսի կեցած տեղը չկրնալով խօթել՝ տան առաստաղը քակեցին եւ անդամալոյծն անկէ վար իջուցին: Յիսուս անոնց հաւատքը տեսնելով անդամալուծին ըսաւ. Մեղքդ թողուի: Փարիսեցիք այս խօսքը հայհոյութիւն կարծեցին. Աստուծմէ զատ ո՞վ կրնայ մեղք թողուլ կ'ըսէին: Յիսուս մեղաց թողութիւն տալու իշխանութիւնը ցուցընելու համար՝ դարձաւ անդամալուծին ըսաւ որ ելէ անկողինն առնու երթայ: Անդամալոյծն այնպէս ըրաւ, Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալով: Հոն կեցողներն աս տեսնելուն՝ ապշած մնացին, եւ իրենք ալ Աստուծոյ փառք կու տային:

Հ. Մատթէոս մաքսաւորն ինչպէս աշակերտութեան կանչուեցաւ:

Պ. Յիսուս կափառնաումէն Երուսաղէմ չգացած՝ դարձեալ Գալիլեայի ծովեզերքը գնաց, եւ հոն Մատթէոս (Ղեւի Ալփեայ) մաքսաւորն աշակերտութեան կանչեց: Մատթէոս շուտ մը գործն ու տեղը թողուց Յիսուսի ետեւէն գնաց. եւ շնորհակալութեան համար զՅիսուս կերակրոյ հրաւիրեց իւր ուրիշ մաքսաւոր բարեկամացը հետ: Փարիսեցիք զՅիսուս այս հրաւերն ընդունելուն համար սկսան բամբասել, թէ

մեղաւորաց հետ կը նստի կ'ելլէ. բայց Յիսուս կարճ խօսքով զիրենք պապանձեցուց:

Հ. Յիսուս Յայրոսի աղջկանն եւ երկու կոյրերուն ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս Յայրոս անունով ժողովրդապետի մը տունը գնաց, եւ անոր մեռած աղջիկն ողջնցուց: Իսկ Գալիլեայի ծովեզերքէն ետ դառնալու ատեն երկու կոյր ետեւէն կու գային ու կը կանչէին, Յիսուս որդի Գաւթի, ողորմէ մեզի: Յիսուս ձեռուրներն անոնց աչուրներուն վրայ դրաւ ու բացուեցան: — Ետքը կափառնաուսմէն ելաւ Նազարէթ իւր գաւառն եկաւ, եւ շաբաթ օրերը ժողովրդանոցին մէջ կը վարդապետէր:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ժ Բ •

Քրիստոսի քարոզոսթեան երկրորդ տարին եւ երկրորդ զատիկը:

Հ. Յիսուս ինչ առթով Երուսաղէմ գնաց, եւ հոն ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս զատկի տօնին պատճառաւ Երուսաղէմ գնաց, եւ Պրոբատիկէ ըսուած աւազանին քով 38 տարիէ ի վեր պառկած հիւանդ մ'առողջացուց: Այս բժշկութիւնն ըրած օրը շաբաթ օր էր: Փարիսեցիք եւ այն Հրեայք որ Յիսուսի դէմ էին, այս դէպքը, եւ ուրիշ շաբաթ օր մարդու մը գօսացած ձեռքին բժշկուելը տեսնելով՝ շատ կատաղեցան ու խորհուրդ

ըրին թէ ինչպէս զինքը մեռցընեն: Իսկ Յիսուս անոնց միտքն իմանալով՝ Գալիլեայի ծովուն քովերը գնաց:

Հ. Յիսուս իւր առաքեալներն երբ ընտրեց:

Պ. Յիսուս օր մը լեռան վրայ ելաւ, բոլոր գիշերն աղօթք ըրաւ. եւ առտու ըլլալուն պէս իւր աշակերտներուն մէջէն ոմանք քովը կանչելով՝ անոնցմէ 12 հոգի զատեց, զորոնք Առաքեալ անուանեց:

Հ. Առաքելոց անուններն ինչ են:

Պ. Տասուերկու Առաքելոց անուններն են. 1. Սիմոն Պետրոս, 2. անոր եղբայրն Անդրէաս, 3. Յակոբոս Մեծ՝ Զբբեդեայ որդին, 4. անոր եղբայրն Յովհաննէս, 5. Փիլիպպոս, 6. Բարթողիմէոս, 7. Թովմաս, 8. Մատթէոս, 9. Յակոբոս Փոքր, 10. Սիմոն կանանացի, 11. Թադէոս (կամ Յուդա Յակոբայ), 12. Յուդա Իսկարիովտացի:

Հ. Յիսուսի վարդապետութեանց մէջէն ո՞րն է երեւելին:

Պ. Յիսուսի վարդապետութեանց մէջ նշանաւոր է Լեւան վարդապետութիւնը ըսուածը, զորն որ լեռան մը վրայ ըրաւ ուր շատ ժողովուրդ կար: Այս վարդապետութեան մէջ ութ երանութենէն զատ՝ ասոնք ալ սորվեցուց, թէ ճշմարիտ երջանկութիւնը սրտի մաքրութեան վրայ կը կայանայ. թէ Պէտք ենք՝ նաեւ

մեր թշնամիները սիրել, եւ զմեզ հալածողներուն բարիք ընել. թէ Մեր ընկերին մեզի ըրած չարիքին դիմաց՝ բարիք պէտք ենք ընել. թէ Պէտք ենք ամէն բանէ յառաջ՝ Աստուծոյ արքայութիւնը խնդրել, մնացած հարկաւոր բաները մեզի կը տրուին:

Հ. Յիսուս լեռնէն վար իջած ատեն ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Յիսուս լեռնէն վար իջած ատեն բուրոտ մ'եկաւ, իրմէ բժշկութիւն խնդրեց. Յիսուս ձեռքը վրան երկնցընելուն պէս բժշկուեցաւ:

Հ. Յիսուս հարիւրապետին ծառան ի՞նչպէս բժշկեց:

Պ. Յիսուս երբ որ կափառնաում եկաւ, Հրեայք հարիւրապետի մը կողմանէ եկան աղաչեցին, որ գայ անոր հիւանդ ծառան բժշկէ: Յիսուս յանձն առաւ եւ իրենց հետ գնաց. բայց հարիւրապետը մարդ խաւրեց անոր ըսել տալով, թէ Տէր չեմ արժանի այդպիսի հիւր մը տունս ընդունելու, միայն խօսք մ'ըսէ ու ծառաս կը բժշկուի: Յիսուս անոր հաւատքին ու խոնարհութեան վրայ շատ զարմացաւ, եւ ծառային առողջութիւն պարգեւեց:

Հ. Յիսուս Նային քաղաքն ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս կափառնաումէն Գալիլեայի Նային քաղաքն եկաւ, եւ հոն այրի կնոջ մը մե-

աւած մէկհատիկ որդւոյն դագաղին դպչելով
մեռելն ողջնցուց:

Հ. Սիմոնի տան մէջ մեղաւոր կնոջ ինչ պատու-
հեցաւ:

Պ. Սիմոն անուն Փարիսեցի մը զՅիսուս
կերակրոյ հրաւիրեց. եւ Յիսուս յանձն առաւ:
Քաղքին մէջ մեղաւոր կին մը կար, որ Յիսուսի
հոն ըլլալը լսելով, շիշ մ'ազնիւ եղ առած
գնաց Յիսուսի ոտքն ինկաւ, սկսաւ մեղքերուն
վրայ լալ, ու արտասունքովն անոր ոտքերը կը
թրջէր, մազերովը կը չորցընէր, ետքը կը պագ-
նէր ու եղով կ'օծէր: Յիսուս անոր զղջումն ու
մեծ սէրը տեսնելով մեղքերուն թողութիւն
տուաւ:

Հ. Յիսուսի հրաշագործութեանց համար ինչ
կ'ըսէին Փարիսեցիք:

Պ. Անգամ մ'որ դարձեալ Յիսուսի քով
շատ բազմութիւն ժողովուած էր, իրեն կոյր ու
համր դիւահար մը բերին. երբ որ զանիկայ ալ
բժշկեց ու դիւահարն սկսաւ տեսնել ու խօսիլ,
Փարիսեցիք սկսան ըսել թէ Սատանային (դիւաց
իշխանին) զօրութեամբն զգեւերը կը հալածէ:
Յիսուս այն անիրաւ խօսքին հայհոյութիւն ը-
լլալը ցուցուց, եւ այս առթով ժողովրդեան օգ-
տակար խօսակցութիւն մ'ըրաւ ու սորվեցուց
թէ Հոգւոյն սրբոյ դէմ խօսիլն ինչ մեծ մեղք է:
Նոյնպէս իւր երեքօրեայ յարութիւնը Յովնանու
պատմութեամբն անոնց հասկըցուց: Գարձեալ՝

ապաշխարելէն ետքը նորէն առաջին չար ճամբան դառնալուն ինչչափ չար ըլլալն օրինակաւ մ'իմացուց:

Հ. Այս խօսակցութեան ատեն ինչ պատահեցաւ:

Պ. Ասոնք խօսած ատեն մայրն ու եղբարքը (ազգականները) դուրսը կեցած՝ զինքը կ'ուզէին: Յիսուս անոնց յայտնեց որ իւր երկնաւոր Հօրը կամքը կատարողներն են իրեն մայր եւ քոյր եւ եղբայր: — Նոյն օրը տնէն ելաւ ծովուն քով գնաց եւ հոն կը վարդապետէր. բայց տեսնելով որ բազմութիւնը կը շատնայ, նաւ մտաւ ու անկէ սկսաւ ժողովրդեան առականեր խօսիլ:

Հ. Ինչ են այս առակաները:

Պ. Այս առականերն են՝ Սերմանացանին առակը, որով ցուցուց թէ ինչպէս պէտք է Աստուծոյ խօսքը լսել ու պահել: Ագարակին առակը, որով երկնից արքայութիւնը (եկեղեցին) անոնց նկարեց: Գարձեալ նոյն արքայութիւնը նմանցուց մանանխոյ հասի, մարգարտի, խմորոյ, ծովը ձգուած ուսկանի՝ որուն մէջ ամէն տեսակ ձուկ կ'իյնայ, սերման՝ որ գիշեր ցորեկ ինք իրմէն կ'աճի կը հասնի:

Հ. Յովհաննէս Մկրտիչ ինչո՞ւ բանտարկուեցաւ եւ գլխատուեցաւ:

Պ. Յովհաննէս Մկրտիչ խստիւ կը խրատէր զՀերովդէս Անտիպպաս, որն որ անկէ մեծապէս կ'ակնածէր ու կը վախնար: Բայց երբ

վերջին անգամ անարժան ամուսնութեանն համար համարձակ յանդիմանուեցաւ, Հերովդէս բանտարկել տուաւ զՅովհաննէս: Հերովդիս անղգամ կինն որ ռիս պահած էր սրբոյն, մեծ խնջոյքի մը ատեն Հերովդի աղջկանը ձեռօք խնդրել տուաւ որ անոր գլուխը հոն սեղանի վրայ բերուի: Հերովդէս՝ թէպէտ շատ ցաւով՝ բայց աղջկան որեւիցէ խնդրածը կատարելու երդուած ըլլալուն համար՝ անմիջապէս զՅովհաննէս գլխատել ու գլուխը բերել տուաւ: — Յովհաննու աշակերտներն անոր մարմինը թաղեցին, եւ եկան Յիսուսի պատմեցին:

Հ. Յիսուս ասկէ ետքն ո՛ր գնաց եւ ի՞նչ կ'ընէր:

Պ. Յիսուս ասկէ ետքը քաղաքներն ու գեղերը պտրտելով, Աստուծոյ արքայութիւնը կը քարոզէր: Տասուերկու առաքեալներէն զատ՝ հետը քանի մը բարեպաշտ կանայք ալ կ'երթային, զորոնք Յիսուս զանազան հիւանդութիւններէ ազատած էր:

Հ. Յիսուս առաքեալներն ե՛րբ եւ ի՞նչպէս քարոզէ թեան խաւրից:

Պ. Ա՛յլ որ Յիսուս տեսաւ ժողովուրդը, վրանին խղճաց որ առանց հոյութի մնացած ոչխարներու պէս ցրուեր են: Ուստի առաքեալները կանչեց, իրենց իշխանութիւն տուաւ որ երթան քար ողեն, հիւանդները բժշկեն, դիւահարները լուսանային ձեռքէն ազատեն. շատ մը

խրատներ ալ տալէն ետքն երկու երկու
խաւրեց:

Հ. Յիսուս ինչ առթով հացն առաջին անգամ
շատցուց:

Պ. Յիսուս օր մը քարոզելով ու բժշկու-
թիւններ ընելով իրիկուն եղաւ, բայց ինք
չուզեց ժողովուրդն անօթի տուն խաւրել: Հոն
տղու մը քով հինգ հաց ու երկու ձուկ կար.
Յիսուս հացն ու ձուկն օրհնեց, շատցուց եւ
զամէնքը կշտացուց, որ 5 հազար հոգի էին կրն-
կտիքն ու տղաքը չհամրելով. եւ 12 կողով հացի
կտորւանք աւելցաւ: Ժողովուրդն աս որ տեսաւ,
սա է ճշմարիտ մարգարէն ըսելով ուզեց զՅի-
սուս թագաւոր ընել: Բայց Յիսուս աճապարեց
առաքեալները նաւ դրաւ ճամբեց, զժողովուրդն
արձակեց, եւ ինք լեռն ելաւ աղօթելու:

Հ. Գիշերն ինչ պատահեցաւ:

Պ. Այն գիշերն առաքեալները ծովուն
մէջ ահագին այէկոծութեան բռնուելով, Յի-
սուս լեռնէն իջաւ ու ջրերուն վրայէն քալելով
իրենց կու գար: Առաքեալք ի սկզբան առե-
րեւոյթ տեսիլք մը կարծեցին, եւ վախերնէն
սկսան պոռալ. բայց Յիսուս սիրտ տուաւ անոնց,
եւ ինք ըլլալն իմացուց: Աս որ տեսաւ Պետրոս՝
հրաման առաւ Յիսուսէն որ ինքն ալ քալելով
ծովուն վրայէն անոր քովը գայ. սակայն ջրերուն
վրայ քալած ատեն հովին սաստկութենէն եւ

ընկղմելու վտանգէն սարսափած՝ Յիսուսի աղա-
ղակեց: Յիսուս անոր ձեռքէն բռնեց ու մէկ-
տեղ նաւ մտան. հովը դադրեցաւ, եւ յանկարծ
կափառնաում հասան:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ճ Գ .

Քրիստոսի քարոզութեան երրորդ տարին եւ
երրորդ զատիկը:

Հ. Յիսուս ինչ առթով մեղաց էութիւնը
վարդապետեց:

Պ. Յիսուս կափառնաումէն զատիկի տօնին
պատճառաւ Երուսաղէմ գնաց: Հոն Փարիսեցի-
ներէն ամբաստանութիւն լսեց առաքելոց վրայ՝
թէ առանց ձեռք լուալու հաց կ'ուտեն: Յիսուս
անոնց աւելորդապաշտութիւնն յանդիմանելով՝
սորվեցուց որ միայն սրտէն ելած պղծութիւնն
ու չարութիւններն են որ զմարդ կը պղծեն:

Հ. Յիսուս քանանացի կնոջ ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս Տիւրոսի ու Սիդոնի կողմերը՝
քանանացի կնոջ մ'աղաչանքին հետ անոր խո-
նարհութիւնն ու մեծ վստահութիւնը տեսնելով՝
այսահար աղջիկը սատանային ձեռքէն ազատեց:

Հ. Յիսուս Տիւրոսէն ո՞ւր գնաց, եւ ինչէ՞ր
գործեց:

Պ. Յիսուս Տիւրոսէն Գալիլեայի ծովուն
քովերը գնաց, եւ հոն խուլ ու համբ մարդ մը
բժշկեց: Գարձեալ լեռան վրայ իւր քովը ժող-

վուած բազմութեան մէջէն կաղերը, կոյրերն ու ամէն տեսակ հիւանդները բժշկեց:

Հ. Երկրորդ անգամ ինչպէս ժողովուրդը կշտացուց, եւ ուրիշ ինչ հրաշք գործեց:

Պ. Օր մը ուշ ատեն բազմութիւնն անօթի արձակել չուզելով՝ երկրորդ անգամ եօթը հացով ու քանի մը ձուկով 4 հազար հոգի կերակրեց, կնկաիքն ու տղաքն չհաշուելով: Ամէնքը կերան կշտացան եւ 7 զամբիղ հացի մնացորդ աւելցուցին: — Ժողովուրդն արձակելէն ետեւ աշակերտաց հետ նաւ մտաւ ու Գաղմանունեայ կողմերը գնաց: Հոն առջեւը կոյր մը բերին, որուն աչքերուն թուք քսելով եւ ձեռքը վրան գնելով բացաւ, ու պատուիրեց որ մէկուն չպատմէ:

Հ. Յիսուս զով իւր եկեղեցւոյն վէճ գրաւ:

Պ. Յիսուս Աեսարեայ Փիլիպպեայ կողմերը գալով՝ հոն հարցուց առաքելոց թէ իրենք զով կը կարծեն զինքը: Պետրոս անոր քիստոս եւ Որդի Աստուծոյ ըլլալը խոստովանելով՝ Յիսուս անոր երանի տուաւ, զանիկա իւր եկեղեցւոյն վէճն ու հիմն անուանեց եւ արքայութեան բանալիքն անոր յանձնեց:

Հ. Յիսուս երբ եւ ինչպէս այլակերպեցաւ:

Պ. Յիսուս անկէ իբր շաբաթ մը ետքը՝ Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս առաքելաներուն հետ (Թաբոր) լեռն ելաւ աղօթելու: Հոն մէկէն երեսն ու հազուստը այլակերպեցաւ, կարգէ

դուրս լուսաւ որ կերպարանք մ'առաւ. նոյն ատեն Մովսէս եւ Նղիա երեւցան ու հետը կը խօսէին: Առաքեալներն այս տեսիլքէն զարհուրած թըմբած մնացին, մինչեւ որ Յիսուս զիրենք սթափեցուց եւ պատուիրեց որ այս տեսածնին մէկու մը չպատմեն մինչեւ որ ինք յարութիւն առնէ:

Հ. Լեռնէն իջած ատեն ինչ բան պատահեցաւ:

Պ. Լեռնէն իջած ատեն՝ Յիսուսի դիմացը մեծ բազմութիւն մ'ելաւ: Մէջերնէն մէկը կ'աղաչէր որ ողորմի իւր մէկհատիկ որդւոյն, որ լուսնոտ էր եւ սատանայէն չարաչար կը տանջուէր. Առաքելոցդ բերի, ըսաւ, բայց անոնք չկրցան բժշկել: Յիսուս անոնց թերահաւատութիւնը յանդիմանելէն ետեւ, տղան առջեւը բերել տուաւ, սոսկալի չարչարանքէն ազատեց, ու կատարեալ առողջացած՝ հօրը յանձնեց:

Հ. Յիսուս ինչ ճամբով սովորական տուրք վճարել տուաւ:

Պ. Երբ որ կափառնաում եկան՝ Յիսուս սովորական տուրքը վճարելու համար՝ զՊետրոս առաքեալը խրկեց որ երթայ ծով կարթ նետէ, եւ առաջին բռնած ձկան բերանը բանայ, մէջէն ելած ստակն իրենց երկուքին համար վճարէ:

Հ. Յիսուս գլխաւորութեան նկատմամբ ինչ խրատներ աւանդեց:

Պ. Երբ որ առաքելոց մէջ խնդիր ելաւ թէ մէջերնէն ով է մեծ, Յիսուս զիրենք խրա-

տեց, ըսելով՝ թէ Մէջերնէդ գլխաւոր ըլլան՝
ինք զինքն ամենէն պզտիկ համարի: Այս առ-
թով միանգամայն գայթակղուածեան ինչչափ
վնասակար բան ըլլալը յայտնեց: Եղբայրական
յանգիմանուածեան վրայ ալ խօսք բացուելով՝
Պետրոս առաքելոյն հարցմանը՝ թէ Քանի՞ ան-
գամ պէտք է ներել, պատասխան տուաւ թէ
Միշտ ներելու է:

Հ. Յիսուս տասը բորոտներն ուրեւինչպէս բժշկեց:

Պ. Յիսուս Երուսաղէմ գացած ատեն,
երբ որ Սամարիայի ու Գալիլեայի մէջէն կ'ան-
ցնէր, դիմացը տասը բորոտ ելան, եւ կ'աղաչէին
որ իրենց ողորմի: Յիսուս իրենց հրամայեց որ
օրինաց համեմատ իրենք զիրենք երթան քա-
հանայից ցուցընեն: Գնացին ցուցին ու բժշկուե-
ցան:

Հ. Փարիսեցիք Յիսուսի դէմ ինչ կը մտածէին:

Պ. Յիսուս տաղաւարահարաց տօնին վեր-
ջին օրերը տաճար գալով, սկսաւ ժողովրդեան
վարդապետել: Ժողովուրդն անոր վարդապե-
տութեանց վրայ կը զարմանար. բայց իրեն չհաւ-
տացողները, եւ մանաւանդ Փարիսեցիք որ վրան
կը նախանձէին, շատ հնարքներ կը մտածէին որ
զինքը մեռցընեն, բայց անոնցմէ մէկն ալ չյա-
ջողեցաւ:

Հ. Յիսուս ի ծնէ կոյրն ինչպէս բժշկեց:

Պ. Յիսուս տաճարէն երթալու ատեն՝ ի

ծնէ կուրի մը հանդիպեցաւ. գետինը թքաւ՝
կաւ շինեց՝ կուրին աչացը քսեց ու պատուիրեց
որ երթայ Սելովամայ աւազանը լուացուի: Այրը
գնաց լուացուեցաւ, եւ աչուրները բացուեցան:

Հ. Յիսուսի 72 աշակերտներն ինչ գործեցին:

Պ: Յիսուս 12 առաքեալներէն զատ 72
աշակերտ ալ ընտրած էր, ու զիրենք երկու
երկու խրկած էր այն քաղաքներն ու գեղերը
պտըտելու, ուր ինքն ալ ետքէն պիտի հանդի-
պէր: Ասոնք շատ ատենէ ետքն եկան ուրախու-
թեամբ Յիսուսի պատմեցին, որ իւր անուամբը
սատանաներն ալ իրենց կը հնազանդին: Յիսուս
զիրենք խրատեց որ անոր համար միայն ուրա-
խանան, որ իրենց անունն երկինքը գրուած է:

Հ. Յիսուս աղօթք ընելու վրայ ինչ խօսեցաւ:

Պ. Յիսուս առանձին տեղ մ'աղօթելէն
ետքը, իւր աշակերտներէն մէկը խնդրեց որ իրենց
աղօթք ընել սորվեցընէ: Ինքն ալ այս առթով
Հայր Թեւը սորվեցուց, եւ աղօթքի վրայ զանա-
զան բաներ վարդապետեց: Նախ ըսաւ թէ
պէտք ենք զԱստուած մեզի Հայր կանչել եւ
անոր մեծ վստահութիւն ունենալ. երկրորդ՝
թէ զամէն մարդ իբրեւ այս Հօր որդիքը պիտի
սիրենք. թէ մեր աղօթքին մէջ հոգեւոր բարի-
քէն զատ՝ մարմնաւոր բարիք ալ կրնանք խնդրել,
միայն թէ անոնք Աստուծոյ փառաց ծառայեն:

Հ. Աղօթքի եւ ապաշխարութեան նկատմամբ
ինչ օրինակներ բերաւ :

Պ. Գառաւորին եւ այրոյն առակը պատմելով՝ աղօթքի մէջ մեր ունենալու յարատեւութիւնը ցուցուց : Ապաշխարութեան վրայ ալ զանազան օրինակներ բերաւ, որոնց գլխաւորն է Անտուի որդոյն պատմութիւնը : Եղբայրսիրութեան մասին՝ Սամարացոյն օրինակը. իսկ աշխարհասէր մարդկան համար Ղազարոսին եւ Ռիթարան առակը պատմեց :

Հ. Հրեայք ինչու ուղեցին զՅիսուս քարկոծել :

Պ. Երբ որ Յիսուս Նաւակատեաց տօնին օրերը տաճարին Սրահ Սողոմոնի ըսուած տեղը կը պտըտէր, Հրեայք անոր չորս դին պատեցին ու ըսին. Եթէ դուն ես Մեսիան՝ յայտնի ըսէ մեզի : Յիսուս պատասխանեց. Ես ըսի, եւ Հօրս անուամբը գործած գործերս ինձի վկայ են, բայց դուք չէք հաւատար, վասնզի իմ ոչխարներէս չէք. ես եւ Հայրս մէկ ենք : Հրեայք աս որ լսեցին՝ մէկէն քարեր առին որ զինքը քարկոծեն : Յիսուս քանի մը խօսք ալ խօսելէն ետեւ զերենք թողուց Յորդանանն անցաւ, գնաց այն կողմերն ուր յառաջ Յովհաննէս կը մկրտէր :

Հ. Յիսուս Յորդանանու անդիի կողմերն ինչ բրաւ :

Պ. Յիսուս Յորդանանու անդիի կողմերն եղած ատեն դարձեալ շատ բազմութիւն կու գար իրեն : Ոմանք տղաք ալ կը բերէին՝ զորոնք

Յիսուս գիրկն առնելով կ'օրհնէր. եւ արգելել
ուզողներուն սաստեց՝ թէ Թողէք որ աղաքն ինձի
գան, վասնզի այսպիսիներուն է Աստուծոյ ար-
քայութիւնը:

Հ. Յիսուս ի՞նչ պատասխանեց հարստին:

Պ. Յիսուս Յորդանանէն ասդին Հրէաս-
տանի սահմանը դարձաւ, եւ հոն հարուստ մ'ի-
րեն հարցուց թէ Յաւիտենական կեանքը ժա-
ռանգելու համար ի՞նչ ընեմ: Յիսուս ըսաւ՝
Պատուիրանները պահէ: Եւ երբ որ հարուստը
պատասխանեց թէ Պղտիկուց ի վեր պահած եմ.
ըսաւ. Եթէ կատարեալ յուզես ըլլալ, հարըս-
տութիւնդ թող ու ետ աւելուր: Այս խօս-
քիս վրայ հարուստը որտմած գնաց: Յիսուս
սրտի ցաւով իմացուց առաքեալներուն՝ թէ ի՞նչ-
չափ դժուարին է արքայութիւն երթալ անոնց՝
որ իրենց յոյսն ընչեց վրայ կը դնեն:

Հ. Յիսուս Փարիսեցւոց ամբարտաւանութիւնն
ու յանդիմանեց:

Պ. Յիսուս անգամ մ'ալ Փարիսեցւոց եւ
անոնց նման կեղծաւորաց ամբարտաւանութիւնը
յանդիմանելու համար, Փարիսեցւոյն ու մաք-
սաւորին օրինակը բերաւ, որոնցմէ առաջինն իւր
հպարտութեան համար դատապարտուեցաւ, եւ
երկրորդը խոնարհութեամբն արգարացաւ:

Հ. Ո՞վ է Ղազարոս, եւ ի՞նչպէս յարութիւն
առաւ:

Պ. Ղազարոս Յիսուսի բարեկամն էր. Յիսուս երբ որ Յորդանանու կողմերն էր, Ղազարու քոյրերը՝ Մարիամ եւ Մարթա՝ Յիսուսի իմաց տուին թէ իրենց եղբայրն հիւանդ է: Յիսուս երկու օր մ'ալ հոն ուշանալէն ետքն ելաւ առաքեալներուն հետ Բեթանիա եկաւ Ղազարոսի տունը, որն որ չորս օր յառաջ մեռած ու թաղուած էր: Յիսուս անոր քոյրերը մխիթարելէն ու յուսացընելէն ետեւ, գերեզման գնաց, եւ զՂազարոս դուրս կանչեց: Ղազարոս պատանքովն ելաւ կեցաւ յարութիւն առած: — Այս առթով շատերը հաստացին: Իսկ Փարիսեցիք քահանայապետներուն հետ խորհուրդ ըրին որ զՅիսուս բռնեն մեռընէն. եւ ամէն կողմ զինք կը փնտռէին: Անկէ ետեւ Յիսուս աշակերտներն առաւ, անապատին մօտ Եփրայիմ քաղաքը քաշուեցաւ:

Հ. Յիսուս՝ Զեբեդեայ որդիքն ինչպէս խրատեց:

Պ. Յիսուս ատեն մը Եփրայիմ կենալէն ետեւ, Երուսաղէմ դարձած ատեն ճամբան՝ Զեբեդեայ որդուց մայրը՝ Սողոմէ՝ իւր երկու որդիքը հետն առած Յիսուսէն խնդրեց որ թագաւոր ըլլայ նէ՛ իւր երկու որդիքը զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս՝ աջ ու ձախ դին նստեցընէ: Յիսուս իրենց սորվեցուց որ իւր թագաւորութեան (եկեղեցւոյն) մէջ իշխելը՝ չարչարանք կրել եւ նեղութեանց համբերել է:

Հ. Երեքովի կոյրերուն եւ Զակֆէոսի Յիսուս
ինչ ըսաւ:

Պ. Նամբան յառաջ տանելով Երեքովի
մէջ մէկ երկու մուրացիկ կոյրեր ալ բժշկեց:
Քաղքին մէջ Յիսուսի բոլորտիքն այնչափ բազ-
մութիւն պատած էր, որ Զակֆէոս հարուստ
մաքսապետն ալ զՅիսուս տեսնել ուզելով՝ հա-
սակին կարճութեանը համար ծառ մ'ելած էր.
Յիսուս նայեցաւ անոր. Զակֆէ, շուտ վար իջիր,
ըսաւ, ես այս գիշեր քու տունդ եմ: Զակֆէոս
զինքն ուրախութեամբ ընդունեցաւ, դարձի
եկաւ եւ խոստացաւ որ իւր ընչից կէսն աղքա-
տաց տայ: Այն ատեն Յիսուս պատասխան տը-
աւ՝ թէ Այսօր այս տան փրկութիւն եղաւ:

Հ. Սիմոն Բորոտին տունը կերակրոյ ատեն ինչ
պատահեցաւ:

Պ. Յիսուս զատկի տօնէն վեց օր յառաջ
Բեթանիա եկաւ. հոն Սիմոն Բորոտ անուն մէկը
որ յառաջ Յիսուսէն բժշկուած էր, զինքն
առաքեալներուն հետ սեղանի հրաւիրեց. հրաւի-
րեալներուն մէկն ալ Ղազարն էր, որուն Մար-
թա քոյրը սեղանին կը ծառայէր: Իսկ Մարիամ
քոյրը Յիսուսի ոտքերն ազնիւ եղով օծեց,
գլխուն մազերովը սրբեց չորցուց, եւ եղին
աւելցածն անոր գլուխը լեցուց: Յուդա Իսկա-
րիովտացին ըսաւ. Մեղք այնչափ եղին որ կրնար
ծախուիլ ու գինն աղքատաց ողորմութիւն
տրուիլ: Յիսուս ասոր ինչ հոգւով ըսած ըլլա-

լը գիտնալով, ըսաւ. Սա բարի գործ գործեց. աղքատներն ամէն ատեն ձեր հետն են, բայց ես միշտ ձեր հետը չեմ: — Հրեայք Յիսուսի Բեթանիա ըլլալն որ իմացան՝ հոն վազեցին, որպէսզի թէ զինքն եւ թէ զՂազար տեսնեն որ մեռած ու յարութիւն առած էր: Անոր համար քահանայապետները մտածեցին որ զՂազարոս ալ մեռցընեն, վասնզի անոր պատճառաւ շատերը Յիսուսի կը հաւատային:

Հ. Յիսուս ինչպէս Երուսաղէմ մտաւ, եւ հոն ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս երկրորդ օրն առաքեալներուն հետ Երուսաղէմ գալու ճամբայ ելաւ: Երբ որ Ճիթենեաց լեռան մօտ Բեթփագէ գեղն եկան, աշակերտներէն երկուքը խրկեց որ դիմացի գեղն երթան ու հոն կապուած էշն ու յաւանակը քակեն բերեն: Անոնք ըսածն ըրին, եւ զՅիսուս հեծցուցած՝ սկսան Երուսաղէմ գալ: Ճամբան ժողովուրդն արմաւենւոյ ու ձիթենւոյ ճիւղեր առած զինքը դիմաւորելու եկան, եւ Ովաննա, օրհնեալ որ քառ յանոան Տեաան, Լաֆաւոր Իւրայեի կը կանչէին: Փարիսեցիք այս եղածները տեսնելով կատղած իրարու կ'ըսէին, տեսէք որ բան մը չկրցաք ընել. ահա՛ բոլոր աշխարհ անոր ետեւէն գնաց:

Հ. Յիսուս ինչո՞ւ Երուսաղէմի վրայ լացաւ:

Պ. Յիսուս զԵրուսաղէմ տեսնելուն՝ անոր

ապերախտութեանն ու խստասրտութեանն համար լացաւ՝ թէ Գոնէ այսօր ճանչնայիր քեզի եղած շնորհքները: Եւ քաղքին գլուխը գալէքները մի առ մի պատմեց:

Հ. Յիսուս Երուսաղէմի տաճարին մէջ ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս Երուսաղէմ մտաւ, շիտակ տաճար գնաց եւ հոնկէ վաճառողներն ու գնողները դուրս վաճառեց: Հոն իրեն եկող կոյրերն ու կաղերը բռնեց, եւ սկսաւ իրենց վարդապետել: Իրիկունը Բեթանիա գնաց:

Հ. Յիսուս երկրորդ օրն ուր գնաց, եւ ինչ գործեց:

Պ. Յիսուս երկրորդ օրն առտու Երուսաղէմ դարձած ատեն անօթենալով՝ ճամբուն վրայի թղենիէն ուզեց ուտել, եւ վրան տերեւէն զատ բան չգտնելով՝ ծառն անիծեց, որ շուտ մը չորցաւ. եւ ինք անցաւ տաճար գնաց: Հոն քահանայապետներուն ու դպիրներուն անհաւատութիւնը, եւ ասոր համար ալ իրենց Աստուծոյ երեսէն ձգուած ըլլալն այլեւայլ առակներով ցուցուց: Գարձեալ ժողովրդեան խրատ տուաւ՝ որ դպրաց ու Փարիսեցւոց կեղծաւորութենէն զգուշանան. անոնց վայ տուաւ, եւ Երուսաղէմի Աստուծոյ երեսէն թողուելիքը կանխաւ պատմեց:

Հ. Յիսուս իւր երկրորդ գալուստն ինչ առակներով նկարագրեց:

Պ. Յիսուս Տասն կոտանաց եւ Քանդարաշա-
ռոյց ծառային առակները պատմելով խրատեց
զմարդիկ որ իւր աշխարհ գատելու համար գա-
լուն միշտ պատրաստ ըլլան, եւ այն փառաւոր
երկրորդ գալուստը տեղն ի տեղն ստորագրեց:
— Այսպէս Յիսուս ցորեկները տաճարին մէջ
կը սորվեցընէր ու գիշերները Ձիթենեաց լեռը
կ'երթար կը հանգչէր. մինչեւ որ իւր աշխարհ-
քէս փոխուելուն ժամանակը հասաւ:

Հ. Քահանայապետները Յիսուսի համար ինչ
վերջնական որոշում ըրին:

Պ. Վահանայապետներն ու զպիրները
զատկէն երկու օր յառաջ ժողովրդեան ծերե-
րուն հետ Այյիափա քահանայապետին տունը
ժողովուելով՝ որոշեցին որ զՅիսուս մեռցընեն.
բայց այս տօնին օրերը չըլլայ, կ'ըսէին, որպէսզի
ժողովրդեան մէջ խռովութիւն մը չելլէ:

Հ. Յուդա՝ քահանայապետաց չար խորհրդոյն
ինչպէս գործակից գտնուեցաւ:

Պ. Յուդա Իսկարիովտացի՝ 12 առաքեալ-
ներէն մէկը՝ գնաց քահանայապետաց հարցուց՝
թէ Ինչ կու տաք ինձի եթէ զՅիսուս ձեզի
մատնեմ: Անոնք մեծ ուրախութեամբ՝ 30 ար-
ծաթ խոստացան: Յուդա յանձն առաւ, եւ նոյն
ատենէն զՅիսուս մատնելու (թշնամեաց ձեռքը
տալու) առիթ կը փնտռէր:

Հ. Յիսուս զատկական գառնն ուր կերաւ: Սե-
զանի վրայ ինչ ըրաւ:

Պ. Յիսուս զատկական գառնն ուտելու համար զՊետրոս եւ զՅովհաննէս քաղաք խաւրեց մարդու մը, որ անոր վերնատանը մէջ սեղան պատրաստեն: Անոնք ալ գացին պատրաստեցին: Իրիկուան գէմ Յիսուս առաքեալներուն գառնն ուտելու: Յիսուս սեղանէն ելաւ, ղենջակ կապեց եւ առաքելոց ոտքը լուաց, ըսելով թէ Օրինակ մը տուի ձեզի որ դուք ալ իրարու այսպէս ընէք:

Հ. Յիսուս Հաղորդութեան խորհուրդն ի՞նչպէս հաստատեց:

Պ. Յիսուս առաքելոց ոտքը լուալէն ետեւ նորէն սեղան նստաւ: Աերած ատեննին սեղանի վրայի հացէն առաւ, աչուրներն երկինք վերցուց, գոհացաւ, ճեղքեց, եւ տուաւ աշակերտացն ըսելով՝ Աւե+ կերայ+, այս է մարմին իմ: Նոյնպէս բաժակն առաւ, գոհացաւ եւ աշակերտացը տուաւ ըսելով՝ Արբե+ ի դմանէ ամենե+ին, այդ է արիւն իմ: Եւ պատուիրեց որ իւր մահուան յիշատակին համար այս խորհուրդը միշտ կատարեն:

Հ. Յիսուս զՅուդա կրցա՞ւ շահել:

Պ. Յիսուս զՅուդա շահելու համար՝ սեղանի վրայ առաքելոցն ըսաւ թէ մէջերնէն մէկը զինքը պիտ'որ մատնէ: Առաքեալք շատ խռովեցան ու կը հարցընէին. Արդեօք ես եմ: Յուդա ալ լրբութեամբ հարցուց թէ Արդեօք ես եմ,

վորդապետ: Յիսուս պատասխան տուաւ թէ
Ահա դուն ըսիր: Եւ զինքը ճամբեց ըսելով՝ Ինչ
որ պիտի ընես՝ շուտ ըրէ: Առաքեալք ասկէ բան
մը չհասկըցան, վասնզի արկղը Յուդայի ձեռքն
ըլլալուն կարծեցին թէ բան մը գնելու կամ աղ-
քատաց տալու խրկեց: — Այն գիշերը Յուդա
երթալէն ետեւ Յիսուս աշակերտաց բոլոր իւր
գլուխը գալիքները պատմեց, եւ երկայն խրատ
մը խօսեցաւ, որով գլխաւորաբար յանձնեց որ
իրար սիրեն: Սեղանի օրհնութենէն ետքը գէպ
ի Ձիթենեաց լեռը ճամբայ ելան:

Ք Լ Ո Ւ Ս Ք.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՉԱՐՉԱՐՈՒԵԼԷՆ ՈՒ ՄԵՌՆԵԼԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ ԻՒՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Յիսուս Գեթսեմանի պարտէզին մէջ ինչ
բրաւ:

Պ. Ձիթենեաց լեռան ոտքը Գեթսեմանի
գեղը կար, ուր Յիսուս առաքելոց հետ պար-
տէզ մը մտաւ, զիրենք հոն թողուց, եւ ապրս-
պրեց որ աղօթք ընեն որպէս զի փորձութեան
մէջ չիյնան: Իսկ ինք զՊետրոս, զՅովհաննէս եւ
զՅակոբոս առաքեալները հետն առած պարտէ-
զին աւելի ներսի կողմերը գնաց: Քիչ մը ետքը
յայտնեց իրենց՝ թէ զինք մեռցընելու չափ խոր
տրտմութիւն տիրած է վրան. պատուէր տուաւ
որ արթուն կենան, եւ զանոնք ալ հոն թող

տալով՝ ինք քարընկէց մը հեռու գնաց, երեսի վրայ ինկաւ եւ աղօթքի կեցաւ:

Հ. Յիսուս աղօթքի ատեն ի՞նչ ըսաւ եւ ի՞նչ կրեց:

Պ. Յիսուս իւր երկնաւոր Հօր աղաչանք ըրաւ ըսելով, Հայր, անց՛ուր ինձմէ այս (չարչարանաց եւ մահուան) բաժակը. բայց ոչ իմ կամքս ըլլայ, այլ քուկդ: Այն տագնապին մէջ այս եռանդագին աղօթքն երեք անգամ կրկնեց. եւ հոգեվարքի նեղութեան հասաւ, այնպէս որ առատ քրտինքն արեան կաթիլներու պէս բոլոր գետինը կը թրջէր. նոյն ատեն երկնքէն հրեշտակ մ'իջաւ եւ զՅիսուս զօրացուց:

Հ. Նոյն ժամանակն երեք առաքեալներն ի՞նչ կ'ընէին:

Պ. Յիսուս այն սաստիկ նեղութեանը մէջ երեք անգամ առաքեալներուն այցելութիւն ըրաւ, կրկնեց որ արթուն կենան, եւ երեք անգամ ալ զիրենք քնոյ մէջ գտաւ: Աերջին անգամ անոնց եկաւ եւ իմացուց թէ իւր թշնամիներուն ձեռքը մատնուելու ժամը հասած է:

Հ. Յիսուս ի՞նչպէս մատնուեցաւ ու բռնուեցաւ:

Պ. Յիսուսի առաքելոց խօսած ատեն՝ Յուդա մեծ բազմութիւն հետն առած՝ լապտերներով, ջահերով, սրերով ու բրերով պարտէզ մտաւ եւ ուղղակի Յիսուսի գնաց, զինքը բարեւեց. Ողջ լեր, վարդապետ ըսելով համբուրեց: Յիսուս սիրոյ հայեցուածով մը՝

Ընկեր, ըսաւ, ինչո՞ւ եկար, համբուրելով կը մատնես զՈրդի մարդոյ: Ետքը բազմութեան առջեւը գնաց, հարցուց թէ զո՞վ կ'ուզեն: Ըսին՝ զՅիսուս նազովրեցի: Ե՛ս եմ ըսաւ: Աս որ լսեցին՝ ամէնքն ալ ետեւ ետեւ գացին ու գետինը զարնուեցան: Առաքեալք Յիսուսէն խնդրեցին որ թշնամիները սրով զարնեն. եւ Պետրոս մէկէն Մաղքոսի աջ ականջը զարկաւ կտրեց. բայց Յիսուս Պետրոսի սաստեց եւ գնաց Մաղքոսի ականջը բժշկեց: Յետոյ թողուց որ զինքը բռնեն ու կապեն: Առաքեալք ամէնքը նոյն ատեն զՅիսուս թողուցին ու փախան:

Հ. Հրեայք զՅիսուս բռնեցին ինչ ըրին:

Պ. Հրեայք զՅիսուս բռնեցին նախ Աննա քահանայապետին տարին, որ այլեւայլ հարցմունք ըրաւ. եւ հոն Յիսուս իւր տուած համեստ պատասխանին համար ծառաներէն մէկէն ապտակ մ'ընդունեցաւ: Աննա զՅիսուս կապած՝ կայիափա քահանայապետին խրկեց:

Հ. Կայիափա քահանայապետին առջին ինչ դատաստան եղաւ Յիսուսի վրայ:

Պ. Յիսուս կայիափայի առջին սուտ վկայից պէսպէս զըպարտութեանց դիմացը լուսկեցաւ. եւ երբ վերջապէս կայիափա ծերակուտի ժողովքին մէջ երդուընցընելով հարցուց՝ թէ Ըսես պիտի, դո՞ւն ես Քրիստոսն Աստուծոյ որդին. այն ատեն Յիսուս յայտնեց թէ

ինքն է: Կայիափա իւր զգեստը պատուեց. հայ-
հոյեց ըսաւ. եւ հարցուց ժողովքին թէ ինչ
պէտք է: Ամէնքը վճիռ տուին թէ Մահապարտ է:
— Անկէ ետեւ Յիսուս այն գիշերն ամէն տեսակ
չարչարանք ու թշնամանք կրեց ծառաներէն:

Հ. Պետրոս զՅիսուս ինչպէս ուրացաւ:

Պ. Յիսուս նոյն գիշերը քահանայապետին
առջին քննուած ատեն, Պետրոս դուրսը բակին
մէջ ծառաներուն հետ նստած՝ կրակի քով կը
տաքնար: Երբ մէկը միւսը հարցում կ'ընէր
իրեն թէ Դու աչ Յիսուսի աշակերտներէն չե՞ս.
Պետրոս, (ինչպէս որ Յիսուս իրեն յառաջուրնէ
գուշակած էր,) վախէն երեք անգամ ուրացաւ
զՅիսուս՝ ըսելով թէ Չեմ ճանչնար այն մարդը:
Նոյն ատեն Յիսուս դարձաւ անոր երեսը նայե-
ցաւ: Յիշեց Պետրոս Յիսուսի ըսածը, սրտի
ցաւէն այլայլած դուրս ելաւ եւ սկսաւ լալ
դառնապէս:

Հ. Յուդա ինչ վախճան ունեցաւ:

Պ. Յուդա՝ երբ Յիսուսի մահուան դատա-
պարտուելուն լուրն առաւ, ըրածին վրայ զղջաց.
առած 30 արծաթը ետ դարձուց քահանայա-
պետներուն եւ մեղայ գոչեց: Բայց երբ որ անոնք
չընդունեցան, ստակները գետին նետեց, եւ
յուսահատութենէն գնաց ինք զինքը կախեց:

Հ. Կայիափա զՅիսուս որուն խրկեց, եւ ինչ
եղաւ:

Պ. Այսիափա զՅիսուս Պիղատոսի խրկեց կապուած: Պիղատոս Հրէից շատ մը սուտ ամբաստանութիւնները լսելէն ետեւ՝ Յիսուսի ալ զանազան հարցումներ ընելով՝ անոր անմեղ ըլլալը ճանչցաւ. եւ երբ լսեց թէ Գալիլեացի է, բռնեց Հերովդէսի խրկեց, որ Գալիլեայի չորրորդապետն էր, եւ այն օրերն Երուսաղէմ եկած էր: Հերովդէս Յիսուսի վրայ շատոնց շատ բաներ լսած ըլլալով՝ կը բաղձար զինքը մէյ մը տեսնել՝ յուսալով որ իւր առջեւն ալ հրաշք մը գործէ: Յիսուս անոր հարցմանցն ամենեւին պատասխան չտալուն համար՝ Հերովդէս ալ արհամարհեց զինքը, ծաղրեց ու վրան ձերմակ լաթեր նետած՝ դարձեալ Պիղատոսի խրկեց:

Հ. Պիղատոս զՅիսուս ազատելու համար ինչ ըրաւ:

Պ. Սովորութիւն էր՝ որ Հրեայք ամէն տարի զատկի տօնին բանտարկեալ մ'արձակել տալու իշխանութիւն ունէին: Պիղատոս ուզեց այս առթով զՅիսուս անոնց ձեռքէն ազատել. եւ անոր անմեղութիւնն իրենց առջեւը դնելէն ետքը, հարցուց իրենց. Զ՞ով կ'ուզէք որ ազատ թողում, զՔարաբբա՞ խոովարար մարդասպանը՝ թէ զՅիսուս Նազովրեցի: Քահանայապետներէն ու ծերերէն գրգռուած՝ ամէնքը միաբերան ազալակեցին որ զՔարաբբա՞ արձակէ: Պիղատոս հարցուց. Հապա զՅիսուս ինչ ընեմ: Ընոնք՝

Խաչ հանէ, խաչ հանէ, պռուացին: Պիղատոս՝ վախցած ու ճարը հատած՝ զԲարաբբա արձակեց, եւ զՅիսուս ձաղկելու խրկեց, յուսալով թէ անով Հրէից սիրտն իջնայ ու միտքը փոխուի: Իսկ զինուորներն զՅիսուս առին ու չարաչար ծեծեցին, եւ գլուխը Կէ պսակ դնելէն ու շատ ծաղրելէն եւ չարչարելէն ետեւ նորէն Պիղատոսի առջեւ բերին:

Հ. Պիղատոս զՅիսուս ինչպէս մահուան դատապարտեց:

Պ. Պիղատոս զՅիսուս այն չարաչար ձաղկանքէն արիւնջուայ եղած տեսնելով՝ խղճաց եւ զինքը նորէն ժողովրդեան ցուցուց ըսելով՝ Ահա ձեզի ձեր թագաւորը. եւ երեք անգամ հարցուց՝ թէ ինչ չարիք ըրած է. ես, ըսաւ, վրան յանցանք մը չեմ գտներ: Բայց անոնք աւելի եւս կատղեցան ու խաչ հանէ կը կանչէին. եւ քանի կ'երթար՝ աղաղակն ու խռովութիւնը կը սաստկանար: Պիղատոս աւելի վախնալով եւ ալ ճար չգտնելով, ժողովրդեան առջին ձեռուրները լուաց եւ ըսաւ. Ես այս անմեղին արեան պարտական չեմ. դուք գիտէք: Երբ որ ամէնքը միաբան աղաղակեցին՝ թէ Անոր արիւնը մեր եւ մեր որդւոցը վրայ ըլլայ, ալ այն ատեն Պիղատոս զՅիսուս անոնց ձեռքը տուաւ որ խաչեն:

Հ. Յիսուս ինչպէս խաչուեցաւ:

Պ. Օ, ինուորք Յիսուսի վրայէն ծաղու լա-

Թերը մէկդի առին, իւր զգեստը հագուցին եւ խաչն ուսը տուած՝ խուռն բազմութեամբ Երուսաղէմի փողոցներէն անցընելով՝ Գողգոթա լեռը տարին: Յիսուս՝ ծանր խաչափայտին տակ ճընշուած ըլլալով՝ ճամբան զՍիմոն Աիւրենացի բռնադատեցին որ խաչը տանելու իրեն օգնէ: Գողգոթա լեռան ոտքը լեղևով զմուսով խառն գինի տուին որ խմէ. բայց Յիսուս ճաշակեց ու չխմեց: Աերջապէս լեռան վրայ հանեցին ու խաչեցին. աչ ու ձախ կողմը մէյմէկ չարագործ աւազակ ալ մէկտեղ:

Է. Յիսուսի խաչելութեան տեսն ինչեր պատահեցան:

Պ. Յիսուս խաչին վրայ խաչահանուաց համար աղօթք բրաւ եւ անոնց այն մեղացը համար Հօրմէն թողութիւն խնդրեց: Պիղատոս անոր խաչին վրայ դնել տուաւ աս խօսքերը. Յիսուս Նազարէցի Թագաւոր Հրէեց: Եւ զինուորները Յիսուսի զգեստներն իրենց մէջ վիճակաւ բաժնեցին: Իսկ քահանայապետք ու դպիրք եւ նոյն իսկ զինուորք՝ զՅիսուս ծաղը կ'ընէին. բայց խաչուած չարագործներէն մէկը Յիսուսի աղաչելով որ զինքն արքայութեանը մէջ յիշէ. Յիսուս իրեն ըսաւ. Այսօր ի՞նչ հետո՞ դրո՞ւսը պիտի ըլլաս:

Է. Յիսուս խաչին վրայէն Ս. Աստուածածնայ ի՞նչ ըրաւ:

Պ. Յիսուսի մայրը Ս. Աստուածածին,

Յովհաննէս սիրելի աշակերտին հետ խաչին ոտքը կը կենար, եւ բոլոր չարչարանաց ատեն միշտ մօտ էր: Յիսուս աչուրները մօրը դարձուցած՝ զՅովհաննէս անոր ցուցուց, ըսելով՝ Ահա քու որդիդ. ետքը Յովհաննէսի նայելով եւ զՍ. Աստուածածին ցուցընելով՝ Ահա քու մայրդ ըսաւ: — Այն ատենէն Յովհաննէս զՍ. Աստուածածին քովն առաւ ու կը հոգար:

Հ. Յիսուս ի՞նչպէս հոգին աւանդեց:

Պ. Յիսուս խաչ ելլելէն ետքը կէսօր ատեն արեւը խաւարեցաւ, երկինք մթնեցաւ, եւ բոլոր երկիրը խաւար պատեց մինչեւ ժամը հին: Այն ատեն Յիսուս բարձր ձայնիւ կանչեց. Աստուած ի՞նչ Աստուած ի՞նչ, ինչո՞ւ դիւ Ռոմացիք: Քիչ մը ետքը՝ երբ Ծարաւ ի՞նչ զըուցեց, իրեն լեղով խառն քացախ մատուցին: Յիսուս ճաշակելէն ետքը՝ Աստուայն ինչ հարարեալ է ըսաւ. եւ վերջապէս աղաղակեց՝ Հայր, սուս յետոյ ի՞նչ յանձնե՞մ հոգիս. եւ գլուխը ծռեց ու հոգին աւանդեց:

Հ. Յիսուսի մահուան վրայ ի՞նչ հետեւեցաւ:

Պ. Յիսուսի մահուան վրայ՝ մէկէն տաճարին վարագոյրը վերէն ի վար ինք իրմէն պատռեցաւ. երկիրը շարժեցաւ, քարերը ճաթեցան եւ գերեզմանները բացուեցան: Հոն կեցող հարիւրապետն այն ամէն բան տեսնելով վկայեց՝ որ Այս մեռնողն արգարեւ Աստուծոյ որդի էր:

Հ. Յիսուսի մեռնելէն ետքն ի՞նչ եղաւ :

Պ. Հրեայք՝ որովհետեւ ուրբաթ իրիկուն էր, որպէս զի խաչուածներուն մարմինները մինչեւ շաբաթ (տօնի օրը) խաչի վրայ չմնան, Պիղատոսէն հրաման առնելով երկու աւազակաց ծնկոււրները խորտակեցին, բայց Յիսուսին ոչ, որովհետեւ արդէն մեռեր էր. միայն՝ զինուորներէն մէկն ստուգելու համար՝ տիգով մ'անոր կողը բացաւ, եւ անմիջապէս արիւն ու ջուր վազեց:

Հ. Յիսուսի թաղումն ի՞նչպէս եղաւ :

Պ. Յիսուսի թաղումն այսպէս եղաւ: Յովսէփ Արիմաթացի Պիղատոսէն հրաման ընդունելով՝ Նիկողեմօսի հետ՝ Քրիստոսի մարմինը խաչէն վար առաւ, խնկեց, պատեց եւ մօտիկ պարտեզի մը մէջ գերեզման դրաւ: Քահանայապետներն զգուշութեան համար գերեզմանին քով պահապան զինուորներ կեցուցին, եւ գուռը կնքեցին:

Ք Լ Ո Ւ Խ Պ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՅԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՔԵԼՈՅ
ՔԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Յիսուս ի՞նչպէս յարեաւ. եւ նոյն ատեն ի՞նչ պատահեցաւ:

Պ. Արկրորդ օրը՝ կիրակի գիշեր լուսըննալու մօտերը մեծ գետնաշարժ եղաւ, երկինքէն

հրեշտակ իջաւ, գերեզմանին դրան մեծ քարը մէկգի առաւ, վրան նստաւ: Պահապանները սարսափած՝ ելան փախան: Յիսուս յարուցեալ՝ փառաւորապէս գերեզմանէն դուրս ելաւ: — Նոյն ատեն ուրիշ ննջեցելոց մարմիններն ալ յարեան, իրենց գերեզմանէն ելան եւ Երուսաղէմի մէջ շատերուն երեւցան:

Հ. Իւղաբեր կանայք գերեզման եկան ինչ բրին, եւ ինչ տեսան:

Պ. Վրանի մը բարեպաշտ կանայք ալ առտուանց կանուխ գերեզման եկան՝ որ Յիսուսի մարմինն ազնիւ խնկով եւ անուշահոտ իւղերով օծեն: Բայց գերեզմանը բաց եւ լուսափայլ հրեշտակները հոն տեսնելով՝ սաստիկ վախցած ու զարմացած մնացին: Այն ատեն հրեշտակներն անոնց սիրտ տուին, եւ Յիսուսի յարութիւն անոնք ծանուցանելով զիրենք խաւրեցին որ երթան անոր աշակերտացն ալ իմացընեն:

Հ. Յիսուս Մագդաղենացւոյն եւ Իւղաբերից ինչպէս երեւցաւ:

Պ. Մարիամ Մագդաղենացին գերեզմանին մօտերը լալու ատեն՝ Յիսուս երեւցաւ ու ինք զինք անոր յայտնեց: Անկէ ետքն Իւղաբեր կանանց ալ տեսնուեցաւ: Ասոնք եկան ու տեսածնին առաքելոց պատմեցին, սակայն անոնք չհաւատացին: Բայց Պետրոս եւ Յովհաննէս վազելով գացին, եւ իրօք գերեզմանը դատարկ

երես

ԳԼ. Է. Թագաւորութեան երկու բաժնուե-
լէն մինչեւ Բաբելոնի գերութիւնը.
(972—588.) 65

Իսրայելի թագաւորութիւն:

Հտժ. Ա. Յերոբովամէն մինչեւ Աքաարու
տան ջնջուիլը 66

Հտժ. Բ. Իսրայելի թագաւորաց ժամանակ-
ներուն մարգարէները. 69

Հտժ. Գ. Յեուէն մինչեւ Իսրայելի թա-
գաւորութեան կործանումը. 71

Հտժ. Դ. Տովբիթ եւ Տուբիա 73

Յուդայի թագաւորութիւն:

Հտժ. Ա. Ռոբովամէն մինչեւ Ամասիա . . . 74

Հտժ. Բ. Ոզիայէն մինչեւ Մանասէ 78

Հտժ. Գ. Յուդիթ, կամ Յուդայի երկրին
ազատումը 81

Հտժ. Դ. Ամնէն մինչեւ Բաբելոնի գերու-
թիւնը 82

Հտժ. Ե. Յուդայի թագաւորութեան ժա-
մանակին մարգարէները 85

ԳԼ. Ը. Բաբելոնի գերութեան ժամանակ-
ները. (605 եւ 588—535.)

Բաբելոնի գերութեան ժամանակին մարգա-
րէները 88

ԳԼ. Թ. Բաբելոնի գերութեան դարձէն
մինչեւ Քրիստոսի գալուստը. (535.)

Հտժ. Ա. Հրեայք Պարսից իշխանութեան
ներքեւ:

1. Գերութեան դարձը, Երուսաղէմի եւ երկրորդ տաճարին շինուիլը	Երեւ 94
2. Եսթեր՝ Պարսից թագուհի	97
Հտժ. Բ. Հրեայք Մակեդոնացւոց (Յունաց) իշխանութեան ներքեւ	100
Հտժ. Գ. Հրեայք Սելեւկեանց (Ասորոց) իշխանութեան ներքեւ	101
Հտժ. Դ. Հրեայք Հռովմայեցւոց կայսերաց ներքեւ	108

ԳԼ. Ժ. Հին օրինաց նշանաւոր անձինքը:

1. Յովբ Երանելի	111
2. Հռութ	113
3. Հին օրինաց մարգարէք	115

ՄԱՍՆ Բ. ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ԳԼ. Ա. Քրիստոսի ծնընդենէն մինչեւ քա- րոզութեան սկսիլը. (1—30 յետ Գր.)	117
ԳԼ. Բ. Քրիստոսի քարոզութեան սկսելէն մինչեւ չարչարուիլն ու մեռնիլը. (30—33.)	123
Հտժ. Ա. Քրիստոսի քարոզութեան առաջին տարին եւ առաջին Չատիկը	125
Հտժ. Բ. Քրիստոսի քարոզութեան երկրորդ տարին, եւ երկրորդ Չատիկը	130
Հտժ. Գ. Քրիստոսի քարոզութեան երրորդ տարին, եւ երրորդ Չատիկը	137

Երես

- Գլ. Գ. Յիսուսի չարչարուելէն ու մեռնելէն մինչեւ իւր յարութիւնը 150
- Գլ. Դ. Յիսուսի յարութենէն մինչեւ առաքելոց քարոզութիւնը 158
- Գլ. Ե. Առաքելոց քարոզելու սկսելէն մինչեւ Պետրոսի ու Պօղոսի մարտիրոսութիւնը: — Աշակերտք. Աւետարանիչք 165
-

İBB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi

ERM1112

255.07.02.01.06.00/

